

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Kolderup-Rosenvinge, Janus Lauritz Andreas.; af J.L.A. Kolderup Rosenvinge.
Titel Title:	<u>Grundrids af den danske Lovhistorie : til Brug ved Forelæsninger</u>
Bindbetegnelse Volume Statement:	Vol. 1
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kjøbenhavn : trykt i det Schultziske Officin, 1822-23
Fysiske størrelse Physical extent:	2 bd.

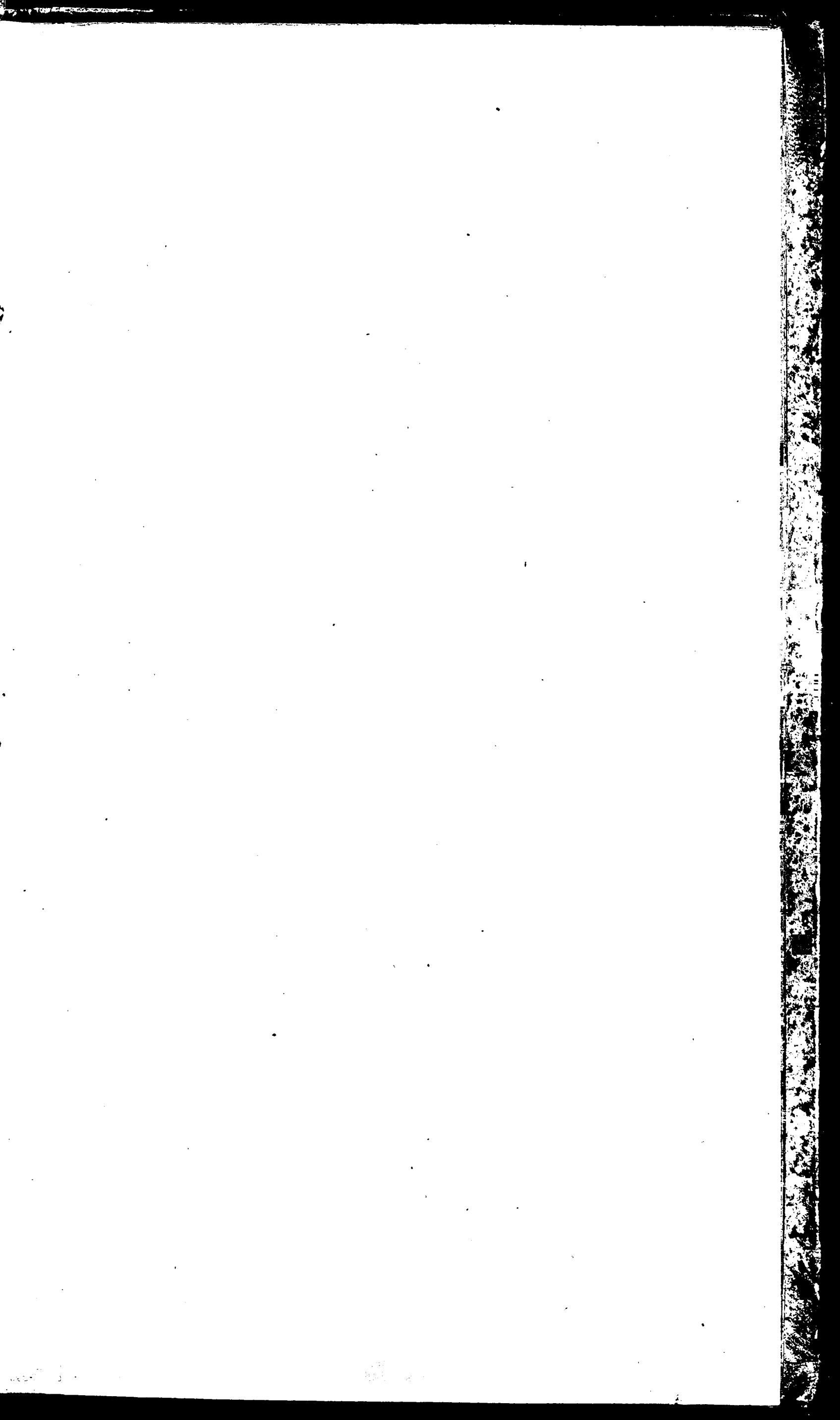
DK

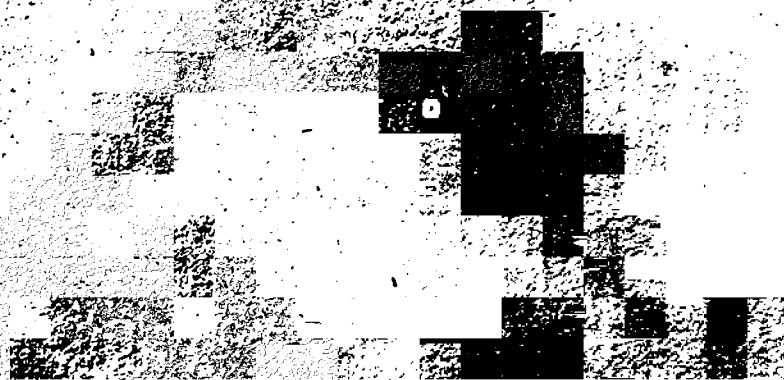
Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

Grundrids
af
den danske Lovhistorie.

Til Brug ved Forelæsninger.

af
S. L. H. Kolderup Rosenvinge,
Dr. og Professor i Lovkyndigheden ved Kjøbenhavns Universitet

Første Deel.

Kjøbenhavn, 1822.

Trykt i det Schulziske Officin.
Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag.

For tale.

For Literatur ejer intet Skrift, som passende kunde lægges til Grund ved Forelæsninger over den danske Lovhistorie. Rosob Anders indholdsrige Værk er hertil for udføreligt, og i Rongslevs Indledning til den danske Privatret afhandles kun den udvortes Lovhistorie, hvortil ogsaa Anders fornemmelig har taget Hensyn. Da det blev min Pligt at holde Forelæsninger over Fædrenelandets Lovhistorie, saa jeg mig derfor nødsaget til at bøde paa Savnet af en Lærebog ved mundtlige Dictata. Men Erfaringen overbeviste mig snart om, hvor trættende denne Fremgangsmaade er baade for Tilhørerne og Docenten, og hvor let Fejl indløbe ved Medskrivningen af det Dicterede. Hertil kom endnu den med Lovhistoriens Foredrag forbundne Banfelighed, at en stor Deel af Kilderne ere saa godt som utilgængelige for de Fleste, da kun meget faa af de ældre Love ere i Boghandelen. Jeg fandt det saaledes nødvendigt at udgive en Ledetraad til Brug for de Studerende, hvori de deels kunde have en Oversigt af de Hovedsætninger, som i Forelæsningerne skulde udvikles, deels en Samling af de vigtigste Lovsteder, som indeholde Beviserne, og hvis Fortolkning maatte overlades til det mundtlige Foredrag. Da disse Omstændigheder have fremskyndet Udgivelsen af nærværende Arbejde, tør jeg hos Kyndige haabe at finde nogen Undskyldning for dets Mangler, hvilke jeg villigen indrømmer.

At man her ikke maa vente at finde en fuldstændig Lovhistorie, følger af Skriftets Hensigt, og jeg troer

IV.

derfor, at man ikke med Grund kan bebrejde mig, at jeg i Almindelighed har afholdt mig fra udførlige Forklaringer og mere antyndet Beviserne, end udført dem. Med mere Rimelighed kan jeg vente en Indvending af modsat Natur, at Bogen, som Lærebog betragtet, indeholder for meget. Da nemlig Lovhistorien nu er optaget blandt de juridiske Discipliner, hvori der examineres, er det ikke usandsynligt, at mange ville gøre denne Indvending, i det de maaskee befrygte, at der skal blive anvendt en uforholdsmæssig Tid paa en i deres Tanke uvigtig, eller i det mindste upraktisk Disciplin, og derved andre vigtigere Lærefag blive tilfidesatte. Jeg kan her ikke uden for megen Bidtløstighed indlade mig paa, at sætte Lovhistoriens Vigtighed for videnskabelige Jurister i sit rette Lys, hvilket vel ogsaa burde ansees for overflødigt, efter det, som Rosod Muncher, Savigny og Flere have sagt om denne Gjenstand, og som den historiske Retning, det juridiske Studium i det mindste andensteds har taget, fuldelig stadfæster. Jeg behøver det saameget mindre, for at gaae hiin Indvending imøde, som Lovhistorien i Forordningen af 26 Januarii 1821 er blevet anseet for vigtig nok til at udgjøre et eget Lærefag; thi, fordres der nu saaledes Kundskab om Lovhistorien af den, der skal aflægge offentlig Prøve paa sine juridiske Indsigter, troer jeg det at være indlysende, at Forelæsningerne over denne Gjenstand ikke kunne indskrænke sig til at meddele en ganske overfladisk Oversigt over de ældre Love og den ældre Retsforfatning. En saadan halv Kundskab vilde være til aldeles ingen Nytte, ja vel endog skadelig, naar man fik i sinde at gøre den frugtbringende ved Anvendelse paa det gjeldende Retsystem. Hvorvidt dette paa den ene Side er forskjelligt fra det ældre, og hvorvidt det paa den anden Side er saaledes overensstemmende

dermed, at man kan være beføjet til at slutte fra det ene til det andet, kan allene indsees ved et grundigt Studium af begge, og det er da ingenlunde nok, ved at studere det ældre, at indskrænke sig til Betragtningen af de Retsmaterier, i hvilke saavel de ældre som nyere Lovgivere have haft samme Anskuelse; disse ere ofte i det ældre System paa det nøjeste forbundne med andre ejendommelige Synsmaader, som ere vort Lovgivningsystem fremmede, eller med Indretninger, der forlængst ere forsvundne, saa at man ikke kan standse med sine Undersøgelser, førend man har opfattet det ældre Retsystem i sin Heelhed. — Er det nu end langt fra, at vor Lovhistorie er bragt til den Grad af Fuldkommenhed, at vi kunne opstille et fuldkomment tro Billede af Fortidens Retsforfatning i dens hele Omfang, fra dens første raa Begyndelse til dens senere Udvikling, maa dog et Grundrids af den indeholde de vigtigste Resultater af de hidtil anstillede Forskninger, og dette har jeg, saavidt det stod til mig og Omstændighederne tillode, søgt at udføre.

Hvor megen Nytte jeg ved dette Arbejde har haft af Anchers Lovhistorie og de lærerige Anmærkninger, hvormed Hr. Conferenceraad Schlegel har ledsaget den ny Udgave af samme, erkjender jeg med sand Taknemlighed: at jeg imidlertid ikke har indskrænket mig til et blot Udtog, men ogsaa anvendt egen Prøvelse, derpaa haaber jeg at den Kyndige vil finde Beviser. — At jeg, efter Hugos, Eichhorns og Fleres Exempel, har afhandlet de forskjellige Retsmaterier under visse Perioder, og ikke fremstilt hver for sig i fortløbende Sammenhæng, er skeet, fordi jeg ansaae hiin Methode for den bedste; man undgaaer derved en skadelig Adspjaltelse af den udbortes og indbortes Lovhistorie, og vinder, ved at sammenstille Retssystemets for-

Kjællige Dele i visse Tidrum, den Fordeel, at de gjenfæ-
 digen oplyse hinanden. Mere tvivlsomt forekom det mig,
 om jeg gjorde vel i at beholde den gamle Inddeling af
 Retssystemet i Personernes Ret, Tingenes Ret, Criminal-
 ret og Proces, da der saavel i Almindelighed som især
 med Hensyn til vor ældre Lovgivning kan gøres mange
 Indvendinger imod den; ikke bestomindre troede jeg, med
 Hensyn til de Studerendes Lær, at burde foretrække den
 for en ny, da den endnu bestandig lægges til Grund ved
 Foredraget af vort nuværende Retsystem. — De Omstæn-
 digheder, som bød mig ile med Udgivelsen af dette Skrift,
 have ogsaa foranlediget dets Deling i to Bind; jeg ønskede
 nemlig allerede i Vinter at have et Grundlag for mine
 Forelæsninger, og da jeg ikke saa mig istand til at faae
 hele Lovhistorien udarbejdet til den Tid, maatte jeg ind-
 skrænke mig til de to første Perioder. Det andet Bind,
 som skal indeholde de følgende Tidrum indtil Aaret 1683,
 haaber jeg at kunne udgive til Foraaret. — Ihenseende til
 den første Periodes Behandling maa jeg endnu gøre den
 Erindring, at de, som maatte finde det besynderligt, hvor-
 ledes jeg i denne Periode stundom har kunnet beraabe mig
 paa Love fra en senere Tid, ville finde Grunden anført i
 den 12te §.

Kjøbenhavn i December 1821.

Indledning.

§ I.

Under Bencævnelsen af dansk Lovhistorie indbefatte vi ikke allene, hvad Navnet nærmest antyder, en videnskabelig Fremstilling af de gamle danske Loves Historie, men ogsaa Læren om de vigtigste Lovbestemmelser's Indhold og de Retsvedtægter a), som udgjorde Grundlaget for Danmarks saavel offentlige, som private Retsforfatning, fra de ældste Tider indtil Udgivelsen af Kong Christian den Femtes Lov. Med Hensyn til denne vidtløftigere Ordets Betydning har man inddeelt Lovhistorien i den udvortes og indvortes. b)

a) Den latinske Bencævnelse *historia juris* og den tyske: *Rechtsgeschichte* er derfor egentlig mere passende end den danske sædvanlig vedtagne: Lovhistorie. — *Jus non scriptum* er af ligesaa stor Vigtighed for Lovhistorien, som *jus scriptum*. —

b) Forskjellen mellem indvortes og udvortes Lovhistorie udviklet; om de passende kunne behandles særskilt.

§. 2.

Da den positive Lovgivning hverken kan betragtes som et blot Foster af Lovgivernes vilkaarlige Godtbefindende, eller som en simpel Anvendelse af abstracte Retsbegreber a), men derimod, i sin Heelhed, maa ansees som et vedvarende Forsøg paa at realisere Retsideen saaledes, som til enhver Tid Folkets ejendommelige Charakter og Synsmaade og dets allerede tilværende Retsforhold, Indretninger og Sædvaner tillade eller fordre, saa indsees Nødvendigheden af at kjende Statens ældre Retsforfatning, for tilfulde at kunne forklare og bedømme den nærværende, som har udviklet sig af hiin b). For den danske Lovkyndige er Fædrenelandets Lovhistorie saa meget desto vigtigere, som den nu gjeldende Landslov næsten udelukkende har øst sine Bestemmelser af vore ældre Love c).

a) Jvfr. v. Savigny vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft. Heidelb. 1814. S. 8=26. Zeitschrift für geschichtl. Rechtswissenschaft I Bd. S. 1=7. (Berlin 1815).

b) Om Retsvidenskabens tre Hovedspørgsmaale: 1) hvad bør være Ret? 2) hvad er Ret, efter positive Love? 3) hvorledes er det blevet Ret? — Om Lovhistoriens Vigtighed for Retsphilosophien og for den positive Retsvidenskab. — Om Forbindelsen af den filosofiske og historiske Behandlingsmaade.

c) See Fortalen til Chr. d. 5tes D. L., Nr. 3 Aug. 22 Oct. 1661, 16 Nov. 1662, 23 Febr. 1663,

8 Marts 1667, 11 Marts 1669 og den saakaldte Codex Fridericius af 26 Apr. 1667. — Om Lovhistoriens Bigtighed for Fortolkningen af Chr. d 5tes Lov: Anchers Fortale til Arnesens histor. Indledn. til den islandske Rettergang (Kbhvn. 1762. 4), Lassens Afhandling om Lovfortolkning i Nyt Jur. Arch. XVI. 115 ff. og mine Bidrag i Nyt Jur. Arch. VII. 175=258 og VIII. 162=186.

Som Hjelpemiddel: Anviisning til at finde de Steder i de gamle danske og norske Love og Forordninger, hvoraf Kong Chr. den 5tes Norske Lov er taget, ved L. E. (Lorenz Evensen) Kbhvn. 1762. 4.

Om den danske Lovhistories Bigtighed for Historikeren.

§. 3.

Til Lovhistoriens Kilder maa, foruden Lovene, ogsaa henregnes vore gamle Historieskrivers Beretninger a), især Saxos b), Svend Aagesens c) og Svitsfelds d). Ogsaa Diplomer, d. e gamle Documenter af juridisk Indhold, f. Ex. Domme, Skjøder, Gavebreve, Testamenter o. s. v. kunne her være af megen Bigtighed e).

Lovene selv, hvoraf den største Deel er skrevet i Fædrenelandets gamle Sprog, nogle paa Latin, have med Hensyn til deres forskjellige Indhold, Virkefreds og Oprindelse forskellige Navne, som: Kirkeretter, Soretter, Kjøbstædretter eller Stadsretter, Birkeretter, Gaardsretter, Gildeskræaer, Recesser,

Rongebreve, Haandfæstninger, Constitutiones, Artikler, Mandater.

- a) Historikerne ere ikke blot vigtige, fordi de have bevaret os mange Lovstykker og meddelt Efterretninger om Lovenes Historie, men ogsaa fordi vi af dem erholde mange Oplysninger om Retsvedtægter (*jus non scriptum*).
- b) Om Saxos Vigtighed; hans Paalidelighed; om Vanskelighederne i Sproget; 5 Udgaver: Paris 1514; Basel 1534; Frankfurt a. M. 1576; Sorø 1644 (med Anmærkninger af Stephanius); alle i Folio; Leipzig 1771, 4. (udg. af Klog); om Oversættelserne. — Jvfr. Nyerups Udsigt over Fædrenelandets Literatur i Middelald. S. 267-292. og G. L. Baden om Saxo Grammaticus, Odense 1809.
- c) *Svenonis Aggonis compendiosa regum Daniæ historia*. ed. Stephanius. Sorø 1642; siden i Script. rer. D. I. 42-64; oversat paa Dansk af O. Wolff. Kbhvn. 1807. 8.
- d) Danmarks Riges Krønike tilligemed Bispekrøniken, 10 Dele. Kbhvn. 1595-1604. 4; siden 2 Dele i Folio, Kbhvn. 1652; indeholder vigtige Diplomer; om Svitsfelds Paalidelighed; jvfr. Lûrdorphiæna I. 118 ff.

Endvidere: *Adamus Bremensis de situ Daniæ &c.* i hans historia ecclesiastica, ed. E. Lindenbruch, Lugd. Bat. 1595. 4.; Helmst. 1670, 4. (ed. J. J. Maderus); særskilt udgivet af Stephanius i hans Tractatus varii de regno

Daniæ et Norvegiæ. Lugd. Bat. 1629. 12. (pag. 1-42).

Scriptores rerum Danicarum ved Langebek og Suhm. Kbhvn. 1772-1792. VII Bd. Fol.

Rnytlingasaga, jvfr. Müllers Sagabibliothek III. 118-127.

N. Cragii annales og *Stephanii historię Danicę libri duo*, Hafn. 1737. fol. (udg. af Gram); siden oversat under Titel af: Chr. den 3dies Historie og forsynet med vigtige Tillæg, 3 Dele, Kbhvn. 1776-1779. 4.

Frederik den 2dens Krønike ved Resen. Kbhvn. 1680. Fol.

Christian den 4des Historie ved Niels Slange, udg. af Gram. 4 D. Fol. Kbhvn 1749; oversat paa Tydsk, med Tillæg, af J. S. Schlegel. Kbhvn. og Leipz. 1759-1771.

(Jvfr. Nyerups Udsigt over Fædrenelandets Lit. i Middelalderen. Kbhvn. 1804. og G. L. Bardsens dansk-norsk historiske Bibliothek, Odense 1815. 4de til 9de Afdeling).

- e) Vigtige Diplomer findes hos Svitfeld, i *Scriptor. Rer. Dan.*, i danske Magazin, det ældre og nyere, (6 Bd. 4, Kbhvn. 1745-1752 og 3 Bd. 4, 1794-1810), i *Thorkelins Diplomatarium Arna Magnæanum* (2 Bd. 4. Kbhvn. 1786), i Tillæggene til flere Dele af Suhms Danmarks Historie.

§. 4.

For at kunne gjøre Fremgang i den danske Lovhistories Studium, maa man deels gjøre sig bekjendt med dens Literatur, deels forskaffe sig Indsigt i Fædrenelandets gamle Sprog, Historie og Oldsager.

§. 5.

Af Skrifter, som indeholde Oplysninger om den danske Lovhistorie i Almindelighed, kunne følgende mærkes:

Gvitsfelds Fortale til hans Udgave af Anders Sunesens *Leges provinciales Scaniae*, Hafn. 1590. 4.

P. Resens Fortale til Erik Krabbes Oversættelse af *Jydske Lov*. Kbhvn. 1684. 4.

Molleri isagoge in historiam Chersonesi cimbricæ. Hamb. 1691. (ogsaa aftrykt i *Molleri bibliotheca septentrionis eruditi*. Lips. 1699), første Deels 15de Capitel.

Chr. Stubæi disputationes IV historico-juridicæ de legibus et legislatoribus Danorum. Hafn. 1716. 4.

N. P. Sibbern bibliotheca historica Dano-Norvegica. Hamb. 1716. 8. (det 8de Capitel.)

P. F. Arpi Themis cimbrica. Hamb. 1737. 4.

L. Solbergs *Danmarks og Norges verdslige og geistlige Stat*. Kbhvn. 1762. (3die Udgave) det 12te Capitel.

J. G. Gadendam historia juris cimbrici. Hamb. 1770. 8.

P. Kofoed Anchers Lovhistorie, 2 D. 4. Kbhvn. 1769. 1776; ny Udgave i hans samlede juridiske Skrifter, udg. af Schlegel og Nyerup, 3 D. 8. Kbhvn. 1807, 1811.

L. Kongslevs den danske og norske Privatrets første Grunde. Kbhvn. 1781. 8. Forberedelsens første Afdeling.

J. C. S. Dreyers Beyträge zur Literatur der nordischen Rechtsgelehrsamkeit. Hamb. 1794. 8.

G. L. Badens dansk-norsk historiske Bibliothek. Odense 1815. 8. 11te Afdeling.

P. S. Stuhr von der ältesten Verfassung, dem Gesetz und Recht der Dänen; i hans Abhandlungen über nordische Alterthümer. Berlin 1817. 8.

J. Grimm Literatur der altnordischen Gesetze i Zeitschrift f. geschichtl. Rechtswissenschaft. 3 Bd. S. 73. ff.

Anm, Adskilligt herhen hørende findes paa flere Steder i Westphalens Fortaler til hans Monumenta inedita rerum Germ., Cimbricar. & Megapolensium. 4 Vol. fol. Lips. 1739-1745; og i utrykte Arbejder af Galt, Sperling og Busseus. En kort Udsigt over den udvortes Lovhist. findes i Indledningerne til Nørregaards og Surzigkars Systemer af den danske Privatret. — De Afhandlinger, der angaae enkelte til Lovhist.

henhørende Gjenstande skulle paa vedkommende Steder blive anførte.

§. 6.

De fleste af vore ældre Love ere skrevne i det gamle danske Sprog a). Er end dette ikke reent islandsk b), saa er det dog saa lidet forskjelligt fra det islandske c), at Kundskab i dette Sprog er en nødvendig Betingelse for den, som af selve Lovene vil lære vor gamle Retsforfatning at kjende. Og saa det beslægtede angelsachsiske d) og de gamle germaniske Tungemaal e) kunne tjene til at oplyse vort gamle Lovsprog. For saavidt Lovene ere skrevne paa Latin, maa Oplysning ofte søges i Glossarierne over Middelalderens Latin f).

a) Literaire Hjelpemidler til Lovsproget:

I. med umiddelbar Hensyn til de danske Love:

J. Bjelkes den danske og norske Lovs summariske Indhold paa alle danske og norske mørke Glosser og juridiske Terminis. Kbhvn. 1634. 4.

Ostersen Vejles juridiske Glossarium, Kbhvn. 1641. 1652. 1665. 4. jøvfr. Lürdorfs Bemærkn. i det Kbhvn'ske Selsk. Skrift. VI. B.

O. H. Vidalin dissert. de usu linguæ Islandicæ in enodandis terminis juris Danici & Norvegici Hafn. 1786. 8.

Sk. Thorlacius Afhandling om det gamle nord. Lovsprog, i Vid. Selsk. Skrift., ny Saml., 4 D. 169=218. I Langebekiana, Kbhvn. 1794, findes nogle Ord i jydsk Lov forklarede, S. 305=31.

Gadorphs Ordforklaringer til Skaanske Lov, Anchers til Tydske Lov, og mine Anmærkn. til til Kong Eriks Sjellandske Lov.

Mørke Ords Forklaring i gamle Haandskrifter. *Blasii Eckenbergers* Repertorium alphabeticum. 1594, siden ved Udgaverne af hans Oversættelse af Tydske Lov.

2. med nærmest Hensyn til fremmede nordiske Love:

Joh. Loccenii Lexicon juris Sveo-Gothici. Holm. 1674. 12mo.

Glossarium Sveo-Gothicum, auct. *Joh. Ihre*. 2 Vol fol. Upsal 1769.

De saakaldte Ordalister til adskillige af de gamle svenske Love, som til Landsloven af 1442, til Västgöthaloven (af Stiernhielm), hvilke findes i Udgaven af Sverrigs Rikes Logbøger, Stockholm hos Meurer 1666 fol.; — Gadorphs Ordalister til Dahlelagh, Gothlands Lagh, Biarkföretten og gamle Stadgaer, i Udgaverne af disse Love.

- b) Det lader sig ikke nægte, at mange ejendommelige Ord dannede sig i Danmark, og at Udtale og Skrivemaade, i det mindste i senere Tider, jevnlig afveeg fra den islandske; f. Ex. arfbet, ardagh, agnabak, athælbit, barnmynd, bransten; — gruth, aaraad, holsæ, baard, hanlætæ, arfstathæ, allugatu, avöthur.
- c) Jvfr. P. L. Müller om det islandske Sprogs Bigtighed. Kbhvn. 1813. Rast om det islandske Sprogs Oprindelse. Kbhvn. 1818, og Sammes Angelsachsiske Sproglære, Fortalen S. 4-17. — Hjælpe midler til at lære det:

Islandsk Sproglære af Rast. Kbhvn. 1811.
 Bjørn Haldorsens islandske Lexicon, udg. af
 Rast. Kbhvn. 1814. 2 Bd. 4.

Indices til adskillige Sagaer og til Edda. Med
 Hensyn til Lovord: Poul Vidalins Ordforclarin-
 ger, i Udtog ved Liliendahl i det islandske Lit.
 Selsk. Skrifter. 2-8 Bd.

- d) Hjælpemidler: *G. Somneri Dictionarium Saxo-
 nico - Latino - Anglicum.* Orford. 1759. fol.

*Edv. Iye Dictionarium Saxonico - Gothi-
 co - Latinum* ed. Manning. 2 Vol. fol. Lond.
 1772. 4.

Angelsachsisk Sproglære tilligemed en kort Læse-
 bog, ved Rast. Stockholm 1817. 8.

Grams Prøve af danske Ord og Talemaader
 af det Angelsachsiske Sprog forklarede; i det Kbhvn'ske
 Selsk. Skrift. V. 127-209.

- e) Glossarier af Schilter 1728, Wachter 1736,
 Saltaus 1758, Scherz 1781-1784 og Westen-
 rieder 1816. Deutsche Grammatik v. J. Grimm.
 Gøtt. 1819. Tysk. Bibliotheca Germano-Glot-
 tica v. N. S. Julius. Hamb. 1817. 8.

- f) *Car. du Fresne Dom. du Cange Glossarium.*
mediæ et infimæ Latinitatis. Paris 1678; *ibid.*
 1733-1736. 6 Tom. fol.

*D. P. Carpentier Glossarium novum ad
 scriptor. med. ævi.* Tom. IV. Paris 1766.

*(I. C. Adelung) Glossarium manuale ad
 scriptor. med. et infimæ latinitatis.* Tom. VI. 8.
 Halæ 1772-1784.

§. 7.

Da det er i Fædrenelandets Historie og Archaeologi vi maa søge Kundskab om vore Forfædres offentlige og private Liv, deres Character, Sæder og Skikke, er det indlysende, at disse Studier ere højst vigtige Hjælpemidler til rigtig at forstaae vore gamle Love, der ere Udtringer af hiint ejendommelige nationale Liv. Vore gamle Historieffrivere ere altsaa og af denne Grund vigtige for Lovhistorien — ikke blot fordi de ofte have opbevaret de skrevne Lov- og Retsvedtægter — og af samme Grund fortjene senere historiske Arbejder, som beskæftige sig med Fortiden, Dpmærksomhed a). Som historiske Hjælpemidler ere Diplomati**k** b) og Numismati**k** af Vigtighed. — Betragter man fremdeles, hvorledes vore Forfædre ved Herkomst, Sprog, Sæder og Levemaade nøje vare beslægtede med det øvrige Nordens, med Englands og Germaniens Indbyggere, hvorledes de paa mange Maader, ved Krige, Erobring og Handel, kom i Berøring med disse, bliver det udenfor al Tvivl, at Islands c), Norges d), Sverrigs e), Angelsachsernes f) og Germanernes g) Historie, og især deres Love, kunne give vigtige Oplysninger om Danmarks gamle Retsforfatning.

- a) Isærdeleshed P. S. Suhms Arbejder, fornemmelig hans Danmarks Historie. II Bd. 4. Kbhvn. 1782-1812; critisk Historie af Danmark. 9 Bd. i Aart og I Bd. Fol.; Samlinger til den danske

Historie 2 Bd. 4. Kbhvn. 1779=1784; Ny Samlinger til den danske Hist. 4 Bd. 4. Kbhvn. 1792=1795. Nordens Statsforfatning ved Tyge Rothe 2 Bd. Kbhvn. 1781=1782. Histor. statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge ved Nyerup. 4 Bd. Kbhvn. 1803=1806. G. L. Badens Udkast til en Historie af Danmarks og Norges Handel og Næringsveie fra Oldtiden til Nutiden. Kbhvn. 1806. Vedel Simonsens Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder. 3 Bd. Kbhvn. 1813=1816. o. fl.

Et for Lovhistorien vigtigt statistisk Værk er Arendt Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed. Kbhvn. 1656. 4.

Om de danske Oldsagers Literatur, s. Badens histor. Bibl. 14de Afdel., og om Numismatikens, samme Skrift S. 27=30.

- b) Betydningen af Diplomati. — Diplomati. har for Lovhistorien tillige en umiddelbar Vigtighed. — Haandbøger: J. C. Gatterer elementa artis diplomaticæ universalis. vol. I. Gotting. 1765. 4. Sammes Abriß der Diplomati. Gøtt. 1798. 8. og praktische Diplomati. Gøtt. 1799. C. T. G. Schönemanns Versuch eines vollständ. Systems der Diplomati. 2 Bd. Leipz. 1818. (i første Deel S. 170=260 Diplomati.ens Literatur). — Til nordiske Haandskrifter er der hidtil taget lidet Hensyn.
- c) De islandske Sagaers Vigtighed. — P. E. Müllers Sagabibliothek 3 Bd. Kbhvn. 1817=1820. — Om de islandske Love s. Arnesens historiske Indledning til den islandske Retsregning. Kbhvn. 1762. 4.

Holbergs Danmarks og Norges verdsl. og geistl. Stat, 3die Udg. S. 508-517. Kongslevs Privatret I. 192-240; jvfr. *M. Stephensen* commentatio de legibus, quæ jus islandicum hodiernum efficiant &c. Havn. 1819.

- d) Historieffrivere: Snorre Sturlesens norske Kongers Historie (Heimskringla) 5 Bd. Fol. Kbhvn. 1777-1818. 2 Bd. 8. Stockholm 1816-1817. *Tor-fæi* historia rerum norvegicarum Tom. IV. fol. Hafn. 1711. G. Schønningss Norges Riges Historie 3 Bd. 4. Sorøe 1771-1781. — Om Lovene s. de anførte Skrifter af Holberg og Kongslev, samt Evenssens Samlinger af jurid. og histor. Materier (Trondhjem 1784) I. 2 H., 4 H. og II. 2des og 4de Hefte.

Jus aulicum antiqv. norvag. Hirdskraa ed. Resen. Hafn. 1673. 4.

H. Paus's Samling af gamle norske Love, 2 Bd. 4. Kbhvn. 1751-1752. *Magnus Lagabæters* Gula-Things-Laug. Havn. 1817. 4.

- c) Historieffrivere: O. Dalin Svea Rikes Historia. 3 D. Stockholm 1747-1761. A. Borin Utkast til Svenska Folkets Historia. Stokh. 1757-1764. S. Lagerbring Svea Rikes Historia 4 D. Stokh. 1769. Kùhs Geschichte von Schweden 1803. — Om Lovene: *Stiernhöök* de jure Sveonum et Gothorum vetusto, Holm. 1672. 4; Sverriges beskrisne Lagars Grund, Art oc Uprinnelse af Jac. Wilde. Stokh. 1734. 4. *Warmholz* bibliotheca historica Suio-Gothica, 14de Deel, Upsal 1817. 8. J. Grimms Literatur d. altnord.

Gesetze, i Zeitschrift f. geschichtl. Rechtswissensch. III. 1 S. Schildeners Bemerkungen til denne Afhandl. Greifswald. 1818. 8. Indledning til Schildeners Udgave af Gotalagh, Greifswald 1818. 4.

Udgaverne af svenske Love: 1) i den hos *Mén-
rer* Stockholm 1666 udfomne Samling, et Bind
i Fol., findes: *Christophers Landslagh* af
1442 (siden udgivet i Qvart 1726 med Anmærkn.
af Abrahamson; latinsk Oversættelse af Rogvald,
udg. af Messenius 1614. 4; latinsk Dvers. af Loc-
cenius 1672 Fol.) *Christophers Stadslag*
(siden udg. med Anmærkn. af Arnell 1730. 4; la-
tinsk Dvers. af Loccenius 1772 Fol.) *Uplands-
lag* (siden udg. af Rudbeck, med lat. Dvers. af Loc-
cenius, Upsal 1700 Fol.) *Västgöthalah* ved
Stiernhielm (siden udg. af Rudbeck med lat. Dvers.
af Loccenius. Upsal 1692 Fol.; ny Udg. af E. S.
Bring med lat. Dvers. begyndt i Lund 1818. 4.)
Östgöthalah. *Sudhermannalah* ved Åker-
mann; *Västmannalah* ved Åkermann, og *Säl-
singelagh*. 2) særskilt udgivne: *Dahlelag* ved
Hadorph 1676 Fol.; *Biarköret* med gamle Stad-
gar ved Hadorph 1687 Fol.; *Gotalagh* (Gul-
lands Lov) ved Hadorph 1687 Fol. og ved Schilde-
ner 1818. 4; *Wisby Stadslag* ved Hadorph
1688 Fol.; *Wisby Söret* ved Hadorph 1689
Fol.; paa Plattydsk i Abhvn. 1505. 4. under Ti-
tel: *Hogeste Waterrecht*, aftrykt i Danske Magaz.
V. 225, og paa Dansk i Ny danske Magaz. I. 257-
285.

- f) *Priscæ Anglorum leges* ed. *Guil. Lambardus*, Cantabr. 1644. fol. *Leges Anglo-Saxonicae* ed. *Wilkins*, Lond. 1721. fol. *Fleta seu commentarius juris Anglicani*, Lond. 1685. 4. *Dreyer de usu juris Anglo-Saxonici in interpretando jure Cimbrico*. Kilon. 1747. 4.
- g) *Historieskrivere: Tacitus de situ, morib. & popul. Germaniæ* (overs. med Anmærkn. af G. L. Baden 1798). *M. J. Schmidts Geschichte der Deutschen*. 11 Th. 1778-1793. 8. (fortsat af *Milbiller* indtil 17de Deel.) *J. Möfers Osnabrückische Geschichte* 2 Th. Berl. 1819 (3te Ausg. — *Germ. Lovhistorie: H. Conring de origine juris German.* Helmst. 1743 (in *Opp.* Tom. VI.) *J. G. Heineccii Antiquitates Germanicæ* Tom. II. Havn. 1772-1773. 8. *C. G. Biener de origine et progressu legum juriumque German.* Tom. II. Lips. 1787-1795 8. *K. F. Eichhorn deutsche Staats- und Rechtsgeschichte* 3. Th. Gøtt. 1818-1819. 8. — *Lovsamlinger: Codex legum antiquar. German.* ed. *Fr. Lindenbrog* 1607. 1613. *Capitularia Regum Francorum.* ed. *Steph. Baluzius* II Tom. fol. Paris 1677. 1780 & Basil. 1796. *Corpus juris Germanici antiqui* ed. *P. Georgisch.* Halæ 1738. 4. *Barbarorum leges antiquæ* ed. *Paul. Canciani* V Vol. fol. Venet. 1781-1792. (jvfr. Eichhorn I. §. 29 Not.) *Enkelte mærkelige Love: Sachsenspiegel* 1472. 1474. 1545. Leipzig 1614 Fol. Halle 1720. 4. (*Ludowici*). Leipz. 1732 Fol. (*Gärtner*). — *Land- und Lehnrechtssbuch (Schwabenspiegel)* Augsb. 1480. Tröst.

a. M. 1566. Fol. og under Titel af Jus provinciale Alemannicum af Scherz, Ulm 1727. Fol. (en nyere Bearbejdelse af Schwabenspiegel er den af Senkenberg i hans Corpus jur. German. II Tom fol. 1760. 1766. udgivne Kaiserrecht. (S. D. Wiarda Geschichte u. Auslegung des Salischen Gesetzes. Brem. 1808. 8. Das ostfriesische Landrecht, herausg. v. M. v. Wicht, Aurich 1746. 4. Ufegabuch, ein altfriesisches Gesetzbuch der Rüstringer, herausg. v. Wiarda. Berl. 1805. 4. Das Magdeburgische Stadtrecht. Augsb. 1482. Fol. og under Titel: Sächsisches Weichbild, af Ludovici. Halle 1721. 4. Statuta Susatensia ed. Haeberlin. Helmst. 1748. 4. og i Westphalens Monum. ined. IV. p. 3064. Lübeck'sche Statuta und Stadtrecht, Hamb. 1586. 4. (edit. Kolliana; editio Balhorniana); Rostock 1620. 4. (ed. Sibrandus) Lüb. 1680. 4.

§. 8.

Hvormeget der end ved flere Lærdes, fornemmelig Kofoed Anchers, Bestræbelser er udrettet for den danske Lovhistories Studium, kan det dog ikke nægtes, at der i denne Deel af vor Lovkyndighed er saare meget tilbage at gjøre. Aarsagerne til at Lovhistorien hos os er blevet forsømt, maa deels søges i dette Studiums mindre praktiske Interesse, deels i de ikke saa Bænsfæligheder, som dermed ere forbundne. Til disse kan især regnes Mangel paa critiske Udgaver af Lovene, Savnet af gamle paali-

belige Haandskrifter a), vore gamle Historieffrivers Ufuldstændighed og Upaalidelighed i deres Eftersretninger om Lovene, og det ikke ringe Arbejde, som Hjelpemidlernes tilbørlige Afbenyttelse udkræver.

- a) Om Udgavernes og Haandskrifternes Bessaffenhed. Om Aarsagerne til, at saa mange ere tabte, see Vedel-Simonsens Udsigt over Nationalhist. mærk. Period. I. I. 13-105.

§. 9.

Den danske Lovhistorie synes passende at kunne inddeles i følgende fem Perioder:

1. Fra de ældste Tider til 1020 efter Chr. T, paa hvilken Tid omtrent Knud den Stores Witherlagsret blev givet.
2. Fra 1020 indtil 1240, da Valdemar den 2den gav den Nydske Lov.
3. Fra 1240 til 1521, da Christian den 2dens saas kaldte geistlige Lov udkom.
4. Fra 1521 til Begyndelsen af Christian den 4des Regjering (1588).
5. Fra 1588 til 1683, da Christian den 5tes danske Lov udkom a).

I særskilte Afsnit under enhver Periode skal afhandles: først Lovene (Retssystemets skrevne Kilder; udvortes Lovhistorie), dernæst Retssystemet (indvortes Lovhistorie) og derunder særskilt den offentlige og private Ret, den sidste efter den almin-

delige Inddeling i Personernes Ret, Tingenes Ret, Kriminalret og Proces.

- a) Den Inddeling, Kongslev har valgt, falder tildeels sammen med de vigtigste Epoker i Statshistorien: 1) fra den ældste Tid til Christendommen 939; 2) derfra til Reformationen 1536; 3) fra Reformationen til Souverainiteten 1660; 4) derfra til Christian den 5tes Lov 1683. — Om Lovhistoriens synchrone Behandling.
-

Første Hovedstykke.

Første Periode fra de ældste Tider indtil
Aar 1020, paa hvilken Tid omtrent
Bitherlagsretten blev givet.

Første Afsnit.

Om Lovene i denne Periode.

§. 10.

Vort Fædrenelands ældste Historie er indhyllet i Mørke. — Hvad der med Visshed kan siges om Lovene i denne Periode, indskrænker sig derfor til saare lidt. Kan man end være beføjet til at antage, at Scandinaviens Indbyggere allerede over 300 Aar for Christi Fødsel have kjendt Agerdyrkning og Biavl a) og at Danske, Svenske og Norske længe før denne Tidspunkt have bestaaet hver for sig som særskilte Nationer b), synes dog den Slutning at

være for overilet, at der alt paa den Tid skulde have været ordnede Stater i Norden c). En ufrugtbar Jordbund og stræng Himmelegn indbød ikke til de fredelige Syssler d), som ere Betingelser for et borgerligt Samfund; Jagt, Fiskerie, og vel alt tidligen Sørøveri, bleve for Nordboen de naturligste og fornemste Næringsveje. Fjælde eller uhyre Skove maatte længe hindre Samkvem mellem de adspredte Familier, i det mindste et saadant, som der udfordres til en Statsforbindelse, hvis Tvang Nordboen var desto utilbøjeligere til at underkaste sig, jo mere hans naturlige Lyst til Frihed og Uafhængighed fandt Næring i den vilde Natur, som omgav ham e). Kun naar fiendtligt Overfald eller religiøse Fester f) samlede de Adspredte til fælleds Forsvar eller til Offerhøjtid, tilkom det den valgte Høvding (Drot, siden Konge) at lede og forestaae de fælleds Foretagender: private Anliggender afgjorde sædvanligen Familieliefædrene, saaledes som gammel Skik og Vedtægt eller Djeblikkets Tarv fordrede.

- a) Pytheas's Efterretninger om Thule hos Strabo lib. IV. p. 309. ed. Casaub. Jvfr. om Nordens Beboelse og ældste Indbyggere Schønings Afhandling om de gamle Grækers og Romeres Kundskab om de nordiske Lande, i den ældste Saml. af Vid. S. Skrift IX. 151=158; (jvfr. Schlözers Anmærkninger til Oversættelsen af denne Afhandl.

i Allgem. Welthist. XXXI. Th. samt Schønings Svar under Sigurd Sigurdsens Navn, Sorø 1773. 8.) Fortsættelsen af samme Afhandl. i samme Saml. XII. 1=12. og i Nye Saml. II. 1=24. Sammes Afhandl. om de Norskes og endeel andre nord. Folks Oprindelse Sorø 1769. 4. Suhm om de nord. Folks ældste Oprindelse Kbhavn 1770. 4. Sammes krit. Hist. I. 1=332. Vedel-Simonsens Udsigt over Nat. Hist. I. 2 Hæfte.

- b) Fordi Navnene Dauciones, Sviones, Nerigon, som forekomme hos rom. Skribenter efter Christi Fødsel, rimeligviis ere laante af langt ældre græske Efterretninger, jvfr. Schøn. om de nord. Folks Oprind. S. 212.
- c) Dette paastaaer Schønning anf. St. og Suhm fr. Hist. I. 48. men neppe med Grund.
- d) *Adami Bremensis* Beskrivelse af Sylland i langt senere Tider: ager ibi sterilis &c. p. 131. cfr. Tac. German. c. 2 & 5.
- e) Om Nordboens Frihedslyst og Haardførhed see, foruden Sagaerne og Romernes Beretninger om Cimbrerne, *Adam. Brem.* p. 133: decollari malunt quam verberari lacrymas et planctum cæteraque compunctionis genera abominantur Dani &c. *Saxo* lib. VII. p. 123: Nihil veteres claritate magis expetendum ducebant, quam non opum fulgor sed armorum industria peperisset. Itaque seditiones amplecti, instaurare lites, otia fastidire, paci militiam anteferre, virtutum, non rerum æstimatione censeri, plurimum volup-

tatis in præliis, minimum in conviviis repone-
nere, clarissimis quondam viris curæ exstilit
cfr. *Tac. Germ. c. 4 & 14. (in fine) Thom. Bartholin* antiquitat. Danic. de causis contemptæ a Danis mortis. Hafn. 1690. 4.

- f) Om Julefesten jvfr. *G. Schöning* de festo post occidui solis reditum in septentione olim celebrato. Soræ 1766 4. — Om Herthas Dyrkelse *Tac. Germ. c. 40. Herthedal* ved Lejre i Sjælland, af *Anchersen*, Kbhvn. 1745. 4. jvfr. *Subm* om *Odin* S. 241=247. og krit. Hist. II. 671. og *Münters* Afhandl. om Lejre, i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, i *Skand. Lit. Selsk. Skrift. f. 1805. 2det Bd.*

§. II.

Af egentlige Love kunde der følgerig kun være faa og disse havde fornemmelig Gudsdyrkelsen eller Krigsforetagender til Gjenstand. De Lovgivere, som i den hedenske Tid, kort før og efter Christi Fødsel, omtales af Historieskriverne, ere *Odin, Skjold, Frode* (den 3die eller den 7de) og *Regner Lodbrok*

Odins Love, som *Snorre* omtaler a), angaa næsten udelukkende Religionen, og vedkomme os saameget mindre, som de kun have liden historisk Troværdighed b).

Skjold gav en Lov om Dphævelsen af den Trælle skænkede Frihed c). — Udførligere er *Saxos* Beretning om *Frodes* Love, som handle om Byttes

Deling, om Tyveri, Ægteskab, Lejermaal, Hoer, Forræderi mod Fædrenelandet og om Rettergangsmaaden d). Regner Lodbrok (+ 794) befalede, at tolv gode Mænd (patres approbati) skulde dømme i alle Tvistigheder e).

- a) Yngl. Saga c. 8. cfr. c. 5. og Schøning nord. F. Dpr. S. 266. (Saxo lib. I. p. 13.)
- b) See P. L. Müllers Undersøgelse om Snorres Kilder og Troværdighed S. 4-7.
- c) "Primus rescindendarum manumissionum legem edidit. Servi, quem libertate donaverat, clandestinis insidiis petitus, acrem pœnam exegit, tanquam in omnium libertorum pœnam unius crimen redundare par esset." Saxo lib. I. p. 6.; aldeles misforstaaet af Meursius, forskjellig forklaret af Stephanus, Ancher og Suhm, see Anchers saml. Skrift. II. 249-250. Not. og Suhms D. Hist. I. 49-50.
- d) Saxo lib. V. p. 85-87. Suhm D. H. I. 422. ff. — Frode d. 3die eller den 7de f. Suhm D. Hist. I. 425. jvfr. fr. Hist. III. 43. Hvorvidt adskillige af disse Love kunne ansees for ægte: om Ejendomsfikkerheden, om Drab begaaet af Fremmede. — Frode gav ogsaa Love for Norge (Saxo p. 92. Suhm D. Hist. I. 440) og for Gardarige (Saxo p. 87-88. Suhm anf. St. 434.)
- e) Saxo lib. IX. p. 171. Disse 12 Mænd vare neppe stadige Dommere, men Nævninger; om Regners Lov kun var en Fornælse af Odins Anordning om de saakaldte 12 Diar eller Drotnar,

er tvivlsomt, jvfr. Anchers Skrift. II. 750=753. Suhm D. Hist. I. 559. og fr. H. I. 504.; Nyt jur. Arch. XIV. 21. Not.

§ 12.

Begge de christne Konger i denne Periode, Harald Blaatand og Svend Tvestjæg, skulle, efter Historieskrivernes Beretning, have givet Love og den første nævnes endog i Fortalen til Christian den Femtes Lov som Lovgiver a), men hvad disse Love have indeholdt, derom vide vi intet med Visshed. Dog antage de fleste, at Harald indførte Jernbyrd som Beviis i Rettergang b), og at Svend gav Fruentimmer Arveret c) (+ 1014). — Da vi fra denne Periode ingen Lovstykker have i Behold og kun ufuldstændige Beretninger hos Historieskrivere, maa Stoffet jevnlig søges i de senere Lovsamlingers Bestemmelser, hvoraf flere bære umisfjendeligt Præg af høj Alderdom.

- a) Harald har neppe givet Bremerne, men vel Schlesvig og tildeels Holsteen Love; s. Adam. Brem. lib. II. 18 19.: "nostro populo," jvfr. Anchers Forsvar for de Haraldinske Love i saml. Skr. II. 1=107. med I. 3 Not., og Salck's Anmærkn. til Heimreichs nordfresische Chronik I. 94=106. Tondern 1819. — Om Harald eller Palnatokke har givet Jomsborgerne de Love, som findes hos Torfæus II. 280., er tvivlsomt, s. An-

chers saml. Skrift. I. 14., Suhms Danm. Hist. III. 181., Ved. Simonsen Nat. Hist. II. 1. S. 145. Not.

- b) Saxo lib. X. p. 189. henfører denne Begivenhed til Svend Tveskjæg; islandske Skribentere derimod til Harald Blaatand, jvfr. Anchers s. Skr. I. 4. Uden Tvivl var Jernbyrd allerede bekjendt i den hedske Tid.
- c) Saxo l. X. p. 187.: nam fæminis deinceps participandarum hæreditatum jus, a quibus antea lege repellebantur, indulgit, jvfr. Svend Nagesen c. 4. (Script. R. D. I. 53.) Denne Bezretnings Tilforladelighed er dog ikke ophøjet over al Tvivl, jvfr. Anchers s. Skr. I. 16-23. og Sagabibl. III. 75-78.

Om Kong Knud den Stores engelske (geistlige og verdslige) Love have gjeldt i Danmark er tvivlsomt, Anchers Skrift I. 44-47. Suhms Forbedr. i den danske Hist. S. 56-57. 118. De ere i al Fald vigtige Hjælpemidler for den danske Lovhistorie, men maa benyttes med Forsigtighed. — De ere udgivne paa Angelsachsisk og Latin i Lambardi Archæonomia og i Wilkins Leges Anglo-Saxonica; en noget afvigende latinse Oversættelse findes i J. Bromtons engelske Historie p. 914. ff.; de geistlige ere trykte for sig paa Latin i Pontoppidans Annales cccl. Dan. I. p. 173-181. Et Udtog af baade de geistl. og verdsl. findes i Suhms Danm. Hist. III. 544-565. Jvfr. iøvrigt Anchers Afhandling om Knud den Stores engelske

Love i en Codex i det colbertske Bibliothek, i saml. Skrift. III. 60-76. — Om disse Love bør henregnes til denne eller først til den følgende Periode.

Andet Afsnit.

Offentlig Ret.

§. 13.

Da de første Elementer til en borgerlig Forfatning havde begyndt at udvikle sig i Norden, var den højeste Magt hos Folket a). Kongernes Myndighed indskrænkede sig til at anføre Hæren b), forestaae Dffringerne, mægle i Tvistigheder og lade Straffen udøve paa dem, som ved Folkets og deres egen Dom vare dømte skyldige c). Danmark var et Valgrige d) og Kongerne valgtes paa Tingene e), hvor Folket forsamledes for at afgjøre offentlige og private Anliggender. Efterat Danmark var blevet forenet under een Konge og især efterat den christelige Religion var blevet indført, udvidedes efterhaanden den Kongelige Magt; dog kunde Kongen hverken i denne eller den følgende Periode give Love uden Folkets Samtykke f). Til Grundlove findes endnu intet Spor.

- a) Snorre Hag. *Udelft. Saga* c. 17. Oluf d. Hell. S. c. 81. *Vita S. Anscharii* c. 23. (S. R. D. I. 475) *Adam. Brem.* cap. 230. Herimod er ikke Tac. Germ. c. 44. noget afgjørende Beviis, saaledes som O. Sperling mener i hans Skrift: *de summo regio nomine ac titulo Konning ejusque apud Danos origine et majestate* Havn. 1707. 4. p. 334. — Jvfr. iøvrigt *G. Schöning* de antiquissima reipublicæ constitutione, regum speciatim potentia et auctoritate, apud gentes boreal. Soræ 1767. 4. T. Rothe Nord. Statsfors. I. 47=62.
- b) *Saxo* lib. V. p. 85.
- c) Om Kongerne have deeltaget i den dømmende Magt. Tac. Germ. c. 11. 12. Rothe anf. St. II. 159=173. 231=236. — Om Dommere, som skulle have regjeret i Norden før Kongerne, Suhm fr. H. I. 47. 102. — Om Kongernes Straffemagt og dennes Forbindelse med deres religiøse Functioner. (Tac. Germ. c. 7.)
- d) *Saxo* lib. I. p. 5. Jvfr. *G. Schöning* de antiquo jure succedendi Soræ 1767. 4. *Wadsb. Kjöers* poet. Skueplads S. 10=13. Suhm D. H. I. 109. II. 60.
- e) Ting af det isl. at Þinga; i Middelalderens Latin: placitum. — C. Testrups Relation om Tingene Glensb. 1747. 4. K. Ancher om de gamle Rets-
terting I cap. (saml. Skr. II. 747. ff.) G. L. Vaden om Tabet af Oldtidens Agt for Tingene Vib. 1792. 8. — Beskrivelse af Islændernes lögregta hos Arnesen S. 380. ff.

f) Jvfr. Not. a. og *Ælnothus* in vita Canuti c. 23. S. R. Dan. III. 361.

Tredie Afsnit.

Privatret.

a. Personernes Ret.

§. 14.

Folket, hvortil Trællene (thræl, annödoghæ man, annöthoghit hionæ) ikke kunne henregnes, bestod af Stribaarne (frælsbornæ) og Frigivne (frælsgivnæ), eftersom Friheden enten grundede sig paa Fødselen af frie Forældre eller paa Frigivelse fra Trældom^a). Ved mandige Bedrifter erhvervede den Stribaarne sig Anseelse og denne gik alt tidlig over paa Efterkommerne, saa at man vel kan antage, at der allerede i denne Periode gaves et Slags arvelig Adelh^b). Dog vare dens Rettigheder ingenlunde bestemte ved udtrykkelig Lov, og heller ikke fremtræder Adelen i det offentlige Retsforhold som særegen Stand; for at have Stemme i offentlige Anliggender udfordres blot, at være fri og at eje Jord. Den fri Selvejer kaldtes Bonde; Bencævnelsen Adelsbonde eller Edelbonde, i Mod-

fætning til Landbo og Bryde, synes at være af senere Oprindelse.

- a) Hos de Svenske (Suiones) nævner *Tac. Germ.* c. 44. *nobiles, ingenui, libertini* (og *servi*) cfr. c. 25. — "Qui vero ex popularibus *primipilum* in acie anteiret ex *servo liber*, ex *agresti illustris* evaderet; at si *ingenuus* foret, *satrapa* crearetur" *Saxo* lib. V. p. 85. — Fribaarne og Frigivne kaldes med en fælleds Benævnelse: frælsæ mæn, *Skaan. L.* V. 22. — Om der til at være Fribaaeren i denne Periode udfordredes, at baade Faderen og Moderen vare fri, er tvivlsomt; efter de senere Love udfordres maaſkee kun det sidste: *Matris conditionem sequitur semper partus, ut sit liber partus ex libero ventre procreatus, licet pater servilis conditionis onere premeretur*, *Andr. Sun.* VI. 5. ... æn thot konæn waræ fræls ok mannæn waræ annöthugh. oc hafthæ han börn with hænnæ. tha wææ börnnæn *fræls*, *Bald. Sjell. L.* III. 12; dog ſige diſſe Lovſteder ikke beſtemt, at Barnet ſkal anſees ſom Fribaaeren, men kun ſom fri. — Hos Germanerne udfæredes, at begge Forældre vare frie, ſ. *Lichorns deutsche Rechtsgesch.* I. §. 48. og 50. Hos de Svenske udfordredes kun, at en af Forældrene var fri, ſ. *Calonius de servor. jure* p. 27.
- b) *Tac. Germ.* c. 13. — *Rothe Nord. Statsforf.* I. 58. ff. og *Calonius de servor. jure* p. 5-8. nægter det; ſee derimod *Grams Afhandl. om*

- Ordet Herremand, i Vid. S. Skr. ældste Saml. II. 264. ff. Suhm Gr. Hist. III. 944. G. L. Baden: Urveadel saa gammel i Norden som ordnet Stat, Kbhvn 1808. Vedel Simonsen Udsigt over Nationalhist. III. 1 Hest. S. 26. ff. — Om Fødsels- og Embeds-Adel; om Jarler og Herser, s. *Resenii additam. ad jus aulicum* p. 712-714. Suhm D. Hist. II. 118. Not. — Anchers Skr. III. 279-280. *Porthan de dignitate Jarlorum*. Aboæ 1798. 4. Dog findes i vore Love ikke fastsat, at Adelen tog større Bøder end andre, saaledes som hos Germanerne, (*Lichhorns deutsche Rechtsgesch.* I. §. 47.) og i Norge, s. Hag. Adelsk. Guleth. L. Manh. B. cap. 50. (Paus 170.) og Hag. Hagensf. Frosteth. L. III. c. 47. (Paus S. 50.)
- c) *Saxos agrestis* l. c. Not. a.; Bondo i Middelalderens Latin; jvfr. Grams anf. Afhandl. S. 268-273.

§. 15.

Trældom stiftedes fornemmelig ved Fangenskab i Krig^{a)} eller ved ufri Fødsel^{b)}; sjældnere, især i denne Periode, ved Misgjerninger^{c)} eller ved frivillig Overgivelse i Trællestand (Giæf-træl)^{d)}. — Trællen var Herrens Ejendomsret aldeles underkastet^{e)}; han kunde derfor af denne berøves Livet^{f)}, sælges, bortskjænfes, vindiceres^{g)} o. s. v.; selv havde han ingen Ejendom^{h)}, kunde hverken erhverve eller afhænde; dersom han blev mishandlet eller dræbt, tog Husbonden Bø-

derne i), ligesom han og maatte udrede Bøder, naar Trællen begik Forbrydelser k).

- a) Cumbær frælsboran man innan annödoghan dom med thy at han wardær *hærtakin*... *Æf. L. VI. 8.* (isl. at hertaka; *Anchers Forflaring II. 253.* Not. urigtig.) Trællene bleve neppe altid Kongens i dette Tilfælde, saaledes som Ancher paa-
staaer saml. *Æf. II. 238.*
- b) Ut partus... sit servus ex ventre servili pro-
genitus, quantumcunque pater inter inge-
nuos, nobilitatis genere, præfulserit. *Andr. Sun. VI. 5.*
- c) Stiael man oc wardær giuin konungs umbudz-
manni. tha a han at warda thræl i konungs
garde *Æf. VI. 9*; in enormi maleficio depre-
hensus, *Andr. Sun. VI. 8.*; — hører dog maa-
ske til en senere Periode; *Adam. Brem. c. 213.*
Neppe fandt heller Trældom Sted paa Grund af
Gjeld, med mindre Debitor frivillig havde sam-
tykket: æn æy ma han mæth loghum skilias
thædæn i annars manz wald; *Æf. L. I. c.*; in
nullius alterius unquam dominium transiturus,
A. Sun. I. c., jvfr. dog *Anchers f. Æf. II. 239.* Not. hvor Schlegel er af modsat Mening.
- d) Dmtales ej i Lovene, men fandt i det mindste
Sted hos de Svenske (*Stiernhøpø p. 203.*) og
hos Germanerne, *Tac. Germ. c. 24.*
- e) Wardær manz thræl dræpin tha scal ey iaf-
nadæ ed före foræ hanum *hældær æn foræ*
annat fæ manz, um thæt ware dræpit.

- f) Lovene fastsætte nemlig ingen Bøder i dette Tilfælde; jvfr. *Biarkforetten* c. 59. hos *Paus* II. 261. og *Tac. Germ.* c. 25.
- g) *Ek. L.* VI. 12. *Andr. Sun.* VI. 11-14. *Bald. S. L.* III. 12. *Er. S. L.* V. 11. 12.
- h) Alt thæt fæ annödoght hionæ aflær i bondans hæfdum thæt a bondæn at göra af e hwat han wil. *Ek. VI.* 13. *Nihil sic potest esse mancipii alicujus, quod non sit illius domini, cujus est mancipium, ut de ipso pro libitu suo sibi liceat ordinare.* *Andr. Sun.* VI. 15. At Trælle ikke kunde arve viser *Bald. S. L.* III. 12.

I den christelige Tid have uidentviol Herrerne undertiden overladt deres Trælle noget til Ejendom; *Ek. L.* VI. 5. og 13. forudsætter, at Trællene selv kunne "lösæ sic til frælsæs," jvfr. *Winothius S. R. D.* III. 352. *Snorre* Duf den Helliges *S.* c. 22. og *Hag. Adelft. Gulth. L.* *Leyf. L.* cap. 15.

- i) *Ek. L.* VI. 1. 2. *Bald. S. L.* III. 12. (daghs-wærkis spial; lækis gift). Mindre Bøder, end naar Frie fornærmedes.
- k) Alt thæt ær fræls man bötær med fyritiughu marc fore sinæ eghnæ giærningæ thæt scal bötæ med ni marc fore sins thræls giærningæ ællær han late ut thræl oc til siæx marc. *Ek. L.* VI. 4 cfr. 3. VII. 19. 20. *Andr. Sun.* V. 8. *Bald. S. L.* III. 12. *Er. S. L.* III. 3. *Knuds verdsl. Love* c. 28. — Mindre Bøder end for Misgjerninger begaaede af Frie, dog med visse Undtagelser: Hwat sum bondæn byuthær sin thræl

at göræ ællær rathær tha bötæ e han æm fullelik sum han hafthæ thæt siælf gorth. — Æn ær thrællæn mæth bondæn ællær at dræpæ ællær særæ tha bötæ bondæn æm fult foræ thrællæn sum han waræ fræls. Bald. Sjell. L. III. 12. — *Noxæ datio* beroede efter Ef. L. VI. 3. paa Herrens Balg: ware hins wald ær thræl a hwat han wil hældær latæ ut sin thræl &c.; anderledes efter de Sjell. Love: B. S. L. III. 12. æn wil bondæn oc fult bötæ foræ hanum swa sum waræ en fræls man tha haucæ han sin eghæn thræl; Gr. S. L. III. 3: dræpær nokær manz thræl fræls man. tha a han ut at latæ thrællæn i hins frændær wald. Naar den fandt Sted, bortfaldt dog derfor ikke Boen ganske "foræ at han tamdæ hanum æy bæ- tær. Bald. S. L. l. c.

Forfjæl i Trællenes Kaar, Sætisambuth, Bry- tiæ, Deigia o. s. v. Ef. L. XIII. 8. Bald. S. L. III. 12.

Sefr. med denne og følgende §. *J. Hertzholm* parerga de servitute personali et reali. Hafn. 1673. *T. Rothe* om Christendommens Virknin- ger. V. 241-316. *F. Th. Hurtigkarl* de servi- tutis, quæ inter majores nostros invaluit, in- dolo, Dissert. Havn. 1791. (oversat i Jur. Arch. No. 2, 148-196.) *Math. Calonii* de prisco in patria (Svio - Gothia) servorum jure, Dis- sert. V, Aboæ 1784-1793. 4, senere udgivne af *C. Schildener*, Stralsund 1819. 8.

§. 16.

Frigivelse skeete paa Ting, senere ogsaa i Kirken a). Den, som beviste, at Trællen var hans Elægtning, kunde mod en bestemt Løsningssum tvinge Herren til at frigive ham b). Maaſkee havde allerede mod Slutningen af denne Periode Trællen, som paaſtod, at hans Trældom var ulovlig, eller at han var frigivet, Formodningen for ſig, naar der blev Spørgsmaal om Beviisførelſe c). — De Frigivneſ Kaar vare i denne Periode ikke meget bedre end Trælleneſ d).

a) Giuær man annödhogæ hionæ frælsæ ællær thet lösær ſic til frælsis, faræ thæn ær frælsi giuir ællær hin ær lösæ latær ællær næstæ aruæ til *things* oc afsighis hanum. Ef. l. VI. 5. Giuær bondæn sit hionæ frælsæ, tha a thæt mæth rættæ a *kyrki* at lyusæ. Er. S. l. V. 10. jvfr. *Andr. Sunon.* VI. 5. — Om Kong Skjolds Lov, som ikke forbød Frigivelse, ſee §. 11. Not. b.

b) Dog viſtnok førſt efter Chriſtendommens Indførelſe, endſkjøndt det paa Anders Sunesens Tid var "jus antiquum", *Andr. Sun.* VI. 9: Secundum jus antiquum licuit unicuique filium suum vel consanguineum existentem servum ex ancilla matre progenitum, fide prius facta, duobus testibus et duodeno juramento, super conjunctione sanguinis, tribus marcis quamvis invito domino, ab onere servitutis, in honorem redimere libertatis. Quod nulli permittitur

nouo jure, sed oportet, ut ad hoc domini
sufficienti pretio inclinetur voluntas; jvfr.
Ef. l. VI. 10.

- c) I det mindste havde i senere Tider den, som gjorde
Paastand paa Frihed, Formodningen for sig, og
det er vel ikke urimeligt, at denne Følge af Chri-
stendommen allerede i Slutningen af denne Periode
var indtraadt: Callær man manz hionæ frælst
wæræ, witi thæt mæth tyltæreth oc twigiæ
mannæ witnæ, at thæt cum aldrigh innan an-
nödoghan dom fore sinæ eghnæ giærninge oc
thæt gange bort frælst fore ængin pænning.
ær thæt kunæ oc far hun börn the stund hun
ær i annödoghom dome. gange bort med al-
lum sinum börnum frælsum. Ef. l. VI. 11,
cfr. *Andr. Sun.* VI. 10, 13 (si quis in posses-
sione libertatis conversatus ad servitutem ab
aliquo requiratur &c.) — Æn kombær delæ
hwat hældær giuæt war (frælsæ) ællær æy. tha
ær thæn nærmær at witnæ hanum til. at ha-
num war laghleka frælsæ giuæt mæth tua mæn
oc tyltæreth. æn hin at haldæ hanum til an-
nötught hionæ. Gr. S. l. V. 10.
- d) *Tac. Germ.* c. 25: Liberti non multum su-
pra servos sunt. — Hag. Udelst. Guleth. l.
Leys. l. cap. 7, Hag. Hagens. Frosteth. l. XIII.
c. 23. (Paus 178). Saxo p. 28. (10.)

§. 17.

De gamle Danske, ligesom de øvrige Scandi-
naver og Germanerne, giftede sig først i den mod-

nere Alder a). I den hedenske Tid bleve Ægte-
 skaber mellem Forældre og Børn og mellem Sød-
 skende sædvanlig anseete for utilladelige b); efterat
 Christendommen vare bleven indført, udvidedes ef-
 terhaanden Forbudene mod Ægteskaber mellem Be-
 slægtede og Besvogrede mere og mere. Før Chri-
 stendommens Indførelse og vel endnu en Tidlang
 derefter sluttedes Ægteskaber ved Kjøb (brudkaup,
 Bryllup) c) efter foregaaende Trolovelse (festar).
 Pigen behøvede sin Faders, eller hvis han var død,
 sin nærmeste Paarørendes Samtykke (giptaman) d).
 Ligesom Manden maatte betale for sin Kone en vis
 Sum (mundr), der rimeligviis oprindeligen til-
 faldt Konens Fader, siden hende selv e), saaledes
 maatte Konen paa den anden Side medbringe sin
 Mand Medgift (heimanfærd, heimanfylgia, má-
 la) f). Siin Kjøbesum og Medgiften beholdt Ko-
 nen efter Mandens Død, eller naar Ægteskabet,
 uden hendes Brøde, ophævedes; hertil kom dog sæd-
 vanlig endnu et Tillæg af Mandens Gods i Forhold
 til Medgiftens Størrelse (tilgiöf) g). I senere Ti-
 der blev det ved Ægteskabets Stiftelse jevnlig be-
 stemt, at Konen i de nævnte Tilfælde skulde have
 en vis Deel af det hele Bo; fik hun Børn, bestem-
 tes sædvanlig hendes Andeel til det Halve (hælnings
 fællag) h): dog var fra saadant Fællig ikke blot

Arvejord, men i Almindelighed alt Gods, som ved Arv indkom i Boet, undtaget i).

- a) *Saxo* lib. II. p. 24. lib. V. p. 68. (40). *Tac.* Germ. c. 20.
- b) *Grolfs Saga* c. 13. jvfr. *Saxo* lib. II. p. 28 (20). *Snorre* *Yngl. S.* c. 4. *Stiernhøøp* p. 154.
- c) Myndikeypt konu; *Biarkøret* c. 68 (*Paus* II. 268). *Hag. Adelft. Guleth. L. Egteff. B.* cap. 1. (*Paus* 66). *Eigils S.* c. 9. p. 40. Galfæst konæ, *Sf. L.* III. 17. *Saxo* lib. III. p. 88. jvfr. lib. VIII. p. 154. (20.) og *Suhm D. S.* I. 434. *Halfs S.* c. 10. *Tac.* Germ. c. 18. *Reichhorns* *Rechtsgeschichte* I. §. 54. *Östgöthalah Gipt. B. Fl.* 10. (medh fæstum oc köpum). *Leg. Ethelbirti* c. 32 og 76. *Leg. Ælfridi* c. 29. Denne Skif blev efterhaanden affkaffet ved Christendommens Udbredelse, især efterat Fruentimmer vare blevne arveberettigede; jvfr. *Kong Knuds engelske verdsl. Love* c. 72.
- d) *Östgöth. Gipt. B. Fl.* 9; thæn thær (kunæ) gift waldær, *Sf. L.* III. 2. Om Giftningsmanden kunde tvinge Pigen til at tage, hvem han vilde, *Eigils S.* cap. 9. p. 36. *Njala S.* cap. 10. *Snorre* *Oluf Trygvæs. S.* cap. 62, 63, 99. *Saxo* lib. VI. p. 99 (50) seqv. — Jvfr. hermed *Saxo* lib. V. p. 69 (40) og p. 85 (30) og *Kong Knuds i Not. c.* cit. *Lov. Västgöth. L.* ed. *Bring* p. 17.
- e) *Gunl. Drmst. S.* c. 11. p. 144. *Snorre* *Yngl. S.* cap. 17. *Edda Atlamál in Grænl. Str.* 93. — Fra mundr synes Morgengave at have sin Op-

rindelse, s. Schlegel om Morgengavens Sprindelse og Rettigheder, i *Ustræa* II. 168-249.

- f) Sk. Thorlacius om det gamle nord. Lovsprog, især om Hemsærth og Tilgave i *Ny Saml. af Vid. Selsk. Skr.* IV. 109-218.
- g) Tilgave synes efterhaanden at være kommet istedetfor mandr; jvfr. Schlegel anførte Sted 213. ff.
- h) *Njala* S. c. 2. *Hag. Adelft. Guleth.* L. *Egtesk.* B. c. 3.
- i) Jvfr. Sk. L. I. 1, 7. *Er. Sjell.* L. I. 1. og Lovenes Bestemmelser om Arvebed i den følgende Periode.

Jvfr. med denne §. Sk. Thorlacius *Borealiaum veterum matrimonia cum Romanor. institutis collata*, i hans *Observationes antiquit. boreal.* Hafn. 1784 og Engelstofts *Skildring af Qvindekjønnetts Aar hos Skandinaverne før Christendommens Indførelse.* Kbhvn. 1799.

§. 18.

Hustruens Myndighed indskrænkede sig til Huset's indvortes Bestyrelse (*husfreya*, *husfrö*, *husfrughæ*); iøvrigt havde hun ingen Raadighed over Godset a); heller ikke over Børnene b). Manden kunde ikke allene efter Godtbefindende revse hende c), men endog ustraffet dræbe hende, naar hun gjorde sig skyldig i Hoer d); i de ældste Tider kunde han overdrage sine ægtefæbelige Rettigheder til Andre e). — Polygami, som i den hedenske Tid var tilladt f), indskrænkedes vel ved Christendommens

Indførelse g); derimod var det, efterat denne havde rodfæstet sig, ikke sjældent, at Manden, foruden sin Ægtefælle (Athælkonæ, laggiuæn Konæ) havde en eller flere Concubiner (Slegfred) h). — Skilsmisser vare i de ældste Tider hyppige og dertil udfordredes i lang Tid intet andet, end en formelig Dpfigelse af en af Ægtefællerne i).

a) At bondæ liuandæ ma aldrigh kunæ hans kiæræ at hans giærningæ hwat sum han gör um *hænnæ eghu* (eghn) *Sk. L. I. 15.* kunæ manz ma ey med loghum mer sæliæ af bondans bo æn fæm pænningæ mun utan bondans wit. æn wil hun offikæ swa bortsæliæ, tha ma hun mikil scadæ göræ, um hun ær usnial konæ; tha scāl bondæn til things faræ oc sighiæ til at hun gör swa hans konæ. hwa sum köpær sidæn widær hana minna ællær meræ, gialdæ atær thæt han köptæ af hænnæ mæd sornum ede oc fa ækki af hinu han galt igen. *Sk. L. VII. 15. jvfr. Gr. S. L. V. 33.*

b) *Njala S. cap. 9.*

c) *Njala S. c. 6, 11. Hervarar S. c. 8. Sag. Udelft. Guleth. L. Ægteff. B. c. 4.* — Man ma a sin husfræ oc a sine börn. ther meth hanum æræ i fællugh. æi hælgh a brytæ. utæn of han wætær them sar meth od eth meth eg. æth slær them limme sunder. for thi han scāl ræfsæ them of the brytæ meth staf. ællær meth wand oc æi meth wapn. *S. L. II. 82.*

- d) worthær thæt swa at man takær annæn man mæth sin athælkonæ i sængæ ok dræpær mannæn horkarlæn ællær *horkonæ mæth hanum* mannæn a hwærkæn at bötæ thær foræ konungs ræt ok ængæn annæn man en pænning. *Wald. S. L. II. 27.* æn kombær swa at frughæn gar til lifs . . . *Er. S. L. II. 2.* — Med Slutningen af disse Capitler, hvor Mandens Ret til "at skiutæ hænnæ af garthæ i særkæ enæ ok mattæl" omtales, jvfr. *Tac. Germ. c. 19.*
- e) *Saxo lib. I. p. 6. V. p. 81. Landnama S. Pars I. c. 21. Floamanna S. c. 17. Frithiof Fræfnes S. c. 14.*
- f) *Snorre Harald Haarf. S. c. 21. jvfr. Tac. Germ. c. 18. Adam. Bremens. de sit. Dan. c. 85. Jydsk. L. I 27.*
- g) Kong Knuds engelske geistl. L. c. 7. Hag. Adelsf. Guleth. L. Kristenr. c. 24.
- h) Knuds verdsl. Love c. 51 bestemme geistl. Straf derfor.
- i) *Njala S. c. 7. 20 og 24. — I senere Tider forbudet at ægte uxor repudiata, Knuds engelske geistl. L. c. 7, jvfr. J. L. I. 24.*

§. 19.

Den faderlige Myndighed a) var i de ældste Tider saare betydelig, skjøndt den hverken i Omfang eller Varighed kan sammenlignes med Romernes *patria potestas*. Før Christendommen havde Faderen udentvivl Ret til at udsætte sine Børn b), ja vel og til under visse Betingelser at sælge dem c).

Børnene synes vel, paa Grund af Familiefællesskabets Natur, at have havt Lod og Deel i Faderens Bo d). men, saa længe de levede i Fællig med ham, havde de dog ingen Raadighed over nogen Deel deraf c); Faderen var allene berettiget til at tage Bøder for dem ligesom han var forpligtet til at give dem f). Ihenseende til Børnenes Giftermaal behøvede vel Døttrene, men neppe Sønnerne, Faderens Samtykke g). Over sine Elegfredbørn kunde han neppe udøve Fædrenemagten, med mindre han legitimerede dem; thi ellers ansaaes de ikke for at henhøre til Faderens Familie h). — Fædrenemagten vedvarede saalænge, som Børnene opholdt sig i Faderens Fællig i).

- a) At myndæ barn. Gr. S. L. I. 12. V. I. — Germanernes mundium, Lichorns Rechtsgef. I. §. 52.
- b) Finbog. Kam. S. c. 2. Landnama S. p. 158. Olaf Tryggv. S. lib. II. p. 244. Jus eccles. Vicens. p. 12-14. Hag. Adelft. Guleth. L. Kristnr. c. 20, 21. Statuta Andreæ Sunon. i Anders Lovhist. II. 526. jvfr. *Erichsen* de expositione infantum i hans annotationes til Gunl. Drmsung. S. p. 194-219.
- c) Hag. Adelft. Guleth. L. Frigivelses B. c. 15.
- d) Worthær son swa gamæl innæn fathærs flæt ok mothærs at han kombær til aldær ok til wit. ok wil sik frughæ bithiæ. ok wil with sit eghæt wæræ. tha ma han affaræ mæth sin

houætlot i allæ fæmunæ oc i köpæjorth. *Er. S. L. I. 7.* iðfr. *Bald. S. L. I. 1. §. 1.* (*Sf. L. I. 17.* er uðentvívðl yngre). Æn brytær son nokæt i *fælugħ* mæth fathær. tha ma han æy meræ forbrytæ til konungs ræt ællær biskops æn *sin eghæn houæthlot*, *Er. S. L. I. 43.*

- e) . . hwa sum köpær sidan widær hanæ (kunæ manz) minna ællær meræ. gialdæ atær thæt han köptæ af hænnæ med sornum ede oc fa ækki af hinu han galt igen. *swa oc um han köpær widær bondans sun ællær widær hans dottær.* *Sf. L. VII. 15.* iðfr. *Er. S. L. V. 33.* hvís Bestemmelse dog synes at være noget yngre. — Fathær ær höghræ at allæ genmælæ. höghræ gen allæ sin börn sum gen et. *Er. S. L. I. 8.* iðfr. *Bald. S. L. I. 1. 3.* — forthy at innæn fathærs flæt ma æy arf risæ af hans börn. *Er. S. L. I. 5.* iðfr. *Sf. L. I. 20.*

- f) Wilia börn skilias fran fadhur sinum, faræ fadhur thera a landzthing ællær hærætzthing oc liuse thæt at the wilia skilias withær hanum oc giui börnum sinum hwat han wil at sæ liuandæ oc mer mugħu the ey kræfwia at hanum liuandæ. oc a swa görtho, *tha warthe the sialf giærningum sinum.* Mandrap skulu fathær oc frændær bötæ meth them sum logħ æræ. *Sf. L. I. 17.* Æn ær han æy afskift. tha bötær han (fathær) foræ hanum swa oftæ sum han brytær . . . thæt samæ ær um dotær brytær sum sön. *Er. S. L. I. 43. . .*

tha skal han thot hwaræn bötæ for sin sön.
 Gr. S. L. V. 33.

- g) Jvfr. §. 17. Not. d. Gr. S. L. I. 7. (see denne §. Not. d.) Thæt skal man ok witæ at swa sum uppæ ær mælt um wæriændæ til börn swa ær ok hwær næst at giftæ sin frænkonæ ællær sin frænmö. um fathær ær döth. Gr. S. L. I. 46.
- h) Haur man slökufriðhu börn oc æræ æy thingliuð, tha skal han ey taki arf eftir thæt, um thæt dör för æn han: bötær um thæt dræpit wardær, tha taki han ey, oc ey böte fore giærningæ thæs. Sk. L. III. 18. jvfr. Gr. S. L. V. 37. — Hvorledes Barnet ved Jernbyrd kunde bevise sin ægte Fødsel: *exegit quandoque juris censura, ut talis filius patrem sibi per candentis ferri judicium declararet. Andr. Sunon.* III. 7. jvfr. J. L. I. 22. — Endnu hvilede der ingen Plet paa Slegfredbørn, og maaskee heller ikke endnu paa Horebørn. jvfr. N. D. Mag. III. 60.
- i) Naar Sønerne vare vorne, synes det efter Sk. L. I. 17. og Gr. S. L. I. 7. at have beroet paa dem, om de vilde forlade Faderen eller ej. — Underledes efter *Andr. Sun. I. 10: Volens emancipare filium in jure, coram omnibus protestetur, quod eum a sua liberet potestate.*

§. 20.

Enkens Raadighed, saavel over Person som Gods, var tidlig større end Hustruens, dog behøvede hun, som Fruentimmer, sine Frænders Samtykke, naar hun vilde paadrage sig Forpligtelser af Betyd-

denhed; hendes nærmeste Slægtning ansæes for hendes Børge a) — Født Værgemaal for Viger og Umyndige fandt vel allerede tidlig Sted, men det lader sig ikke med Visshed bestemme, hvilken Alder der i denne Periode udfordredes hos Mandspersoner for at være myndig (laghwaxæn, fulvaxæn)

- a) Ænkæ ma bathe sæliæ sinæ jorth oc skiftæ, tho swa at thæn ær with ær hænnæ ær næstæ frændæ oc hænnæ gift waldær. *Sk. L. III. 2.* (*Sagabibl. I. 212.*) Knuds verðsl. *L. c. 71.* Frændær mughu ey taka börn fran modor therræ emædæn hun wil manlös wæræ oc sithiæ for börnum sinam oc ey therræ eghn uhæigthæ. *Sk. L. III. jvfr. Gr. S. L. I. 44.* — . . . Æn hauær hun (ænkæ) æy brothær thær hænnæ *wæriændæ* ma mæth rætæ væræ. tha takæ hun sin frændæ thær hænnæ ær næst. han skötæ (jorth) oc hun haldæ a oc giuæ ia with. *Wald. S. L. I. 13.* . . . tha skal han gangæ til. thær frughænnæ *wæriæ* ær. *Gr. S. L. I. 2.* *Matrona quælibet seu vidua, circumspecto freta legitimi provisoris consilio, de bonis suis alienare, quæ voluerit, non vetatur. Andr. Sunon. III. 1.*

b. Tingenes Ret.

§. 21.

Som Erhvervelsesmaader i denne Periode kunne anføres Bemægtigelse, Arv, Gave, Kjøb og

Bytte. Hævd forekommer først langt sildigere. Krigsbytte a), Bilt b), udyrket Jord c) og Brag d) bleve tildeels betragtede som Gjenstande for Bemægtigelse, skjøndt det allerede tidligen synes at være bleven til Regel, at hvad Ingen ejede, tilhørte Kongen c).

a) Om Nordboernes Fribytterie paa Søen. — *Saxo* p. 6. om Skjold: *procres non solum domesticis stipendiis colebat, sed etiam spoliis ex hoste quæsitis, affirmare solitus, pecuniam ad milites, gloriam ad ducem redundare debere.*

b) *Volo etiam, ut quilibet homo sit dignus venatione sua in silva et in agris sibi propriis ac abstineat quilibet a venatione mea ubicunque pacem haberi volo pro plena mulcta L. Canuti c. 77. Ef. l. XI. 5=7. jvfr. Jul. Cæs. de bello Gall. VI. c. 21, 28. Tac. Germ. c. 15.*

c) *Egils S. 8. 100. Landnama S. 138. 158. 207=209. 218. 230. 307. 313. 322. — Alminding. Kongelige Almindinger. Saxo lib. X. p. 186. (40). Script. R. D. I. 378. Subm D. S. IV. 578. jvfr. Sagabibl. III. 79 og Anchers saml. Skrift. III. 349=350.*

d) *Snorre Olav Tryggv. S. c. 36. (I p. 227=228.)*

e) *Frodes Love om Byttes Deling hos Saxo p. 85. (20). Rnytlinga S. c. 28. (jvfr. Ancher I. 60.) Sveno Aggon. c. 3. S. l. III. 61: forthi kunung a allæ forstrandæ. oc thet thær ængi man a. thet a [oc] kunung.*

§. 22.

Arveret var en af de ældste Familierettigheder hos vore Forfædre og grundede sig udentvivl paa det Fælledskab a), som sædvanlig fandt Sted mellem Familiens Lemmer b). De, der vare udskiftede af Fællig (utaruæ), havde derfor neppe oprindeligen nogen Arveret. Derfor deelte rimeligviis længe Arven i lige Dele (houæthloter) mellem alle Arvinger, med Undtagelse af Fruentimmer, der i Begyndelsen synes at have været aldeles udelukkede fra Arv c), og siden fik en ringere Andeel end Mandkjønnet. — Arvejord var dog undtaget fra Fælledskabet, saa at den, der var arvet fra Fædrenefrænder, tilfaldt allene disse, ligesom Mødrenejord allene Mødrenefrænder. At derimod Arvejord udeelt skulde have tilfaldet den ældste Søn, som og, at Odelsret skulde have fundet Sted i Danmark, lader sig neppe bevise d). — Arv efter Testament fandt paa Grund af Familiens Rettigheder ikke Sted e), ligesaa lidt som Gaver efter Døden, indtil efterhaanden de saakaldte Sjelegaver kom i Brug f). Hvad Ublændinge, som døde her i Landet, efterlode sig, tilfaldt udentvivl Kongen, ligesom ogsaa deres Efterladenskaber, som ingen Arvinger havde (Danæfæ, danarfe) g).

a) Anchers Indvendinger II. 349-350, gjendrevne af Schlegel i Noter samlest.

b) Om dette Fælledskabs Natur. — Mellem Forældre,

Børn og Børnebørn, Stifforældre og Stifbørn, Svigerforældre og Svigerbørn; mellem Sødsfende. Æn um swo kan wære at barn faar innæn fathærs flæt barn. ok döör thæt barn thær barn hauær fangæt. för æn fathær döör. *tha faræ barnæ barn af bo* mæth thæn sammæ lot thær thæs fathær ællær mothær skuldæ hauæ takæt um the hafthæ liuæt. *Wald. G. L. I. 1. 6.* Æn um fathær hauær mæth sik i fælugh fæm börn ællær sæx. ok dö the allæ oppæ et nar. tha a han at skiftæ with sin sön all thæn köpæ iorth thær the hauæ i fælugh ok thæs barns möthær næ til halfs. æn ær thæt dottær. tha takæ han twa lotæ ok hun thrithing. *Wald. G. L. I. 1. 14. jvfr. §. 19. Not. d.* — Æn of af fælugh wil faræ fran mannæn æntæ styfsön ællær styffdotær. ok kallæ the til thærræ lot. oc ganggæ the styfbörn with at the finggæ sumt oc æy alt. tha ær e mannæn with (logh) at the fingæ alt mæth tyltæreth oc witnæ. *Wald. G. L. I. 12.* — Æn um swa worthær at nokær man takær sin sön mæth athælkonæ i flet til sikh. ællær sin doter man til handæ. tha a thæn frughæ ællær thæn man æller thærræ börn ful howætlot with allæ the thær i fælugh ærræ förræ, forutæn af iorth. *Wald. G. L. I. 2.* Alt thæt annæt barn windær ællær tapær i fælaghen, thæt waræ aldræ theræ i fælaghe æræ sammen. *Gf. L. I. 16.*

c) *Jvfr. §. 12. Not. c. Dgsaa i Sverrig vare de*

- udelukkede lige indtil Birger Jarls Regjering (+1266) s. Stiernhöpke p. 185.
- d) Nyt jurid. Arch. XVII. 104-120.
- e) Heredes successorumque sui cuique liberi, et nullum testamentum *Tac. Germ. c. 20. jvfr. Innocents den 3dies Brev til Absalon hos Baluzius lib. I. lit. 422. — L. Canuti c. 68. kan ikke bevise det modsatte.*
- f) Allerede af Knud den Store findes saadanne Gavebreve udstedte. Suhm Danm. Hist. III. 796-799.
- g) At arve Udlændinge var tidlig en af de norske Kongers Rettigheder, Snorre Magni Barf. S. c. 19. (III. 222-223.) Landnama S. 229. — Mærkeligt Gavebrev af Kong Niels 1117 i Diplom. Arna-Magn. I. 3: quantum est etiam quod vocatur Danese, id est hereditas illorum, qui nullum post se certum hæredem relinquunt &c.

§. 23.

Følgende Contracter vare vel allerede i denne Periode brugelige: Gave, Kjøb og Salg, Bytte, Laan, Leje, Fledførings- og Fælligscontracter. Til Contracters Gyldighed udfordredes i Almindelighed intet andet end gjensidigt Samtykke, stadfæstet ved Haandslag a), undtagen ved Afhændelse af Jord, som rimeligviis alt meget tidlig fuldbyrdedes ved Skjødning eller andre symboliske Handlinger, som Tegn paa Ejendomsrettens Overdragelse a). Maaſkee var det dog allerede i Slutningen af denne

Periode nødvendig, ved Kjøb af rørliche Ting at have Bidner tilstede, som kunde sikke Kjøberen mod Binditionsføgsmaal og Tyvstraf c). — Familierettighederne gave Anledning til Eobbydelse af Arvejord og til adskillige andre Indskrænkninger ihenseende til dens Salg. — Ogsaa Pantecontracten, dog ikke Underpant, synes allerede i denne Periode at have været bekjendt; pantsattes urørlige Ting, var Skjødning nødvendig, ligesom naar de solgtes (wæthskötning — wærlzskötning) d).

a) I det mindste var Haandslag nødvendig ved visse Contracter. "Contractus igitur conductionis et locationis solo consensu contrahentium celebratur, sed impune rescinditur, donec juxta consuetudinem approbatam percussione manus unius in manum alterius roboretur." *Andr. Sunon. XVII.*

b) "In venditione terrarum ad translationem domini est necesse, ut interveniat quædam sollemnitas, in qua terræ modicum, emptoris pallio extento manibus assistentium, qui, si factum revocetur in dubium, perhibere possunt testimonium veritati, apponit venditor, qui designatam terram, quam distrahit, in emptorem ipsius se transferre dominium profitetur. Hæc autem sollemnitas, ex vulgari nostro producto vocabulo, competenter satis potest Scotatio nominari." *Andr. Sunon.*

IV. 13. jvfr. Schlegels Note til Anchers saml. Skrift. II. 415=427.

c) Knuds verdsl. L. c. 22. Sk. L. VII. 8. Gr. S. L. V. 38, 39. Jvfr. §. 27.

d) Sætær man sinæ jorth at wæthium oc skötæs at wædskötning oc sighær hin ær jordæn hauær i sinum hæfdum at hun ær wærölzsköt, tha ær hin widær witni at wærulzsköt ær. Sk. L. IV. 21. Langobardernes wadia eller wadium, L. Longob. L. II. tit. 21. c. 17.

c. Criminalret.

§. 24.

I de ældre Tider gaves der i Norden næsten ingen Straffe i Ordets nuværende Betydning a). Paa en Tid, da Staten ikke havde nogen Magt til at straffe, var Frygten for den Fornærmedes eller hans Families Hevn, det stærkeste og næsten det eneste Værn mod Forurettelser b). For at undgaae Privathevnen, maatte Fornærmeren give Bøder c); disses Størrelse beroede allene paa Overenskomst d); blev intet Forlig tilvejebragt, fordi den Fornærmede ikke vilde modtage eller Fornærmeren ikke vilde give Bøder, eller fordi man ikke kunde eenes om deres Størrelse, kunde Fornærmeren ikke undgaae blodig Hevn paa anden Maade, end ved Flugten e). Efterhaanden som en retlig Tilstand uddannedes og stadfæstedes, fornemmelig efterat Christendommen var indført f) og den Kongelige

Myndighed udvidet, bestemtes ved Bedtægter og Love Bødernes Størrelse for de forskellige Misgjerninger og Privathevnen indskrænkedes indent snevrere Grændser, skjøndt den endnu meget længe viste sig virksom, især ved Forfølgningen af Drabsfagerg).

- a) Naar *Adam. Bremens.* c. 213. siger: *alia non est ibi species pænæ præter securem et servitutem*, saa taler han om senere Tider; iøvrigt vise selv disse hans Ord, at han ikke har betragtet Bøder eller Fredløshed som Straffe.
- b) Især var blodig Hevn at vente for begaaet Drab, af den Dræbtes Slægt, og i den ældste Tid lod denne sig neppe affone med Bøder, hvilket jevnlig blev anseet for en Skam, *Edda Sigurdarquida II. Str. 15. Brynhildar Quida I. Str. 35. Vátnsdæla S. c. 23. Heidarviga S. (Müllers Sagabibl. I 45.) Vigastyr's S. (Sagabibl. I. 41.) Biørns S. (Sagabibl. I. 165.) Gretters S. c. 24. 26. Njala S. c. 117. 130. 151=159. jvfr. Hag. Hagensens Frosteth. I. S. 6. Suhms Dmf. Hist. III. 537. Calonijs de jure servor. p. 146. Not. 166. 169. Not. Finni Johannæi hist. eccles. I. 27. S. Thorarensen Diss. de homicidio sec. leg. Island. antiqv. Havn. 1773. 4. p. 3-6.*
- c) Ordets Ætymologi: at bæta. — *Edda Helgaquida Hundingsbana II. Str. 33. Tac. Germ. c. 21. Leges Langob. ed. Georgisch p. 956. L. Canuti eccl. c. 5.: "cognati, qui inimicitiam tole-*

rare aut emendare debent" — "compensatio inimicitiae." —

- d) Stundom overlod Fornærmeren til den Fornærmede selv, at bestemme Bodens Størrelse (siálfdæmi) s. Sagabibl. I. 99. Njala S. c. 36. 37. 40. Viga Glums S. c. 7.
- e) Heraf Oprindelsen til Fredløshed, der oprindeligen snarere maa betragtes som et Beskyttelsesmiddel mod Blodhevnene, end som Straf; jvfr. Calenius l. c. p. 149. — Mærk og Saxo p. 85 og 199. Knuds verdsl. Love c. 14 og 64. Jvfr. endnu Eriks Sjell. L. II. 22. Arnesens Indledn. til den islandske Rettergang S. 616-630.
- f) Jvfr. Sagabibl. I. 165. — Geistlighedens Indflydelse ved Skriftemaalet og geistl. Straffe, L. Canuti eccl. c. 19. cfr. c. 11.; sammes verdsl. L. c. 45 og 53.
- g) Derfor maatte der endnu i langt senere Tider gives Drabsmanden sikkert Lejde (gruth, grid, isl.) og et formeligt Forlig maatte indgaaes og stadfæstes ved trygdeith og iafnadæeth. Skaan. L. V. 29. Andr. Sun. V. 4. Er. S. L. V. 24. jvfr. Schlegels Afhandl. om Jævnret = Eeds sande Betydning i Skand. Lit. Selsk. Skrift. XVII. 331-373. — Formular for trygdamál i Graagaasen, (see Hagen Adelsf. Guleth. L. hos Paus S. 255.) og i de islandske Sagaer (Sagabibl. I. 46-48.)

§. 25.

Da det Tid efter anden mere og mere erkjendtes, at det ogsaa var Kongens Hverv at værne om

den indvortes Sikkerhed (Fred) a), opkom offentlige Straffe. Kongen fik Andeel i Bøderne b) og kunde lade den domme fredløs, som brød hans Fred c) Ogsaa Geistligheden deeltog i Bøderne, naar Kirkens Fred krænkedes d). — Følgende Straffe vare allerede i denne Periode bekjendte: Forbrydelse af Guds e), Trældom f), Lemlæstelse g) og Livsstraffe h). Dog anvendtes de ikke lettelig uden for saadanne Forbrydelser, hvis indvortes Skjændighed eller lumste Udførelse vidnede om Gjerningsmandens Uredelighed eller Fejghed. Derfor kunde Tyveri i), Falsk, Mord k), Mordbrand, og Svig mod Fædrenelandet ikke affones med Bøder (Obodemaal).

- a) Denne var i Begyndelsen udentviol indskrænket til visse Steder, fornemmelig saadanne, hvor der var Forsamling: Tingsfred, Kirkefred. Knuds verdsl. Lov. c. 79. (Er. Sjell. L. II. 11.; Sagabibl. I. 114. 191.) — Dog ogsaa Huusfred; ligeledes Fred i Kongens Gaard, Knuds verdsl. L. c. 14. c. 56. — Knuds geistl. L. c. 2. de pace Dei, regis et ecclesiarum. — Ogsaa visse Tider fredhellige Gutal. c. 11. Knuds verdsl. L. c. 44.
- b) Efter Knuds verdsl. L. c. 14. havde Kongen, i Danelagh, Ret til Bøder for Unddragelse fra Bærnepligten i Fejdetid, for Fredbrud (gridbrycc) og for Huusfredens Krænkelse (hamsocne). — At bötæ konungs ræt.

- c) *Saxo* p. 85.: "crimen violatæ pacis." Mundbryce, *L. Canuti eccl.* c. 2. 39. — "Thermeth er oc allæ skildugh ther i hans (konungs) land bo. at wære hanum hörsum oc lythen oc thianigh. forthi er han skyldugh at göre them allæ frith," *Jydske Lovs Fortale*, som og kalder Kongen loghens gæslæman.
- d) *Knuds geistl.* L. c. 3., *verdsl.* L. c. 51. — Geistlighedens Indflydelse paa Kongens Straffemagt, *Knuds verdsl.* L. c. 37.: Regem christianum quam justissime decet Dei injuriam quam maxime ulcisci, jvfr. *geistl.* L. c. 2. — "... han (konung) er guz thianest man... forthi at so sum then hælghæ kirki styrkis meth pauæ oc biscop. sua scal huart land styrkes meth kunungh æth hans rætter oc weriæs," *Jydske Lovs Fortale*, — "At bötæ guz ræt."
- e) *Knuds geistl.* L. c. 2., *verdsl.* L. c. 23. 80. Var jevnlig forbunden med Fredløshedsstraf, dog blev Jord ikke forbrudt, undtagen for Landsforræderi (wæskiold förth ofnæ rikit) *Er. S.* L. II. 31. jvfr. II. 5, 6, 7.
- f) Jvfr. §. 15. Not. c.
- g) At miste Haanden, *Knuds verdsl.* L. c. 8.; *Tungen*, c. 15., *Fødder*, *Næse*, *Dine* og *Dren* c. 27, 50.
- h) At hænges, især Straf for Tyve, *Saxo* p. 92. (40.); at druknes, *Saxo* p. 27. (30.) *Knud d.* Store vilde dog, at Livsstraffe sjelden skulde anvendes, *verdsl.* L. c. 2.; neque perdaturo pro

re parva Dei manuum operatio. Jvfr. iøvrigt §. 24. Not. a.

- i) Sagabibl. I. 277. Haarde Straffe for Tyveri Knuds verdsl. L. c. 27. Om Falsk c. 8. — I Cap. 60. erklæres Indbrud (husbrec), Mordbrand, Tyveri, naar Tyven grebes i Gjerningen, Mord og Hlafordsvic for at være Obodemaal.
- k) Om Betydningen af Ordene Mord og Mordbrand, Er. Sjell. L. VI. 6, Sjell. Kirkel., Helsingborgske Stadsr. i Anders Lovhist. 2. D. Till. S. 277. Thord Degns Art. §. 68., see iøvrigt Nyt jur. Arch. XVII. 166-178. jvfr. Magni Sagab. Guleth. L. p. 154. Erichsen de expositione infant. p. 211. Vigaglums S. index voc. sub. v. mord. Müllers Sagabibl. I. 88-89. 117. 171.

d. Proces.

§. 26.

Sædvanlig forhandlede Retstrætter offentlig paa Tingene a), hvor de anseeligste Mænd, ofte Kongerne selv, dømte, eller rettere mæglede i Sagen. Rettergangen i de ældste Tider maa betragtes som en Forligsprøvel), der, hvis den ikke lykkedes, sædvanlig endtes med blodig Fejde c); blev Forlig tilvejebragt, gik det enten ud paa, at den Sigtede skulde udrede Bøder eller underkaste sig Fredløshed, eller det fastsattes, at Sagen skulde afgjøres ved et eller andet af de da gængse

Beviismidler d), Tvekamp c), Tjernbyrð f) eller
 Ged g).

- a) Jvfr. §. 13. Not. e.
- b) Derfra endnu i de senere Love Udtrykkene: at
 biuthæ logh; at fæstæ logh, iarn &c.; derfra
 de mange Forelæggelser fra et Ting til andet.
- c) Njala G. c. 124. 125. 146.
- d) Kaldes i de danske Love med en fælleds Bencæv-
 nelse: logh, (Er. Sjell. L. I. 39. IV. 33. VI.
 9. Sk. L. II. 16. III. 16. V. 5.) der i en mere
 indskrænket Bemærkelse betyder Parters Ged, stad-
 fæstet af Mededsmænd (Consacramentales) Er.
 G. L. I. 9. III. 14. Sk. L. VII. 14. Om ogsaa
 Tvekamp har været indbefattet under hiin almin-
 delige Bencævnelse, kan ikke afgjøres, da denne
 Beviismaade ikke omhandles i de Love, vi have i
 Behold. — Hvorvidt disse Beviismidler bleve be-
 tragtede som Ordalier; Saxos Uttring om Tvekamp
 p. 189. (30.)
- e) Saxo p. 86. (Frodes Lov om Tvekamp); affkaffet i
 Danmark ved Tjernbyrðs Indførelse, Saxo p. 189.
 paa Island omtr. 1012, Gunlaug Ormstunga
 G. c. II. p. 155., i Norge under Erik Jarl,
 Grettis G. c. 21. Jvfr. Arneseus islandske Ret-
 tergang 136-167. og B. Thorlacius's Afhandling
 om Tvekamp i Vid. Selsk. Skrift. 6. D. I. H.
 (nyeste Saml.)
- f) Saxo p. 189. jvfr. §. 12. Not. b. Knuds verdsl.
 L. c. 8 og 27. jvfr. geistl. L. c. 5 og 17. — Om
 end ikke Gudrunc-Quida III. Str. 3 og 8. (jvfr.

Sagabibl. II. 318. Hermes f. 1820. I. St. S. 127.) eller fædus Edvardi et Guthruni i Wilkins Leges Anglo-Saxon. p. 51. (jvfr. Suhm Dmfs. Hist. II. 474.) indeholde noget strængt Beviis for, at Ildprøven var bekjendt hos de Danske i den hedenske Tid, er det dog vist, at den ikke skylder Christendommen sin Oprindelse, jvfr. Suhm om Odin S. 343, Dmfs. Hist. II. 478. Not., min Dissertatio de usu juramenti Sect. I. oversat i Nyt jur. Arch. XIV. S. 3. Not., og det mærkelige Sted hos Acropolita i Script. Byzantin. Tom. XX. p. 53. — See iøvrigt om Ordalierne Glossariet til Wilkins Leges Anglo-Sax. s. v. ordalium; Resens Noter til Witherlagsretten p. 617-647; Arnesens isl. Retterg. 167-186. Grupens Observationes antiquitat. German. Halle 1763. 4. p. 45-72; F. Maiers Geschichte der Ordalien, Jena 1795. 8. Zwicker über die Ordale, Gøtt. 1818. 8.

- f) Saxo p. 86. Om Vidners Ted, Knuds verdsl. L. c. 20, 33, 34. Niala S. c. 143. Om Parters Ted stadfæstet af Mededsmænd, Knuds geistl. L. c. 5. verdsl. L. c. 20. 27. 41. 45. — Nævnings Ted, Saxo p. 171. Knuds verdsl. L. c. 62. — Jvfr. Ancher om vore gamle Retterting i saml. Skrift. II. 747. ff., min Dissert. de usu juramenti in litibus probandis et decidendis juxta leges Daniæ antiquas Sect. I. 1815. (oversat i Nyt jur. Arch. XIV.) Sect. II. 1817. (oversat i samme Tidsskrift XXI. og XXII. B.) C. A. Rogge über das Gerichtswesen der Germanen. Halle 1820. 8.

§. 27.

Senere blev det ved Bedtægt og Love bestemt, hvilke Beviismidler der i de forskjellige Slags Sager skulde bruges. Bristede Beviset for den, som skulde føre det, eller udeblev han uden lovligt Forsald, efterat være stevnet til flere Ting efter hinanden a), blev han vel af Tinget dømt pligtig til at give Bøder, men først, efterat han forgjeves var stevnet til Ting for at udrede dem, blev Sagsøgeren berettiget til Execution (Nam) b). Denne maatte han i Reglen selv iværksætte under allehaande byrdefulde Indskrænkninger. Dog kunde vel allerede i denne Periode Brangvillighed i at udrede Bøder, medføre Fredløshed, naar Misgjerninger af det grovere Slags vare begaaede. — I Tyvssager fandt Mandsagnings alt tidlig Sted c). I henseende til Vindikationsføgsmaal synes det allerede i Slutningen af denne Periode at have været indført, at, naar Ejeren søgte sin Ting tilbage fra Besidderen, og dennes nærmeste og fiernere Hjemmelsmand (thrithiæ man) ikke kunde hjemle ham Tingen, maatte den gives Vindikanten tilbage, og kunde Besidderen ikke med Vidner godtgjøre, at Tingen var ham lovlig overdraget, blev han straffet som Tyv d). —

a) Allerede i Knuds verdsl. L. c. 18 og 23. synes der at være Spor til den i de senere Love sædvanlige Bestemmelse, at fælde endelig Dom paa 4de Ting.

naar den Sigtede ikke havde mødt efter Stevning til tre Ting, jvfr. Sk. L. IV. 9. 20. V. 38. VII. 9. Bald. S. L. III. 10. Gr. S. L. III. 25, 26.

b) Knuds verdsl. L. c. 18, hvor Oversættelsen hos Wilkins i Begyndelsen af Cap. er urigtig: *Et nemo alicujus hominis nomen intra vel extra provinciam assumat antequam ter a centuria jus ejus sit postulatum: si tertia vice nullum jus habeat, tunc pergat quarta vice ad conventum provincialem et provincia ei statuatur quartum diem: si tunc fallat, veniam utrinque hinc et illinc sumat, ut proprium suum perquirat.* Det hedder i Texten: And ne nime nan man *nane næme*, ne innan sciran ne ut of scire &c.

c) Knuds verdsl. L. c. 74. Arneseus isl. Retterg. S. 345-349.

d) Knuds verdsl. L. c. 22, jvfr. Leg. Æthelredi c. 9. og 10, hvor Bindicationen synes at standse ved tredie Mand, ligesom i Eriks Sjell. L. V. 15-19, jvfr. mine Bemærkninger over de gamle danske Loves Bestemmelser om Bindicationsretten, Kbhvn. 1819, og Rogge l.c. 224-231.

Andet Hovedstykke

Anden Periode, fra Aar omtrent 1020
til 1240.

Første Afsnit.

Om Lovene i denne Periode.

§. 28.

I Slutningen af forrige Periode og i Løbet af denne vorte den danske Stat i Omfang og Bælde. Med den begyndende Cultur og Luxus^{a)} kom der mere Liv og Bevægelse i Statslegemet; Berøringspunkterne bleve flere, de gamle Retsforhold udviklede og udvidede sig, og nye opstod. En naturlig Følge heraf var, at Lovbestemmelsernes Antal tiltog. Dgsaa bleve Lovene nu nedskrevne og saaledes, i det mindste tildeels, bevarede for Eftertiden. Dog maa det erindres, at selv disse Love, om de endog vare blevne os bevarede i deres oprindelige

Tilstand, ikke vilde være tilstrækkelige til at give nogen klar eller fuldstændig Anskuelse af Retsforfatningen, da de jevnlig forbigaae med Tavshed eller dog kun løselig berøre, hvad der var lovhjemlet som gammel Bedtægt og saaledes de Samtidige tilstrækkelig bekjendt. Historien og beslægtede Nationers Love ere derfor ogsaa i denne Periode uundværlige Hjælpemidler.

- a) Søroveriets Aftagelse; Agerdyrkningens og Handels Udbredelse; Klostrenes Indflydelse; Kjøbstædernes Anlæggelse i det 12te Aarhundrede; de Danskes Studeringer udenlands i 12te og 13de Aarhundrede.

Jvfr. Suhms Historie af den danske Agerdyrkning og Landvæsen, i hans saml. Skrift. IX. 115-296. Schlegel om Agerdyrkningens Tilstand før og under de første Valdemarer efter den Skaanske Lovsamling, i Skand. Lit. Selsk. Skrift. f. 1806. 2det Bd. G. L. Badens Udkast til en Historie af Danmarks og Norges Handel fra Oldtiden til Nutiden, Odense 1806. 8. Nyerups histor. statist. Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge I. 66-224. G. L. Baden om Oldtidens og Middelalderens danske og norske Kjøbstæders Oprindelse, Opkomst og Fortjenester af Kulturen, (i hans Afhandl. i Fædrelandets Historie II. 1-60.) Engelstoft om Fremmedes Studeringer i Paris i 12te og 13de Aarhundrede, i Skand. Museum f. 1802. 5te H. S. 54-94.

§. 29.

Der gaves isvrigt ingen almindelig Lov for hele Danmark, men de forskjellige Provindser havde tildeels særegne Skikke og Vedtægter, over hvis Bedligholdelse de nøje vaagede, saa at en i flere Punkter forskjellig Retsforfatning fandt Sted i de forlængst til eet Rige forenede Lande; dog synes Naboprovindser sædvanlig at have fulgt de samme Love f. Ex. Jylland og Fyen; Skaane, Sjælland og Smaaøerne. Foruden den Forskjellighed i Lovgivning, som Provinciallovene frembragte, opstode endnu andre ved de Love, som angik enkelte Distrikter (Kjøbstædretter eller Stadsretter)^{a)} eller visse Klasser af Undersaatter, (geistlige Love, Gaardsretter^{b)}, Gildeskraaer)^{c)}.

a) Om deres Oprindelse og Characteristik. — Jvfr. Anchers Afhandling om vore ældste almindelige Kjøbstædretter, i saml. Skrift. II. 621=746.

b) Jvfr. Anchers Afhandl. om vore gamle Gaardsretter, i saml. Skrift. II. 555=594.

c) Om deres Oprindelse, Indretning og Indflydelse paa Retsplejen; jvfr. Ancher om gamle danske Gilder, Kjøbenhavn 1780. 8., indrykket i saml. Skrift. III. 133=251. med Anmærkninger, og de i Myerups Skilbr. I. 136. cit. Skrifter.

§. 30.

De mærkeligste (A.) verdslige Love fra denne Periode ere:

I. Knud den Stores Withærlagsræt^{a)}, givet mellem Aarene 1018 og 1036, conciperet af Kongens Skrivere, Oppe Enialle og hans Søn Eskild. Denne Lov var oprindeligen et Slags Gaardsræt for Knuds staaende Hær (Tinglith)^{b)}; dens Indhold angaaer deels Forbrydelser, deels Procesmaaden. Den var i fuld Kraft til under Kong Nielses Regjering, da den blev noget forandret, men fornyedes siden under Knud den Sjette^{c)} og fik et Tillæg af Christopher den Første^{d)}. Den omtales udførligen af Saxo p. 197; den er, saaledes som den senere blev bearbejdet, oversat paa Latin af Svend Aagesen, og udgivet paa gammel Dansk, med Oversættelse og Anmærkninger, af Ped. Resen 1672. 4, men bedst af Langebek i Script. rer. Dan. III. p. 139-159.^{c)}

a) Om Benævnelsen Withærlagsræt, s. Nyt jur. Arch. XVII. 129. ff.

b) Maaſkee rigtigere Tingmannalith; Sehm Dmks. Hist. III. 390. 431. Mærk iøvrigt de Ord i Lovens Begyndelse: "at konung oc andra hith-worthemen, ther hirdh skulde hawa, skulde wara sine men holla oc blithe oc rætta thöm rettelike male therre."

- c) At dette Absalons Arbejde kun var et Udtog sees af Svend Aagesens Ord ... nisi .. Absalon .. in exiguum quoddam volumen, velut in matriculam, eam contulisset.
- d) Dette findes i Anchers Lovhist. I. 600. og atter S. 606=607.
- e) Denne Lov er ogsaa trykt i Anchersens opuscula minora ed. Oelrichs. Brem. 1775. 4. p. 339. med Oversættelse og Anmærkn. — Et Udtog af Loven findes i Suhms Dmf. Hist. III. 711=722.
 Tvfr. isøvrigt med denne S. Anchers saml. jur. Skrift. I. 42=42.

§. 31.

II. Den Skaanske verdslige Lov. Denne, som længe blev tillagt Baldemar den Første, er neppe andet, end en privat Samling af gamle Love og Vedtægter, som have været gjeldende i Skaane, og omsider have erholdt Stadfæstelse af en Kong Baldemar, maaskee Baldemar den Anden a).

Den ældste Udgave er af Gottfried af Ghesmen, Kjøbenhavn 1505. 4.; bedre er Sadorphs, Stofholm 1676. Fol.; i begge er Loven deelt i 17 Bøger og disse igjen i Capitler; i de ældste Haandskrifter findes Loven allene inddeelt i Capitler, men i de senere deles den i 3, 6 eller 17 Bøger b).

Af Skaanske Lov have vi en vigtig latinsk Bearbejdelse ved Erkebisp Andreas Sunesen, udgivet af Svitsfeld, under Titel: Leges provinciales terræ Scaniae, ante annos 400 latine redditæ per An-

dream Sunonis archiepiscopum Lundensem, Hafn 1590, siden aftrykt i Westphalens Monumenta inedita Cimbr. & Megapol. Tom. IV. p. 2029. ff. c).

- a) s. Schlegels ny Undersøgelse: om den Skaanske og gamle Sjellandske Lov med rette tillægges Baldemar den 1ste? i Astræas 4de Bind, siden indrykket i Anchers saml. jurid. Skrift. I. 220=275. — Hvitfeld og D. Worm ansaae Baldemar d. 1ste for Lovgiveren, hvilken Mening Ancher først bestred i den ældste Saml. af Vid. Selsk. Skrift. IX. 50=83 (aftrykt i Anchers saml. Skrift. III. 77=132) men siden antog i Lovhistorien (saml. Skr. I. 69=89).
- b) Om de vigtigste Haandskrifter og om Udgaverne jvfr. Ancher I. 89=112.
- c) Om dette Arbejdes Værd jvfr. Ancher I. 112=127. — Nogle Oplysninger til Skaanske Lov findes i N. S. Sjøborgs Samlingar til Skaanes Historia oc Beskrifning, 2 Hæfter. Lund 1801=1802. 8.

§. 32.

III. Kong Eriks Sjellandske Lov, sædvanlig kaldet den Ny Sjellandske Lov og tillagt Erik Menved. Denne Lov er udentvivl, ligesom den Skaanske, en privat Samling af Love og Vedtægter fra denne Periode, der af en Kong Erik, maa skee Erik Ejegod eller Erik Emund, har faaet Lovskraft a).

Den er maadelig udgivet af Gottfried af Ghemen, Kbhvn. 1505. 4. og af Mads Viin-

gaard. Kbhvn. 1576. 4. En ny Udgave, med Indledning, Oversættelse og Anmærkninger, er besørget af Kolderup Rosenvinge, Kbhvn. 1821. 4. Nogle af de første Capitler findes oversatte paa tydsk af Detharding i Dreyers Beiträge zur Litteratur der nordischen Rechtsgelehrsamkeit S. III-150. — I de bedste Haandskrifter b) er Loven inddeelt i 3 Bøger, i de nyere og flettere i 6, undertiden i 7; i Ghemens og Wiingaards Udgaver har den 6 Bøger, skjøndt den paa Titelbladet siges at være "skift i syw bögher."

a) Beviserne herfor findes i min Undersøgelse om den saakaldte ny Sjellandske Lovs Alder i Skand. Lit. Selsk. Skrift. XVII. 181-284, siden indrykket i Indledningen til min Udgave af denne Lov S. IX-XL, hvormed maa jevnføres Anchers saml. Skrift, I. 553-593.

b) Om Haandskrifterne af denne Lov s. den anførte Indledn. S. XLI-L.

§. 33.

IV. Kong Valdemars Sjellandske Lov, sædvanlig kaldet den gamle Sjellandske Lov. Denne er ligeledes en Privatsamling af gamle Love og Vedtægter for Sjælland, yngre end den Skaanske, og rimeligviis først stadfæstet af Valdemar den 2den, efterat Tydske Lov var givet a).

Den er udgivet af Rosed Ancher i et Tillæg til Lovhistoriens 1ste Deel S. 528 ff. — I denne

Udgave er Loven, ligesom i de fleste Haandskrifter, deelt i 3 Bøger; stundom findes den i Haandskrifterne deelt i 2 og 4 Bøger, undertiden blot i Capitler.

De tvende Lovsamlinger, som ere bekjendte under Navn af Arvebogen og Orbodemaal og sædvanlig findes i Haandskrifterne af Skaanske Lov, bag efter denne, ere, paa nogle faa Afvigelser nær, ikke forskjellige fra de Capitler i Baldemars Sjelandske Lov, som handle om Arv og Misgjerninger. Maaskee har Baldemar den 2den indført disse Lovbestemmelser i Skaane og derved søgt at raade Bod paa Manglerne i den Skaanske Lovsamling, hvilken han havde seet sig nødsaget til at stadfæste b).

a) See Schlegels i §. 31 Not. a. anf. Undersøgelse og min Indledn. til Kong Eriks Lov S. XXXIV ff. jvfr. Ancher I. 155=171. og III. 77=132.

b) Schlegels Undersøgelse i Anchers Skrift. I. S. 261 ff. — jvfr. Ancher I. 131=154. — Om de Vanskeligheder, som Baldemar den 2dens Forordn. om Jernbyrd frembyder mod denne Hypothese.

§. 34.

V. Den Slesvigke Stadsret, givet af Svend Grathe maaskee i Aaret 1156, er skrevet paa Latin og bestaaer af 91 Artikler. Kosod Ancher har under Titel: Jus Slesvicense antiquum, ladet den aftrykke i det sidste Tillæg til Lovhistoriens 2den Deel, p. 1=18, efter et Haandskrift, der uden tvivl er fra det 13de Aarhundrede, men dog er Loven,

som den her findes, neppe i dens oprindelige Tilstand, men blandet med endeel nyere Tilfætninger a). En nyere Bearbejdelse af denne Stadsret, omtrent fra Slutningen af det 15de Aarhundrede, er den Stadsret paa Plattydsk, som W. Brenner har udgivet (Schlesv. 1534, siden paa ny udgivet 1603, 1733, og i Corp. Statut. Slesv. II. p. 1. ff.) og den latinske, som Ancher under Titel: Jus Slesvicense recentius, har ladet trykke tilligemed *Pauli Cyprii* Commentar, i Tillægget til Lovhist. II. 19-184.

Ogsaa den Glensborgske Stadsret udgivet paa Plattydsk i *Westphalens* Monum. ined. IV. p. 1897-1950, af Lüders (Glensb. 1765. 8.) under Titel: Statutum der Stadt Glensburg, og i Corp. Statut. Slesv. II. 176. ff., er en nyere Bearbejdelse af den Slesvigiske, fra Aaret 1284; noget ældre, men dog fra samme Kilde, er den Glensborgske Stadsret paa Latin, som Westphalen har udgivet efter Cod. Flotowianus i Fortalen til hans Monum. Tom. III. p. 91-96. b)

a) Jvfr. *Westphalen* mon. ined. III. præfat. p. 55. ff. Ancher II. 622-646. Suhm Danm. Hist. VI. 59-77. Schraders Lehrbuch der Slesw. Holst. Landesrechte I 76-80.

b) Ancher II. 633-637. Schrader l. c. S. 80-84. Et gammelt dansk Haandskrift af denne Stadsret bevares i Glensborg Stadsarchiv.

§. 35.

VI. Ogsaa Lunds Stadsret eller den Helsingborgske Birkeret hører maaskee til Slutningen af denne Periode, skjøndt Ancher har villet henseette den i det 14de Aarhundrede a). Den er trykt i det sidste Tillæg til Anchers Lovhistories 2den Deel (*Accessio jurium quorundam Daniæ municipalium*) p. 222-230 under Titel: *Jus bircicum Helsingburgense*.

- a) Jvfr. Ancher II. 695-702, see især Schlegels Not. S. 698. Dog maa denne Lov være yngre end Valdemar den 2dens Forordn. om Jernbyrd.

§. 36.

Endnu høre til denne Periode følgende verbss. lige Love af mindre Omfang:

1. Kong Knud den Helliges Gildeskraaer
 - a. for Slensborg, paa Dansk, trykt i Lunders Udgave af den Slensborgske Stadsret, Slensb. 1766.
 - b. for Odense, ligeledes paa Dansk, udg. i Rosob Anchers Afhandl. om gamle danske Gilder S. 105-125 og i saml. jur. Skrift. III. 218-233.
 - c. for Malmø, paa Latin, i *Brings monum. Scanensia* I. 132-162 a).

2. Knud den 6tes Forordning om Mandsdrab, af 28de Decbr. 1200, paa Latin i *Brings monum. Scanensia* I. p. 88. ff., indrykket i de første 6 Capitler af Skaanske Lovs 5te Bog b).

3. Valdemar den 2dens Forordning om Mandebod (for Skaane), trykt paa Dansk i Ancher's Lovhist. I. 610=611 c).

4. Valdemar den 2dens Forordning om Selligbrøde i Fyen, af 1228; paa Latin i Lovhist. I. 598=599 d).

5. Valdemar den 2dens Forordning om Jernbyrds Afstæffelse (for Skaane); paa Dansk i Udgaverne af Skaanske Lov (i Hadorph's S. 67=68); paa Latin i D. Worm's monum. Dan. p. 85 og i Resens Udg. af Bitherlagsretten p. 642 e).

6. Skanørs Lov, rimeligviis givet af Valdemar den 2den; i Udg. af Skaanske Lov. (Hadorph S. 67) f).

a) Jvfr. Ancher III. 147=179. Uagtet Hertug Knuds Gilde allerede var til i denne Periode, hører dog Skraaen for dette Gilde til den følgende Periode.

b) Denne Forordn. synes dog at indeholde ældre Bestemmelser: "Quamvis autem regiae sit potestatis leges condere vel mutare, legem hanc ex novo non condimus, sed ab antiquis temporibus constitutam et annorum multitudine, quæ oblivionis instar est, ignoranciae nebulis offuscatam, ad humanam, a qua lapsa est, memoriam revocamus &c." jvfr. Ancher I. 278=285, og min Indledn. til Erik's Sjell. L. p. XXXIX-XL.

c) Ancher I. 427=430.

d) Ancher I. 433=435.

- e) Nogle have tillagt Baldemar den 1ste, Andre Baldemar den 4de denne Forordn., jvfr. Ancher I. 436=452.
- f) Skanør Fidsret; jvfr. Ancher I. 769=770; S. 105 og 441 Not. antager han Baldemar den 1ste for at være Lovgiveren.

§. 37.

B. Geistlige Love:

I. Den Skaanske Kirkeret, givet i Lund 1161 eller 1163, af Erkebisp Eskild, stadfæstet af Baldemar den 1ste; trykt i Ghemens og Hadorphs Udgaver af Skaanske Lov og i Thorkelins Samling af danske Kirkelove (Kbhvn. 1781. 4.) S. 1=12. En gammel latinisk Oversættelse findes i Anchers Lovhist. II. 517 ff. og i Thorkelins Kirkelove S. 23. ff. a).

II. Den Sjellandske Kirkeret, givet i Ringsted 1171 af Absalon; dens Kilde er den Skaanske Kirkeret, hvormed den i det Væsentlige stemmer overens. Den blev antaget i de øvrige danske Provindser og havde Lovskraft indtil Reformationen. Den er trykt i Ghemens Udgave af Kong Eriks Sjellandske Lov; efter de bedste Haandskrifter udgivet i Thorkelins Samling S. 13 ff. En tydsk, men fejlsfuld Oversættelse har Pontoppidan leveret i *Annales ecclesiæ Dan.* I. p. 423=435, hvor ogsaa Texten er aftrykt efter Ghemens Udgave b).

III. *Statuta ecclesiastica Andreæ Sunonis*, trykt i Anchers Lovhistorie II. 525=532 c).

- a) "Thættæ ær thæn ræt ær sattar war a malstefni i lundi af ærchibiscopi Æskili, æftir bön aldra Scanungæ, mæst mæth Thorthæ gælkyræ, thy at rettin war ofharthær för". — Jvfr. Ancher I. 172. 189.
- b) Ancher I. 189. ff.
- c) Dersom den i Thorkelins Samling S. 31 = 43 aftrykte Kirkelov under Titel: Jus ecclesiasticum Scanorum inter clerum et laicos, virkelig har gjeldt i Skaane, hører den til den følgende Periode, eller i al Fald dog til Slutningen af denne (jvfr. Bestemmelsen om de forbudne Grader S. 41). Den er ganske overensstemmende med Sudermannalovens Kirkiubalker.

Andet Afsnit.

Offentlig Ret.

§. 38.

I denne Periode vorte Kongernes Magt, hvilket deels var en Følge af deres personlige Dygtighed, deels af den Understøttelse, som de søgte og fandt i Geistlighedens Myndighed a) og i Lehnsvæsenet, som efterhaanden opstod og dannedes b). Under Knud den Hellige tiltog især Geistlighedens

Magt, under Ralðemar den 1ste Adelen; til begge havde allerede Knud den Store lagt Grundvol- den. Begge disse Stænder vare i denne Periode ligesaa vigtige Støtter for Kongemagten, som de i den følgende bleve dens ivrige Modstandere; begge stode de hinanden bi i at berøve den øvrige Deel af Folket al Indflydelse paa Statsforvaltningen, hvilket allerede i Slutningen af denne Periode for største Delen lykkedes dem. Bondestanden tabte efterhaanden sin gamle Anseelse, og den ny Klasse af Statsborgere, som opstod ved Kjøbstædernes Anlæggelse, var endnu for svag til at udgjøre nogen Modvægt mod den mægtige Adels og Geistlighed. Regjeringsformen forvandledes saaledes Tid efter anden fra en Blanding af Monarchie og Democratie til en Blanding af Monarchie og Aristocratie.

- a) Hvorledes Geistlighedens Magt vorte ved betydelige Gaver (Suhm Danm. Hist. VIII. 127. 431) og fordeelagtige Kjøb (Suhm VII. 412 = 413); om dens Følge, (Suhm VII. 485, 490) om dens Jurisdiction og Kirkestraffe (Saxo p. 199. 217. Suhm VII. 487. Skaan. Kirker. c. 22.; (om dens Kultur) — Svfr. T. Rothe om Hierarkiet og Pavenmagten II Dele. Kbhvn. 1778 = 1779. 8. S. Hallams geschichtl. Darstellung des Zustandes von Europa im Mittelalter, übersetzt v. Halem. Leipz. 1821. II. 1 = 154.
- b) Bitherlagsrettens Indflydelse i denne Henseende; Bitherlagsmændenes Rang og Pragt; Kongernes

Gaver for tro Tjeneste; Forlehninger, hvorvidt arvelige, Suhm Danm. Hist. VII 209=210. Styrishavne; Krigstjeneste til Hest; Fritagelse for Stød og Innæ, Hvitsfeld S. 147; befæstede Borge; Slægtenavne og Skjoldmærker; om Adelen's Forhold til Almuen. — I England var Lehn'saristocratiet langt tidligere befæstet, jvfr. Saxo p. 203. (10). — Jvfr. isvrigt T. Rothe om Europas Lehnsvæsen. Kbhvn. 1783. 8. Sammes Nordens Statsforfatning I. 136=225. 292=417. II. 39=84. Kof. Anchers danske Lehn'sret. Kbhvn. 1777. 8., indrykket i saml. jur. Skr. III. 252. ff., oversat paa tydsk af J. S. Wårens. Kbhvn. 1788. Hallams geschichtl. Darstell. 2c. I. 116=270.

§. 39.

Uagtet Kongemagtens betydelige Udvidelse i denne Periode, kunde Kongerne dog neppe de jure give Love eller paalægge Skatter, uden Landets Samtykke a), skjøndt Knud den 6te i sin Forordning om Manddrab rigtignok erklærer den lovgivende Magt for en Deel af den Kongelige Myndighed b). Erik Ejegod ansaae endog Folket berettiget til at erklære Krig og slutte Fred c). At imidlertid Bondestandens Indflydelse paa Lovgivningen efterhaanden blev saare ringe, er ovenfor bemærket. — Egentlige Grundlove havde endnu ikke, men vel finde vi i de ældste almindelige Provinciallove enkelte Bestemmelser, som sigte til at sætte Kongemagten Grændser d). Det danske Rige vedblev at

være et Valgrige; dog nærmede det sig forsaavidt til Arveriger, som man altid valgte Regenten af den gamle Kongestamme. Valdemar den 1ste gjorde, ved i levende Live at lade sin Søn Knud vælge til sin Eftermand, det første Forsøg paa at skabe et reent Arverige e).

a) "Ængi man skal dömæ gen then logh ther Kunung giuer oc *land taker with.* num efter then logh scal land dömes oc rettes. then logh ther kunung giuer oc olt land taker with. then ma *han* æy eftertakæ ællær skiftæ uten lanzens wili foruten han *gör* (al. Codd. war) openbarlic gen guth," (hvortil nogle Codd. føje: oc tha mattæ han tho æi gen landens willæ) Tydske Lovs Fort., noget forandret i Christian den 4des Udgave. — G. L. Badens Udsigt over de Kongelige Indkomster i Oldtiden og Middelalderen, i 2det Bd. af hans histor. Afhandl. Kbhvn. 1821. 8. S. 411. ff.

b) see §. 36. Not. b.

c) Saxo p. 225 (i Anledning af Krigen med Slaverne): ut vulgus . . . unius necem omnium manu ulciscendam decerneret. Adeo quippe regia majestas popularem libertatem evexerat, ut ei decernandarum expeditionum jus esset, armisque publicis non imperium principis, sed plebis arbitrium præsideret. Svfr. Knud den Stores Brev fra Rom, i Suhms Danm. Hist. III. 614.

d) Gr. Sjell. L. II. 32; VI. 8, 9, 12, 13.

e) Saxo p. 313. Suhm Danm. Hist. VII. 167.
206-207. VIII. 2.

Tredie Afsnit.

Privatret.

a. Personernes Ret.

§. 40.

Det fri Folk bestod i denne Periode af Adels a), Geistlighed, andre Friboerne b) og Frigivne. Om Adels og Geistlighedens Forrettigheder have ingen almindelige Bestemmelser i Lovene; de vare tildeels stiltiende erkjendte og hævdede ved Brugen, længe førend de fik Hjemmel ved udtrykkelig Lov. Dog finde vi allerede i Bitherslagsretten, i det mindste saaledes som denne Lov er kommet til os, Spor til Gaardsret, om ikke til selve Birkeretten c), og ligeledes til den senere Forret for Adelen, at skulle dømmes af dens Eigemænd d). Ogsaa hørte det allerede i denne Periode til Adels Forrettigheder, at deres faste Ejendomme vare befriede for Udredelsen af de sædvanlige Skatter og Afgifter e). Inden Slutningen af denne Periode, var det blevet til en

stadig Skik, at Adelen brugte egne Skjoldmærker og Slægtnavne f); om det derimod allerede paa denne Tid skulde have været de øvrige Stænder forbudt at bære Vaaben, udenfor Krigstjenesten, er tvivlsomt g).

Knud den Hellige erklærede Bisperne for den første Stand i Riget h), fritog Gejstligheden i gejstlige Sager fra den verdslige Jurisdiction i), og befalede, at give dem Tiende; dog varede det længe inden Forpligtelsen til at give Tiende blev almindelig erkjendt k). De Misgjerninger, der bleve anseete som Forbrydelser mod Gud og Kirken, vare rimeligviis allerede i Slutningen af forrige Periode henlagte under Gejstlighedens Jurisdiction og som en Følge deraf fik Erkebisperne og Biskopperne Andeel i Bøderne l). Endelig maa det erindres, at det var Bisperne overladt at forfatte Kirkelovene, hvilke ingenlunde indskrænkede sig til blot gejstlige Gjenstande.

- a) Bønævnelsen selv findes neppe i nogen Lov fra denne Periode, undtagen i Sammensætninger; derimod tales om hetwarthæ mæn i Bitherlagsretten og i Ek. L. V. 28, jvfr. *Andr. Sun.* V. 21, som tydeligen omtaler saavel Fødselsadel, som Embedsadel (Krigeradel) . . . aut quod (ejus consilio) ad invadendum possessiones alicujus injuste, ad diripiendum bona ipsius, diues & prænotens inductus fuerit, cui non esset tantum

resistere, aut propter generis claritatem aut officii dignitatem, qualem hetwarthman in lingua patria nominamus. — Ordet nobilis

forekommer allerede hos Wlnothus, som skrev under Kong Niels, Suhms Danm. Hist. V. 164.

b) Til denne Klasse hørte vel de fleste Selvejere (Athelbönder), ogsaa endeel Fæstere (landboer) og Kjøbstædborgere. — De sidste fremtræde neppe endnu som en særegen Stand.

c) see §. 30 Not. b. jvfr. Saxo p. 200. T. Rothes Nordens Statsforfatn. II. 139=259. G. L. Baden om Birkerettigheden i sin Oprindelse, Fremgang og Følger. Kbhvn. 1810. 8.

d) Jvfr. Rothes Nord. Statsf. I. 208 og II. 231, og min Disfert. de juramento Sect. II. p. 35-36. Not. (Oversætt. i N. Jur. Arch. XXI. 142. Not).

e) Svitsfeld I. 147 (under Knud den 6te): "Endeel af jordegne Bønder ere frigjorde af Kongerne og fri ladne for Stød, Jnde, Lædinge, som Adelskabs Breve udi de Dage lyde, at Kongen tog den og den til sin Mand oc Tjener oc gjorde hannem fri for Stød, Jnde, Lædinge: recepimus eum in hominem nostrum, dimittendo eum et liberos ipsius quitum et liberum ab omni expeditione, quod Stud et Inna dicitur."

f) Suhm Danm. Hist. IV. 734. Vedel = Simonssens Adels Hist. S. 147=164.

g) Suhm antager dette i Danm. Hist. VI. 137=138; jvfr. dog Ancher I. 813=814. Not.

h) Saxo p. 215. Svitsfeld p. 91.

- i) *Saxo* l. c. "Nam quo cumulationem eis honorem redderet, *literatorum controversias*, vulgaris fori conditione exemptas, ad ejusdem professionis iudicium relegabat"; — Uddvidelse af denne Frihed til geistlige Personer under Kong Niels, *Script. rer. D. I.* 380 sed insuper (Petrus episcopus) illud effecit, ut nullus laicus querimoniam super *Clericos* in placitis faceret, sed in sancta synodo, quod prius *nequaquam* licuit.
- k) *Saxo* l. c. cfr. p. 366-367, Slutningen af den Skaanske Kirkeret, Kong Knuds geistl. L. c. 8., jvfr. Ancher l. 814. ff. Ussings Kirkeforfatning III. 2det B. 476 ff.
- l) *Saxo* p. 215: Iisdem religionis reos, objecta repellere nequeunt, pecuniaria muleta puniendos permisit. Quibus etiam in omnia, quæ adversum divina committerentur, animadversionis arbitrium tradidit cunctasque hujusce generis actiones sacerdotali iudicio destinatas a publico foro secrevit, ne honore impares conditio æquaret. jvfr. §. 25. Not. d. §. 41.

De Frigivnes Raar vare i denne Periode bedre end i forrige, skjøndt ikke ligemed de Fribaarne. Uagtet Knud den Hellige a) og Eriks Sjell. L. V. 10 b) gave de Frigivne samme Rettigheder, som de Fribaarne, see vi dog af Sk. L. VI. 5 jvfr. med Anders Sunesen VI. 5, at disse Lovbud end ikke under Baldemarerne bleve iagttagne. Ifølge Sk.

L. VI. 5 c) skulde den Frigivne kun tage og give halve Bøder imod den Frigivne. Det var ogsaa ifølge denne Lov almindeligt, at en Fribaaren optog den Frigivne i sin Familie, (at takæ i æt mæth sæ) og forpligtede sig til at svare Bøder for ham, ligesom han da og modtog Bøder for de Fornærmelser, der tilføje des den Frigivne. Herved opstod da et Slags Patronskab. Dog var dette ej uomgængelig nødvendigt for den Frigivne; han kunde ogsaa selv udrede Bøder for sig, og da ligeledes modtage dem, men kunde Bøden ikke tilvejebringes i 3 Aar, maatte han rømme.

Trældom vedblev endnu i denne Periode; Træl- lenes Tilstand var maaskee i Birkeligheden, men ikke ifølge Lovene, bedre end i forrige Periode.

- a) *Ælnothus* in vita Canuti S. c. 14 (Script. R. D. III. 352.): "servos manumisfos et proprii sudoris labore pretio acquisito redemptos libertati publicæ adjudicabat." jvfr. Ancher I. 58=59.
- b) Giuær bondæn sit hionæ frælsæ. tha a thæt mæth rættæ a kyrki at liusæ. ok a thæt frælst at wæræ. ok *til al ful ræt at standæ sum thæt waræ frælst föd.*
- c) Giuær man annödhoghæ hionæ frælsæ . . . annær man scal han taka i æt mæth sæ oc wardæ hans giærningum, bötæ foræ han haluæ minnæ bötær, um han dræpir man, oc swa takæ fore han medb andrum hans aruum, um

han wardær dræpin, swa alt thæt han gör, æller annar man gör with han, bötæs eminni æn han frælsboræn waræ. wil ængin man taki han i æt mæth sæ, oc gör han nokat sidæn til brutæ, bötæ han sialuær fore sic lindæbot förstæ ar oc annat oc thridia, ællær han fly oc hættæ fore sic sialuum. — Andr. Sun. l. c. er herfra noget afvigende.

§. 42.

De saakaldte Gledsføringer blive i Lovene næsten satte i Klasse med Trælle, Gr. Sjell. L. I. 36. a), men begges Stilling var dog meget forskjellig, da de mangehaande Indskrænkninger, som Gledsføringen var underkastet, ikke grundede sig i nogen personlig Ufrihed, men alle lade sig udlede af hans Mangel paa Formue og paa al Ret til at erhverve. Derfor kunde han hverken modtage eller give Bøder, Sk. L. II. 15. b), Bald Sjell. L. I. 23, og derfor erklærer Gr. Sjell. L. I. 37. c) ham for uberettiget til at gjøre Gæd og til at fordre den af Andre. Det var isørigt kun Banskore, Syge, Gamle eller Fattige, som sledførte sig, Gr. S. L. I. 36. d), Sk. L. II. 13., Bald. Sjell. L. I. 21, 22. Gledsføringen maatte lovbhinde sig til sine næste Frændes og enten dele sin hele Formue blandt sine Arvinger og siden skifteviis opholde sig hos dem og der nyde sin Underholdning, Gr. S. L. I. 36 e), eller og selv beholde en Hovelod af den deelte Formue

og med denne begive sig til hvem af Arvingerne han vilde, (Ef. L. II. 13. f), Bald. G. L. I. 21., jvfr. Andr. Sun. II. 4. g). Vilde Arvingerne ikke modtage ham, kunde han med sin Formue sledføre sig til hvem han vilde. (Er. G. L. I. 38. h), Bald. G. L. I. 22.

- a) Æn flætförær sik nokær man ællær konæ. swa at han worthær æy a thinggy lyusd. tha ær han sik nærmær at resæ til sit eghæt *frælsæ* ok til eghæt wald. æn hin at hauæ han til flætföring; jvfr. S. L. I. 32.: hua sum thræl hauer oc flætföring taker worthe there gerning.
- b) Then man wither them takir a thinge, thær flætföræs wil, warthe allum hans giærningæ æm konungs ræte oc ærchibiscops sum andru. Dræpær han man, böte hin, ær withær hannum haur takit, thrithing af allum manbotum, oc frændær twa bötær: warthær han dræpin, taki oc hin swa mykit af allum botum withær frændær.
- c) Ængæn logh a han foræ sik at se ok æy annær at sæliæ. ok æy mæth annær i logh at wæræ.
- d) Ær nokær man ær æntingh for ysæld ællær for aldærællær for sot. thær sik wil flætföræ hwat hældær man ællær konæ...
- e) ... tha skal han til things faræ oc liusæ that thær at han wil sik flætföræ. ok tha æræ the næst. thær arfuinggæ æræ. hwær a han at

takæ til swa mykæt sum han ær arfstathæ at hanum. ok han a tha at faræ mællæn thæm. ok mæth thæm længær at wæræ thær meræ hauær aftakit. ok mæth thæm skiæmbær thær minnæ hauær.

- f) .. wil thæn wanföræ ey swa faræ aldræ aruæ imællin, tha skiffti eghn sinæ aldræ aruæ sinnæ imællin, allæ i howothlotær, oc sialwum sik i howothlot. ær thes wanföræ houothlot bæthræ æn thre marc æftir han döthæn, tha skiftis thet aldræ hans aruæ imællin; ær ey mer æn thre marc, tha haui hin thæt, ær hin war medh, fore sit æruathe.
- g) .. in divisione bonorum unam sibi retineat portionem *et cum ea ad quem voluerit hæredum accedat*, illo, ad quem accesserit, partem illam, si tantum tres marcas vel minus valeat (habeat), obtinente.
- h) Æn wiliæ æy næstæ mæn takæ hanum. tha skal han a thry thing thæt at lyusæ. ok hans frændær tilkallæ. at thingmæn witæ thæt at thæm ær æy uwarændæs komæt thær frændær æræ. afgiftæs the thær næstæ frændær æræ. tha ma han faræ mæth sin houæthlot til thæn thær han wil. ok han wil takæ. ok al thæn samæ ræt thær frændær takæ. um the takæ han. bathæ bötær at takæ foræ han. ok bötær göræ. swa skal ok thæn takæ han. thær æy ær swa nær komæn.

§. 43.

Allerede i den forrige Periode blev, efter Christendommens Indførelse, Slægtskab og Svogerskab anseete som Hindringer for Ægteskabs Indgaaelse. Endskjøndt Kirkelovene fra denne Periode straffe dem med Bandsættelse, som ægte deres Frænker, bestemme de dog ikke, hvilke Grader der skulle ansees for forbudne a). Formodentlig var Ægteskab forbudet blandt Slægtninge og Besvogrede indtil 6te Grad inclusive, ligesom i Knud den Stores engelske Kirkelove b), men maaſkee er Forbudet allerede i Slutningen af denne Periode blevet indskrænket til 4de Grad inclusive c). At indgaae Ægteskab i de nærmere Grader blev anseet for større Forbrydelse end i de fjernere d). At ogsaa cognatio spiritualis var en Hindring for Ægteskab, kan neppe være Tvivl underkastet e). —

a) St. Kirker. c. 10. Æn um kynrimi (kynzimi) tha ær thæt ræt, um man fæstir frænkunu sina, ok frægnir thæt biscop oc læggar a forbuth, takar han a forbuth för æn ær loghum delt, tha a han i ban at ganga. æn ef til laghæ cumær, tha scal tilnæfnæ siæx mæn a hans wægh oc siæx a hænnæ ok tho a the wæghæ ær samantæls kynzimi thærra ok swæriæ söndur ællæ sammæn.

b) Cap. 7. . . ne aliquis Christianus intra sextum cognationis gradum in propria affinitate

(cynne) unquam uxorem ducat, neque cognati sui viduam, cui eadem vicinia cognatus erat, neque cognatam uxoris suæ, quam antea habuerat ipse. De gamle norske Christenretter forbød ogsaa Egteffab mellem Beslægtede i 6te Grad, men mellem Besvogrede kun i 4de, s. Hagen Adelft. Gulth. L. Christenr. c. 23., den throndhjemfke Kirkelov c. 47=54. — Jvfr. iøvrigt Ancher om den bedste Maade at regne Slægtffabsled paa, Kbhvn, 1768. 8., og Eichhorns Rechtsgeschichte I. §. 183. Not. c. II. 321.

- c) Jus eccl. Scanor. inter clerum et laicos p. 41: Alle stedhe thær hefft kan komme i skilskaff indhen thredie man bødhe hver there biskop III marc, kommær oc fiærdhe, bødhe VI öre hver there. kommær oc fæmtæ, ware saglös baadhe fore bodh och faasthe. Jvfr. Ancher om Slægtffabsled S. 82=83.
- d) Statuta Andreae Sunonis p. 527: de illis, qui *enormem* incestum committunt, videlicet quod pater filiam vel matrem cum filia, vel filiam cum matre vel duas sorores si quis cognoscat, arbitrio dyocesani episcopi committimus &c. jvfr. Sk. Kirkeret c. 11., Sjell. Kirker. p. 16: thettæ ær ræt um kunbar-daghæ &c.
- e) Jvfr. de norske Christenretter l. c.

§. 44.

Hustruens Stilling var omtrent den samme som i Slutningen af forrige Periode. Af det fælleds

So kunde hun ej afhænde mere end fem Dres Værd, og gjorde hun det oftere, kunde Manden ved Tinglysning erklære ethvert følgende Salg, hun maatte foretage sig, for ugyldigt, Sk. L. VII. 15. (Ghem. Udg. IX. 22.) Gr. Sjell. L. V. 33 a). Derimod kunde Konen ikke føre Klage over Manden, i hans levende Live, naar han imod Lovene afhændede hendes Gods. Sk. L. I. 8, 15 b). Naar Gr. Sjell. L. I. 30 giver Hustruen Ret til, efter sin Død at bortgive sin halve Hovedlod, ligesom Husbond, forudsættes der udentviol, at hun er Enke c). Lovene fra denne Periode forudsætte Fælledskab mellem Ægtefællerne, undtagen ihenscende til Arvesgods; dog kunde Løsøre, der var arvet, ogsaa blive fælleds Ejendom paa Grund af Arvebed. Ophævedes Ægteskabet ved Skilsmisse eller ved Døden, og der ikke var Børn, deelttes derfor det fælleds Gods i to lige Dele mellem dem selv eller mellem den Efterlevende og den Afdødes Arvinger. Sk. L. I. 7, 25. Gr. S. L. I. 1, 3. Bald. S. L. I. 1. §. 9. Arveb c. 15 d). — Skilsmisse kunde nu allene finde Sted ifølge en gejstlig Rets Dom, og de adskilte Ægtefæller maatte ej siden gifte dem, saalænge nogen af dem var i Live. Sk. L. I. 9. XIII. 9, 10 e).

Enkens Stilling vedblev at være den samme som tilforn f); havde hun Børn, forestod hun selv Bærgemaalet for disse. Sk. L. III. 14, 15. Bald. Sjell. L. II. 43 g). Gr. Sjell. L. I. 44.

- a) See §. 18. Not. a. jvfr. Andr. Sun. VII. 12; og Jus Slesv. antiquum c. 39: item nullius uxor, ignorante marito, impignorare potest vel vendere rem aliquam ultra duodecim denarios vel etiam ad majus, pro totidem fide jubebit; si vero aliquis, ausu temerario, ultra pretaxata prestiterit et pignus a muliere receperit, sine aliqua redemptione pignus marito restituat; quod si non fecerit, sed occulta-verit, reputabitur quasi furtum. (Jus recent. c. 59.)
- b) Eft. L. I. 8: bondæ ma ey medh loghum sæliæ konu sinnæ jorth för æn han ær barnmyndær widær hana: æn sæl han, tha star thæt fore thy at hun ma æy kiæra um hans giærningæ emædæn han liuær. Dör bondæn tha ma hun kallæ ofna sit barn, sum ofna andræ aruæ, um thæt ær til. Jvfr. I. 15. Er. E. L. I. 25: ... bondæ ma æy sæliæ sin husfrughæ jorth bort. utæn han hauær barn with hænnæ ok æm mykæt jorth with at hættæ sum han sæl hænnæ, jvfr. V. 1-3.
- c) Æftær sik döthæn ma bondæn æy meræ giuæ. æn half sin houæthlot ok æy frughæ; jvfr. Eft. Kirker. c. 9, Sjell. Kirkeret. p. 15. Walb. E. L. I. 5. i hvilke allene Manden nævnes. — Den Helsingb. Birkeret p. 226: Man ellir kona ma ey gewa meer æn halff howitlöt fran arwinge sine, maa uidentviöl forstaaes paa samme Maade som Eriks Sjell. L. I. c.

- d) Ef. L. I. 7: Cumma tu hion sammæn mæth rættum loghum oc haur annat thera ena mark oc annat hundræthæ mark ok skilias the sidan ællær döth ællær quik, skiftis e bo theræ inællin ællær theræ aruæ, um the æræ döth, til halfnathæ, köpæ iorth oc bolsæ. annur jorth gangæ til rættæ aruæ. Takæ the arf oc æræ the æy barnmynd ællær arfbet, tha gangæ han til rættæ aruæ. Jvfr. Gr. Sjell. L. I. 26: Thæt skal man ok witæ at thagær bondæn ok frughæn komæ samæn. allæ the aruæ thær the hauæ för ærfd i fæmunæ the æræ bæggý thæræ. hwat sum annær man skal hanum gieldæ for utæn jorth. tha ær thæt ok bæggý thæræ; og samme Lovs I. 28: Thæt skal man ok witæ at ængin ær lagh arf ær a at bitæ annær. for utæn han ær swa goth sum æn mark silf. faar bondæn æn arf in ok aruær hun annær wagh en annær igen thot hænnæ ær swa goth sum hundræthæ mark ællær bætræ. ok annæn æy bætræ æn en mark silfs. tha iæfnæs the bathæ sum annæt bofæ. Jvfr. Bald. Sjell. L. I. 1. §. 18. Ef. L. II. 3.
- e) Ef. L. I. 9: skilias the kuik fore guz rætt .. jvfr. Ef. Kirker. c. 17. — Ef. L. XIII. 10: Er kuna san fore hordoms sac oc sidan ma han aldrigh andræ kunu takæ at hænnæ liuandæ; jvfr. Gr. Sjell. L. II. 2: ok tröstær han sik til thær ofnæ. at han ma utæn konæ wæræ; Knuds geistl. Love c. 7: neque repu-

diatam aliquis Christianus unquam uxorem ducat; jvfr. *J. L. I. 24.*

f) See §. 20. Enken synes dog i Slesvig at have været mere uafhængig af Børgen, s. *Jus Slesv. antiqu.* §. 6: Item mulier non maritata elegat sibi defensorem, quem vult, et quamdiu vult. Si defensore nolente, nubere voluerit, abneget defensorem, et licite nubat, cui vult; hvilket Sted uidentvise allene kan forstaaes om Enker cfr. *Paul. Cypræi Anmærkn. til den nyere Slesv. Stadsr. c. 9.*

g) *Ek. L. III. 14. 15:* Frændær mughu æy taka börn fran modor therræ. e mædæn hun wil manlös wære oc sithiæ for börnum sinum oc ey therræ eghn uhæigthæ. Frændær sculu tilse at mothær forhæghthær ey eghn börnæ sinnæ. wil mothær börnæ mannas walde thæn eghn börnæ ær næst haur wærn. Ær annat barn spæt ware thæt mæth mothær e til thæt ær siu wintær gamalt oc hin ær gömæ barns eghn giuæ barns mothor hwart ar half marc til fostærlön, utan swa rikir man se at han wiliæ mer giuæ. *Jvfr. Andr. Sun. III. 5. (MS.):* Infans vero, donec septimum annum impleuerit, provisioni relinquitur pietatis maternæ. Et quoniam usque ad illud tempus a matre pro morte filii mater ecclesia requirit satisfactionem pænitiæ et ab ea doctius infantie tractari crepundia et necessaria solent affectuosius exhiberi, a tutore, custodem (custode) bonorum, singulis annis,

valens dimidiam marcam nutritium (est susceptura), nisi forte propter uberiores rerum inopiam (copiam) vel generis claritatem plus gratis fuerit erogatum. Bestemmelsen om 7 Mars Alderen, der synes at røbe den romerske Rets Indflydelse, findes ej i Gr. Sjell. L. I. c., ligesaaalidt som nogen Forfæst om Fosterløn. Derimod stemmer Bald. S. L. I. c. overeens med Sk. L. jvfr. S. L. I. 29.

§. 45.

Med Sædrenemagten foregik der neppe nogen betydelig Forandring i denne Periode. —

Slegfredbørn arvede Moder og Mødrenefrænder, aldeles som Ægtebørn, Sk. L. III. 16, 17. Gr. Sjell. L. V. 37 a). Derimod fik de ingen Arv efter Fader, om han endog ved Tinglystning legitimerede dem; men hvad han paa Ting havde skjød det dem eller givet dem ihænde, beholdt de, kun at Gaven ikke oversteeg Halvdelen af ægte Børns Arvelod; var der ingen ægte Børn, kunde Faderen skjøde dem alt, Sk. L. III. 16, 17, 20., jvfr. Andr. Sun. III. 7., Bald. S. L. II. 44, 46; Gr. Sjell. L. I. 16 b). Om endog Faderen tog dem i Fællig med sig, fik de dog ej mere, end hvad de bevistligen havde indført i Boet. Gr. S. L. I. 17. Sk. L. III. 16. Bald. S. L. II. 44 c). Naar Faderen havde tinglyst dem og skjød dem noget, blev saavel han berettiget til at tage Arv efter dem, som ogsaa

de bleve arveberettigede efter deres Sødsfænde paa Fædreneside og maaskee efter andre Fædrenesfrænder, dog kun under den Betingelse, at de ved Faderens Død endnu havde noget af hans Gave tilbage d).

Under Valdemarerne bleve deres Wilkaar saaledes forbedrede, at de ved Tinglysning erholdt fuldkommen Arveret efter Faderen, dersom der ikke var ægte Børn; vare derimod saadanne til, fik de halv Lod mod Ægtebørn, dersom Faderen intet havde skjædet eller givet dem i levende Live; var dette derimod Tilfældet, arvede de ikke. Andr. Sun. III. 7. jvfr. Sk. L. III. 20. J. L. I. 21 e).

Legitimation ved paafølgende Ægteskab var i denne Periode neppe endnu kommen i Brug Sk. L. III. 17. f), Vald. S. L. II. 45., og Bestemmelsen derom i Gr. S. L. I. 49. g), synes at være et nyere Tillæg. Om Horebørn i denne Periode vare udelukkede fra at legitimeres, er tvivlsomt h).

- a) Sk. L. III. 16: æftir modær sinæ oc æftir hænnæ börnum, tha take the arf fullan oc allan, hwat the æræ hældær thinglyusd ællær ey. Gr. S. L. V. 37: kombær thæt oc swa at slökæfrithæ dottær tokæ man i lönd. ok waræ hun æy thinglyusd. tha hin thær næst ær a hænnæ möthærnæ. a bötærnæ. æn tho at han lyusdæ sik hænnæ sithæn til dotær forthy at hun war æy thinglyusd förræ.

- b) Andr. Sun. III. 7: unde constitutum est, ut naturalis filii pater non nisi voluntarius haberetur, qui se patrem quoque in jure coram communi audientia fateretur: et ibidem scotaret quæ vellet immobilia, vel non habens immobilia, quæ conferre vellet, de mobilibus aperiret. Nec prodesset omnis ista sollemnitas, nisi reperiretur in morte patris aliquid de paterna munificentia possidere, *illud totum et solum de paterna substantia retenturus*, et per illud (licet modicum) in futuris successionibus fratris vel sororis vel alterius conjunctæ personæ cujuslibet tanquam legitimus portionem integram habiturus Hoc jus suis temporibus observatum nouo jure in multis articulis est immutatum. *Æt. 2. III. 16.* ... tha farī han a lanztīng ællær hæræzthing oc liuse at the æræ hans börn oc giui them thæt han wil. jorth sköte han oc bolfæ liuse han fore thingmannum oc sæli them thet i hændær at se liuande; fa the ey i hændær at han liuande, tha kalli ykke at hanum dödan, oc æftir fadur dödæn tha fa the æy annur arf æn thæt ær han gaf thæm sæ liuandæ. æn æftir syzkini sin takæ the æm mykit sum athulkunæ börn. um the finguhint ær theræ fadur gaf thæm at se liuande oc ey ællær. *Æt. 2. III. 20:* Haur man slöki-frithu börn oc wil han giuæ thy alt æftir sic, tha faræ han til things oc liuse thet oc sköte them. sidan taki the alt æftir han,

hwat the æræ hældær innan iathurs ællær utan. far han sidan athulkonæ börn, ær han liusde thæt. tha fa the slökifrithu börn æy mer æn haluan lot withær athulkonæ börn. — *J Overeensstemmelse med disse Lovsteder synes Gr. S. L. I. 16. at maatte fortolkes: Worthær thæt swa at bondæn hauær slökæfrithæson ok wil hanum til arfs haldæ. tha skal han til things faræ ok lyusæ hanum thæræ til sön. æn hauær han jorth. tha skal han hanum thæræ skötæ. ok tho æy meræ æn half lot with hans athælkonæ sön. Ær thæt ok slökæfrithæ dotær. tha ma han hænnæ giuæ fyarthing with thæt thær sön takær. ok haluæ minnæ æn athælkonæ dotær. bathæ i fæ ok i jorth. Wil han ok ællær thæm giuæ ok lyusær thæm til fult frænsumæ. tha hauæ thæt thær the hauæ fangæt. ok takæ ængin arf meræ. hwærkæn æftær hanum ok æy æftær hans börn. Æn skötær fathær hanum ok takær han arf æftær hanum. tha æruær han sithæn thær han hauær ærfd sin fathær. al sin suskæn æm fult sum en ful brothær ok systær æm fult sum æn ful systær. Svfr. bog Ancher II. 211-219, hvor disse Lovsteder forklares anderledes.*

- e) *Gr. L. III. 16: thæt ma ok ey dughæ slökæfrithæ börnum til fæthrinis at fadær kallær sik waræ brytiæ thæs, utan til swa mikit sum the hauæ utan jathurs i hæfdum sinum. Gr. S. L. I. 17: at fathæræn gör thæt mæth*

thingswitnæ at han læggær hanum i fælugh til sik. tha takæ swa mykæt af sum thing-witnæ ær til at han worth intakæn mæth.

d) See Not. b.

e) Andr. Sun. III. 7: Nouum quippe jus, quod nunc obtinet, hoc solum exigit, ut in jure tantum per patrem professionis, scotationis vel alterius donationis sollennitas celebretur. Et quamvis nihil possideat de paterna largitate mortis tempore, in jus succedet naturalis filius, si solus in gradu fuerit, universum; si vero filii legitimi secum in gradu fuerint, illud solum, quod mortis tempore de paterna collatione possidet, obtinebit. Si vero filius naturalis diffiteatur se collationem paternam recepisse, in sacris paternis ante et familia usque ad patris obitum constitutus, ne a majori hæreditaria portione per collationem modicam excludatur, duobus testibus probatis (probans) suam negationem et duodecim juramentalibus audiatnr. At si nihil possideat, quamvis pater, quando legitimorum spem non habuerit filiorum, ei scotaverit universa, suscitatis postea legitimis, duplo minorem partem quam legitimus, vel, si talis persona filia naturalis fuerit, duplo minus quam filia legitima obtinebit. — Cf. l. III. 20; Sæl fadur nokat i hændur slökefridu barne utan jadurs, swa litit sum thæt ær, tha far thæt ey mer æftir fadur dödæn.

Hauir han ey adulkonu barn, tha takir han alt æftir han.

- f) Aflar man börn i lönd wither the kunu ey ær gift ællær gulfæst, tha ær thet ey adulkonæ börn, tho at han far hana sidan meth loghum, iufr. Andr. Eun. III. 7: non prodesse hoc potest filio naturali sine memoratæ solennitatis interventu, quod ipsius pater putativus matrem suam duxerit in uxorem.
- g) Hauær man slökæfrith oc hauær börn with ok wighær han sik with hænnæ tha gangæ the at athælkonæ börnnæ ræt. Æn kombær swa at han wighær sik with annæn frughæ sithæn the börn æræ aflæth ællær slökæfrith wighær sik with annæn man, æn tho at the konæ dör, thær han hauær sik wigh with ællær hænnæ bondæ dör. thær slökæfrith war. ok wil han sithæn lathæ sik wighæ with thæn samæ konæ. tha gangæ thærræ börn til slökæfrithæ börn ræt. allæ the börn thær förræ waræ föd. thær han war wigh with andræ konæ ællær hun with annær man.
- h) Iufr. Hagen. Adelft. Guleth. L. Christendoms B. c. 24. og Schlegels Anmærkn. til Ancher II. 221.

§. 46.

I Lovene fra denne Periode forekommer allene født Værgemaal a). Ifølge Ef. L. III. 13. og Er. Sjæll. L. 1. 45. c) skulde, efter Faders og Moders Død, den nærmeste Frænde være Bærg; vare Fædrenesfrænder og Mødrenesfrænder lige nær Beslæg-

tede, havde de første Fortrin for de sidste; blandt dem, der igrigt vare lige berettigede, blev den ældre foretrukken de yngre. Den maatte ej være Bærge, som var ødsel eller uvederbæstig; heller ikke Slegfredson. (Er. Sjæll. L. I. 45, 46 c). Under Bærgemaal stode Mandspersoner indtil det 15de Aar d), Fruentimmer, som ej vare giste, og Gale. Den, som var Bærge for den Gale, maatte give Bøder for ham (Er. S. L. V. 34 c). Børnegods, som bestod i Løsøre modtog Bærgen enten i Fællig eller efter Burdering, (Er. Sjæll. L. I. 47., jvfr. Andr. Sun. III. 6. f). — De Umyndiges Jord maatte ej sælges uden i Tilfælde af Hungersnød, eller naar de ellers intet ejede, dog med Tingmænds Samtykke (Er. S. L. V. 5. g) — Om Bærgemaal var usufructuarisk h) eller ej, er tvivlsomt; neppe kan det i denne Periode ansees for et offentligt Embede i).

a) Andreas Sunesen III. 4. anfører som Grund den romerske Regel: ut onus sentiat in defensione, qvi emolumentum respiceret post mortem impuberis in successione. Den sande synes at være Omhu for Ejendommens Conservation hos Familien, jvfr. igrigt Ancher II. 221. ff.

b) Ær börnnæ fathær döth ok thæræ mothær. æntingh döth ællær mannæfæst ok æræ börnæn swa sma at the mughæ æy thæræ eghnæ wæriæ wæræ. tha ær næst thæm thærræ brothær til wæriæ ... æræ the sambröthær, tha

takæ thæn thær ælzt ær. æn æræ the halfbrö-
thær. tha takæ thæn thær ælzt ær a fæthær-
næs wagh . . . æn ær æy brothær til. tha
ær fathærfathær . . . mothærfathær . . .
fathærbrothær . . . mothærbrothær . . ok e
hwaræ sum the æræ bathæ æm nær. fæthær-
næs frændær ok möthærnæs, tha ær fæthær-
næs frændær nærmer wæriændæ at wæræ.
Æn ær hin half man nærmer thær möthær-
næs frændæ ær. tha haldær han wæriæn. jvfr.
Andr. Sun. III. 4. Helsingborgske Stadsr. p. 226,
hvilkæn sidste dog afviger noget fra de øvrige, for-
udsat at der ikke mangler noget.

- c) *Er. G. L. I. 45.* . . thæn ma æy annærs wæriæ
wæræ. thær æy ma sin eghæn wæriæ wæræ:
slökæfrithæsön ma æy athælkonæ börnnæ
wæriæ wæræ. — *I. 46:* thæn ma æy annærs
wæriæ wæræ. at gömæ hans gotz. thær sin
eghin hæriændæ ær. um han hauær sik for-
doplæt. ællær fordrukkæt. ællær forslaghæt.
ællær han ær spyutsmán. ok hauær æy meræ
with at hætiæ. tha ma han æy börnnæ wæriæ
wæræ. Ær ok nokær thæræ frændæ thær li-
tæt hauær til æn tho at han ær spak man ok
hauær æy til halves fæ with thæt thær börnæn
hauæ. tha ma han æy thæræ wæriændæ wæ-
ræ. utæn han sættær thærræ warnæth til at
thærræ worthær haldæt.

- d) Femten Mars Alderen var i denne Periode Lavalder
saavel i civile som criminelle Sager; *St. L. III. 2:*
Swen barn ma ey sæliæ jorth sinæ oc ey an-

dræ lund afhændæ föræn thæt ær fæmtan wintær gamælt; *ibid.* 13: tha ma han cy wara hans wærjande och ey sin eghin för æn han ær fæmtan wintær gamal oc ey förgöra gen konungs ræte oc Ærchibiscops. gör han gen andrumbondæ tha scal han bötæ sum logh æræ; *jvfr.* Andr. Sun. III 4: Regi vero vel pontifici pro illius ætatis excessibus, quæ causam investigare non sufficit satisfactionis (*castigationis Ms*), æquitatis ratio non permittit [eum] aliquid emendare (*emendari, Ms.*) *Jvfr.* Sk. Kirker. c. 16, Urvebog. c. 50, Gr. S. L. V. 33. — Naar Bald. S. L. I. 13 nævner 18 Mars Alderen, synes denne Bestemmelse at være yngre, *jvfr.* S. L. I. 36.

- e) Kombær swa at nokær man hauær æntingh thæn brothær. ællær nær frændæ thær mistær sit wit. ok hauær jordh ællær eghn the thær han wildæ nöthugh at hin afhændæ. tha skal han takæ the bæstæ mæn af bygdæn til things. the thær hans mæt witæ. ok lyusæ thæt thæræ at hin hauær æy sit wit til fulz. ok han wil takæ with hans giærninggæ. ok swaræ hwat sum han gör. tha ma han æy sithæn afhændæ af sit. ok æy skal han bötæ hwærkæn for fæstning ok æy for hans skötning. Æn slar han nokær man ællær huggær ællær dræpær. tha skal hin thær sik lyusdæ til hans wæriæ æm fullekæ bötæ sum han hafthæ thæt siælf görth. — Man seer af dette Lovsted, at det ikke var no-

gen ubetinget Pligt for Frænderne at overtage sig Bærgemaalet for den Gale.

- 1) Gr. S. L. I. 47. . . . ok ætlæ ut thæt thær hin takær um thæt ma warthæ meræ æn föthæ ok klæthæ. tha skal man witæ horæ mykæt thærræ ma um aræt afgangæ. tha skal thæt lyusæs a thinggæ mæth mykæl wirthning han hauær thærræ takæt. ok horæ mykæt han skal thær af giuæ um aræt. hwilkin sum the eghn ær thær han gitær nokær sæt a gört meræ um aræt. æn börnnæ föthæ ok klæthæ. tha skal han the eghn til wirthning takæ. Æn ær annær the æy gitær meræ af gört æn fözlæ ok klæthæ tha mughæ frændær hwat the wiliæ hældær læggæ hanum thæt til fælughs ællær til wirthning. thæn thær börnnæn skal intakæ. jvfr. V. 4. — *Andr. Sun.* III. 6: ad iniquæ fraudis et sinistrae suspicionis omnem materiam remouendam: vel ad communionem redigenda sunt omnia, sapienti consilio propinquorum, ut habeantur pro indiuiso quæcunque tutoris aut impuberis bona fuerint in rebus mobilibus constituta, ut in illis aut (et *Ms.*) lucrum aut (et *Ms.*) damnum, quodcunque contigit, non unius proprium, sed pro toto parti cuique (pro rata partis cujusque *Ms.*) commune sit utrinque (utriusque *M.*), vel tutor impuberis bona omnia tali conditione recipiat æstimata, ut in restitutione bonorum nihil diminuere de quantitate valeat æstimationis.

- g) Hauæ sma börn jorth ok hauæ ikky til fæs. ællær kombær swa hunggær aar. at the gitæ thæm æy haldæt utæn the sæliæ thærræ jorth. tha skulæ. thærræ frændær faræ til things mæth thæm bathæ fæthærnæs ok möthærnæs. ok lyusæ thæt a thinggæ at the hauæ æy andræ hiælpæ. ok tha mæth thingmannæ rath ok thærræ frændærs. tha skal man hældær sæliæ jorthæn æn the swæltæ. forthy hwat dughær thæm jorthæn um the dö siæluæ fran. ok tha æræ thærræ frændær næst at köpæ. ok thot hwaræn swa sum thingmæn göræ stath a.
- h) Svfr. *C. M. T. Cold* disfertat. de salario tutorum ex jure Danico. Havniæ 1790. 4. p. 19. seqq. og *Schlegels* Anm. til *Anchers* Skrift. II. 227. ff.
- i) Svfr. *Cold*, l. c. p. 42. *G. L. Baden* silva differentiarum juris Rom. et Germanico-Danici quoad universam doctrinam de cura atque tutela. Kil. 1793. 4. p. 103. ff. *Schlegels* Anm. til *Ancher* II. 229. ff.

b) Ret i Tingen.

§. 47.

Den naturlige Inddeling af Ting i urørlige og rørliche finde vi i Lovene betegnet med Udtrykkene Jord og Sæmon (sæmuna) eller Bofæ (ogsaa bolfæ); Ef. L. I. 1 a), 5, 7, 9. Er. S. L. I. 5; undertiden falder rørliche Ting flethen Mun. E. S.

§. I. 3. Denne Inddeling var af Bigtighed deels med Hensyn til den forskjellige Afhændelsesmaade, der ved begge Slags Ting fandt Sted, deels med Hensyn til den forskjellige Maade, hvorpaa Ejendomsretten over begge skulde forsvares. Til fuldkommen Afhændelse af urørlige Ting udfordredes Skjødning. Ek. L. III. 8 IV. 15. Gr. S. L. I. 27 b), hvilken dog ikke nødvendigen skulde foretages paa Ting, Ek. L. III. 24, Helsingb Stadskr. p. 222 c); derimod erhvervedes Ejendomsret over rørlige Ting ved Overleverelse d). Hvad den Forskjel angaaer, som Lovene gjøre mellem Jord og rørlige Ting ihenseende til Beviisførelsen for Besidderens Ejendomsret, da stemme de vel ikke fuldkommen overeens i deres Forskrifter om Bevisets Beskaffenhed, men dog deri, at de i Almindelighed fordrer stærkere Beviser for Ejendomsretten til Jord, end til rørlige Ting e). Lovenes Forskrifter om den saakaldte Lavhævd, hvorom der siden vil blive handlet, fandt allene Anvendelse paa urørlige Ting.

a) Naar Ek. L. I. 1. nævner *hus* oc *holfæ* oc *köpæjorth* ved Siden af hinanden, saa er det med Hensyn til Arv og i Modsatning til Arvejord.

b) Ek. L. III. 8. vil man sæliæ andrum jorth, tha skal skötæ ofnæ thingi; æn skötæs ey ofna thingi, tha liuse the thæt ofna thingi. Gr. S. L. I. 27 æn hauær han nokær jorth förræ

köpt thær han hauær æy takit skötning a för æn han far hænnæ (husfrö) ok worthær hun sithæn hanum sköt. tha ær hun bæggæ thæræ. for thy at han attæ hænnæ æy förræ til fulz æn hun warth hanum sköt.

- c) Men Lysningen maatte siden skee paa Tinge, Gr. S. L. III. 24. Ok um man köpær jorth af thæm thær næst æræ at köpæ. thæt ma man ok i hælgh göræ. ok æy ma thær annær skötning worthæ sköt. æn man skötær sinæ næstæ frændær. ok æi ma thær *lyusning* tha worthæ. forthy at thæt skal alminnins thing waræ. thær thæt skal lyusæ. Den Helsingb. Stadsr. l. c. fordrer ej engang Lysning: hwiilkin man ær köper jorth i lund af annær. tha skal jorth sködas hæma with dör meth gotha manna witne. tha skal the skötning standa. (Underledes efter J. L. I. 37). Om den virkelige Overleverelse, som maatte følge paa Skjødningen, jvfr. B. S. L. II. 44.
- d) Ancher II. 429 = 30 er af modsat Mening, ligeledes P. Møller i Afhandlingen om Overleverelse efter de danske Loves Grundsætninger er nødvendig til at erhverve Ret i Tingen, i Aftree 1 Bd. 2 H. S. 199 = 230. See derimod Schlegels Anm. til Ancher l. c. (Betydning af Skjødning; den oprindelige Bemærkelse af Ordet: at sælia).
- e) Saaledes fordrer Skaanske Lov i Regelen tyldereth otholbondæ oc twiggia manna witni af Besidderen af Jord, til Beviis for hans Ejendomsret l. 10, 12. IV. 15, 17, 20 o. fl. St., men

derimod kun simpel Tyltareed, naar Talen er om rørlige Ting I. 19. II. 1. VII. 7, 8: en liden Afvigelse finder kun Sted i VII. 14; jvfr. min Dissertat. de juramento Sect. II. (Oversætt. i N. Jur. Arch. XXI. 148 = 149. 183 = 188). Eriks Sjell. L. IV. 2, 39, fordrer tyltæret ok witnæ til Beviis for Ejendomsret til Jord, uden Hensyn til dens Værdi, men, naar Gjenstanden for Beviisførelsen ere rørlige Ting, fordres dette Beviis kun, dersom Tingen er af $\frac{1}{2}$ Marks Værdi eller derover; er den af ringere Værdi, udfæres et forholdsmæssigt ringere Antal Mededsmænd, V. 15, 19, 39; jvfr. N. Jur. Arch. XXI. 223 = 229.

§. 48.

I Lovene fra denne Periode erkjendes udtrykkelig Kongens Ret til Dannesæ, E. S. L. VI. 27, Orbodem. c. 41 a), og til Drag, naar Ejeren ikke meldte sig inden Aar og Dag, Sk. L. VIII. 3. Andr. Sun. VIII. 2, Er. S. L. VI. 18, 19 b). Til Drag henførtes ogsaa de største og sjældneste Fiske (görsummus fisk), hvoraaf dog Finderen ogsaa fik sin Deel, Sk. L. VIII. 1. Er. S. L. VI. 21 c). Allerede i denne Periode finder man Exempel paa, at Kongerne have overladt deres Forstrandsret til Gejstligheden. d)

Kongerne synes endvidere at have haft Proprieteten over Sunde, Floder og de større Fjorder, ligesom over Almindinger, dog saaledes, at de tilgrændsende Beboere beholdt Nyttten og Brugen e).

At Kongerne have anseet sig for udelukkende berettigede til Sifferi i Havet, i det mindste udenfor deres egne Grunde, godtgjøres blandt andet af de Overdragelser af samme i Kongelige Gavebreve til Kloostere og Geistlige, som forekomme i denne Periode f). Endeligen havde Kongen Ret til forladt Arv, efter Er. S. L. I. 15, og rimeligviis ogsaa efter Skaan. L. II. 8 g), naar aldeles ingen Slægtning var til; efter Urveb. c. 58 og Waldem. S. L. I. 20, naar ingen Slægtning var til inden 7de Mand i Sidelinien h).

a) Er. S. L. IV. 27. Æn danæt fæ hörir konungin enum. sum guil ællær silf. oc ængin umbutzman. Orðodem. 41: alt grondhe gotz oc höghæ silf oc stranwragh, thet ær konings egn sak. Jfr. Ancher II. 285-286. Er. S. L. VI. 14 tillægger endog Kongen Ret til Hittegods, hvis Ejer ikke melder sig inden År og Dag: Thæt skal man ok witæ at alzkyns affaræ fæ. thær man wet ængæn æghændæ til. thæt ær konungs mæth rättæ. um thæt ær fæm pæninggæ mun. ællær meræ . . . kombær hin æftær innæn dagh ok iæmlinggæ thær æghændæ ær at. tha a han mæth rättæ sit eghæt up at takæ.

b) Ef. L. VIII. 3: Cumbær nokær cost wrakendis at lande, oc fylghær ængin man. tha skal hin ær hittir sighia til oc liusæ um annær man kiænnir sæ thæn cost. kænnær sæ annær man,

lösæ sum logh æræ. kiænnir sæ ængin man, tha scal kunungs umbutzman takæ oc gömæ en dagh oc iamlange. Cumbær hin æftær sæ kænnær fore thæn timæ, oc *bor han innan konungs riki*, dryghæ til winningæ logh, thet ær siata manz ed. bidi sæ swa gud hialpæ at han ær rætær arftaki ællær rætær eghande at them cost, oc hauæ thet han kænnær sæ oc giælde hinum costnad ær gömt haur, um han laghde nokær costnad ofnæ. — *Andr. Sun. l. c.* er hermed overeensstemmende, da Udtrykket: ut eas (res naufragas) subito exactori suo (3: regis) liceat vindicare, ifølge Sammenhængen ikke kan sigte til andet end Dombudsmandens Ret til straf at tage Godset i Bevaring. *Er. S. L. VI. 18:* um wrak thæt af haf wraks in ok ængæn fylghær. tha ær thær konungs umbuthzman gömæ-ræ at. kombær baat in . . . ok latær umbutzman hanum updraghæ. ok kombær hin thær hanum a innæn iænlinggæ. tha a han at giuæ brytiæn twa öræ for hans umrökt . . . Æn kombær thæt swa æftær at han hittær thæt a flothæmal ok æy updraghæt ok æy umbuthz-mans hæfth a kommæn. ok æy akkaræ foræ thæt han lot foræ læggæ. tha giuæ hin thær æftær kom ænggæn pænning. hwat thæt ær meræ ællær minnæ. ok hauæ siteghæt. *VI. 19:* Æn kombær i fiorth . . . at thæt wrax nokæt fran en by ok til annær . . . tha ma thæt æy wrak worthæ. ællær i thæt sund æy ær mer æn ukæsiö mællæn . . . Æn kombær thæt swa at

nokær man skal kastæ af sit timbær ællær andræ sinæ kostær. ok thæt wrax in til lanz. tha a konungs umbuthzman at hauæ thær gömæ a. kombær hin æftær thær æghændæ ær at. innæn thre fymtæ. tha gialdæ atær umbuthzman. thæt æruæthæ han hauær a lagh ok takæ sithæn sinæ kostær. Jvfr. Erik Krabbes Tractat von schiffbrüchigen Gütern, ved hans Oversættelse af Jydske Lov, Kbhvn. 1684. 4. Ancher II. 286-308. Disse Bestemmelser gjaldt neppe for Udlændinge.

- c) Gf. L. VIII. 1: Engin fisk ma heta wrak utan styria oc hwal. æn tho skal thæn ær först hittir hwal takæ sæ byrdi af, um han gar, oc sighi til i kunungs garde &c. Gr. S. L. VI. 21: Kombær fisk inwrækændæs til landz, hwarsköns fisk thæt ær. æntingh hwal ællær stor lyft. at man gitær æy waldæt hanum. ællær hwat fisk sum thæt ær. tha a hin thær först hittær. forutæn thæt ær styriæ. hun hörær til konungs garth. forthy at thæt kallær man görsummus fisk wæræ. ok hanum thot hwaræn sin æruæthæs giald thær hittær &c.
- d) See Baldemar den 2dens Skjøde til Domkirken i Karhuus af 1216 i Diplom. Arna-Magn. I. 97. jvfr. Schlegels Note til Ancher II. 300.
- e) Rnytlinga S. c. 28. Jus Slesv. antiqv. c. 68: "quia flumen regis est." Baldem. den 2dens Jordebog i Script. R. D. VII. p. 530-531. S. L. I. 53 alminning there a kunung jorth oc

bönder scogh. Jvfr. Ancher II. 333 = 336 og Schlegels Not.

- f) See Gavebrev af Kong Niels II. 1107. (Dipl. Arn. Magn. I. 243) af Baldemar den 1ste, Aar 1152. (Ibid. p. 12) m. fl. jfr. Ancher II. 323 = 332.
- g) Gr. S. L. I. 15: thagær æy ær frænsu mæ. tha ær konung næst at æruæ. Ek. L. II. 8 .. ok sithæn fran thæm kumbær taki e hwar sum byrth a withær hin döthæ; jvfr. II. 6.
- h) Urveb. c. 58 .. tha taghe e the ther nest æræ ath burdhum til *siwende* mans. Vald. Sjell. L. I. 20 tha take e thæn thær næst ær at burth til *fæmtæ* mannæ; om dette Udtryk s. min Indledning til Kong Erik's Sjell. L. XXXIV - XXXV. jvfr. Ancher II. 393 = 396. See iøvrigt Anchers Conjecturæ de origine et sensu septimæ generationis, lingua vernacula Syvende Mand, Hafn. 1744. 4. — Om Kongens Urveret efter Udlændinge, s. Gr. Sjell. L. VI. 17, og om Urvekjøb, som allerede i denne Periode begyndte i Kjøbstæderne, s. Jus Slesv. antiqv. §. 29, jvfr. Ancher II. 398 Not. og 734 ff.

§. 49.

§ Begyndelsen af denne Periode ejedes rimeligviis den største Deel af de Gorder, som vare i Privates Hænder, med fuldkommen Ejendomsret a). § Almindelighed boede Gordejerne i Landsbyer (de større og oprindelige: Adelsbyer, de mindre og derafra udslyttede: Torper), hvis Gorder synes i Begyndelsen at have været ligelig fordeelte, skjøndt i for-

skjellige Ugerskifter, mellem alle Bymændene b). Den Rod, der oprindelig hørte til en Gaard, kaldtes Boel (mansus), og, naar denne ved Arv eller Afhændelse deelede i mindre Dele, opstod halv Boel, Fjerdings og Otting c). Ethvert Boel bestod af en Husetoft (de nærved Gaarden eller Byen liggende Sorder) og Utlændæ (Udmarker) d). Husetosterne synes alt tidlig at have været skyldsatte til Udredelse af Skat (Leding, Stuth og Innæ) e). Opstod der Tvist om Jordloddernes rette Størrelse, afgjordes den ved Nebning f).

Mod Slutningen af denne Periode bleve Enkeltes Jordejendomme større, især ved Dydyrkning af store udyrkede Strækninger og ved Kongernes Gaver til Geistlighed, Klostre og Adel. Med disse Stænders stigende Magt tiltog efterhaanden Fæstebøndernes Antal.

a) Jordejernes Ejendomsret var isørigt i flere Henseender indskrænket, fornemmelig ihenseende til Jorðernes Dyrykningsmaade.

b) Tac. Germ. c. 26: Agri pro numero cultorum ab universis vicis occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur; facilitatem partiendi camporum spatia præstant, — Om Jordfælledskabets Bessaffenhed.

c) Bolene havde ingen bestemt Størrelse overalt; jøfr. isørigt Script. R. D. VII. p. 555. Hrent Berntsen II. 23. ff. Testrup Danmarks Krigsarmatur S. 413. — Sk. L. IV. 9: skil mæn um jord

the i bole ægho samman, tha mughu the hwær dagh iæfnæ sin imællin swa at attung kalle a fiardung, oc fiardung ofna halft bol oc halft bol ofnæ helt bol; helt bol ma cumma allan by til reps, swa margh bol sum the æræ. Wil æy fiardung repæ widær attung, ællær halft bol widær fiardung, ællær bol widhær halft, ællær by widhær helt bol, faræ thæn ær kiærær ofnæ hæræzthing ællær a lanzthing et oc annat oc stæfnæ thæm thing ær ey wiliæ repæ. jvfr. c. 7, 8, 10. *Andr. Sunon. IV. 1: . . . omnem injustam occupationem debet æquitatis funiculus emendare, cujus dimensione tota villa in æquales redigitur portiones, quas materna lingua vulgariter Boel appellant et nos in latino sermone Mansos possumus appellare, earum fundis inter se prædiisque inter se, fundis ipsis adjacentibus adæquandis, cfr. cap. 9. Jvfr. Schlegels Afhandl. om Ugerdyrkningens Tilstand under de første Valdemarer. S. 291 ff. Mandix's Landvæsenret II. 155. ff. og det i §. 28 Not. cit. Skrift af Suhm.*

- d) Ef. l. IV. 11, 12: Sæl man utlændæ sit minnæ ællær meræ oc haur han siælfuir æftir husætoft, oc thær til akræ, en akær i hwær wang, um thre wangæ æræ, ællær twa akræ, um twa wangæ æræ, ællær en akær um en wangær, oc far annær man sidæn at köpæ the sammæ husætoft med threm ællær tvem ællær enum akri, swa sum wangæ æræ til, tha

ma han witi alt utlændæt til husætoftæn æræ til gield. Thættæ wiliæ summi men at loghum hauæ, fore thy at for husætoft scal man leding innæ oc stud redæ. ællær cumbær thæn illæ widær ær allæ skyldær scal upchaldæ fore husætoftenæ oc ey meræ. scal oc ey swa wæræ at man scal witæ utlændæ til husætoft. tha wet rep ikke wætæ fore thy at scal man ey wæræ widær logh fore sinæ hæfth, oc wet han ther a yuir attung ællær fiærdung, oc mælær swa igen, repæ um thu wilt, swa mikit haur jak fangit i minum lot oc thæt wil jak hauæ fore minnæ hæfd sakæ. tha dughær rep ikki wætæ fore thy at ey taks fran hanum wætæ med repe. oc scal rep nedær leggiæs tha thykkiæs the unyt logh wæræ, at man scal fore sinnæ hæfd saca witæ akær ællær æng fran husæ toft. far man oc alt utlændæ, tha ma han witæ husætoft til utlændæs mæd thæm sammæ loghum. Loghen skulu wæræ tyltæreth otholbondæ. IV. 13: Summæ wiliæ thæt at loghum hauæ, at hwar scal thæn widær wærn wæræ ær thre halmæ haur ofnæ haur, uilt oc uspilt, hwat han haur fangit, ækær ællær æng, forthy at ællær cumbær thæn illæ widær ær usæl wardær oc fatökær, um han ma æy sæliæ bort akær ællær æng, sic til hiælpæ, oc bo ofnæ sinni eghnæ husætoft til dödræ daghæ, med litlu utlændæ, hældær æn waræ annærs manz lanbo. scal man ey mughu thet göræ, tha thykkiæs han

ey waræ fræls ywir sinu eghnæ, oc ey ær
 rep unyt fore thæs sakæ. fore thy at the mæn
 i by bo sammæn witi wæl hwilkin therræ
 grannæ attung a, oc hwilkin fiardung a ællær
 mer ællær minnæ. oc fore thy thaghær repæ
 scal oc witi thet grannæ at repæ scal man wi-
 dær hin annar oc repæs nokat af hanum, tha
 mister han thæs, um han mælæ ey igen, fö-
 ræn repæs: repæ um thu wilt, jak oc mini
 forældræ haui fangit af thinni jordo öræs länd
 ællær meræ ællær minnæ, oc thæs wil jak
 ey mistæ fore minnæ hæfd sakæ, hwat hæl-
 dær thet gar til thin medh repe ællær ey, tha
 haldær han thet, ællær ey. æn thæt ær mæst
 rad at wirdæ mer Gud oc sannandæ, æn
 nokær annær mun, oc afhændæ sic ey Gud
 fore jord. *Andr. Sunon. IV. 10 . . . unde qui-*
busdam prudentibus et jurisperitis visum est,
esfe consentaneum æquitati, ut fundi domi-
nus et posfesfor de prædiis adjacentibus alie-
natos agros, quantocunque tempore digno-
scuntur eas alii posfedisfe, interventu duodeni
juramenti valeat revocare, si tamen cum fun-
do anno quolibet saltem unus ager retentus
fuerit ad culturam Indirecta quoque sic
astruunt ratiocinatione, ut, si trium annorum
præscriptio vel diuturnior revocationem va-
leat impedire, nihil vel parum utilitatis vi-
deatur habere funiculus distributionis, cum
posfit quilibet, quantumcunque deprehen-
ditur posfidere, per præscriptionis beneficium

retinere. E contra probare nituntur alii, quod semper sit duodeni juramenti defensio deferenda iis, qui in quaecunque prædia quoscunque agros legitime possident. Alioquin prædia, quæ auferre sibi per justiciam posse cognosceret, nullus de facili compararet, et sic rebus suis uti libere ad suum commodum.... non concederetur... Nec oportet (ut asserunt) æquitatem funiculi propter præscriptionis commodum expirare, cum ibi debeat sibi locum funiculus vindicare, ubi quisque supra sextantem vel trientem vel quadrantem vel semissem vel dodrantem vel aliam partem hujusmodi, quam scitur ab aliis et fatetur se jam habere, existimatur aliquid usurpassee. Huic autem posteriori sententiæ tanquam magis fauorabili communis consensus promeruit confirmationem. — Jvfr. Gr. S. L. IV. 1, 2. (höghæræ toft; houættoft; ollandæ).

e) Gr. S. L. VI. 22. (konungs laghæstuth; ræt danælething). Sk. L. IV. 11. (see Not. d). Balamar den 2dens Jordebog.

d) See de i Not. d anførte Steder; Gr. S. L. IV. 1, 2. jvfr. Arnt Berntsens Danmarks og Norges frugtb. Herlighed III. 440 = 468. Scr. R. Dan. VII. 513. — At Lavhævd skulde opgives for Rebning, s. Sk. L. og Andr. Sunes. l. c. og Jydsk L. I. 55, jvfr. Chr. 5tes D. L. 5 = 10 = 12.

§. 50.

Det Sameje, der paa Grund af Lovenes For-
 skrifter fandt Sted imellem Ægtefæller, og mellem
 visse nær beslægtede og besvogrede Personer, var
 ingenlunde fuldkomment ihenseende til Arvegods.
 Arvejord tilfaldt allene den Slægt, hvorfra den
 var kommet, Sk. L. I. 1, 7, 25. Gr. S. L. I. 28. a)
 og arvedes Løsøre af nogen af dem, som vare i
 Fællig, blev det ikkun da anseet for fælleds Ejen-
 dom, naar ogsaa de øvrige, som sad i Fællig, ar-
 vede Løsøre til Værdi af 1 Mark Sølv (Laghæarf;
 aruæbit). Sk. L. II. 3, Gr. S. L. I. 28, V. 31, jvfr I. 35,
 Bald. S. L. I. 1. 18 b) Ogsaa kunde Samejet ind-
 skrænkes ved udtrykkelig Overeenskomst, ved at læg-
 ge Godsset i Fællig, i hvilket Tilfælde Boet ved
 Fælledskabets Ophævelse ikke deeltas i lige Dele
 (houællotæ), men i Forhold til hvad enhver beviis-
 ligen havde indført; Arvebed fandt da ikke Sted.
 Gr. S. L. I. II. Bald. S. L. I. 2. c) — Gr. S.
 L. I. II, 47 og V. 4. d) omtale et eget Slags Fæl-
 ledskab, hvori Godsset blev modtaget efter Burde-
 ring, men herved stiftedes kun Fælledskab ihenseen-
 de til Nytte og Brug, men intet Sameje, da ved
 Boets Deling enhver kun fik saameget, som han
 havde indført. — I Tvivlstilfælde var Formod-
 ningen for, at de, som levede i Fællig, havde stif-
 tet et fuldkomment Fælledskab (ræt sæligh, ful sæ-
 ligh, Arveb. c. 29) dog med de forhen omtalte Ind-

ſkrænkninger ihenſeende til Arvegods. Gr. S. L. I. 23, Bald. S. L. I. 2, Urveb. c. 32. c)

- a) Gr. S. L. I. 7: ſee §. 44. Not. d. Gr. S. L. I. 28: ... Æn jorth haldær e hwær ſum ærft hauær ſiælf. thæt gar up til hwærs thæræ fæthrænæ. ær æruær jorth. ſum thæt waræ thæs eghæt fæthrænæ.
- b) Gr. S. L. II. 3: Taks arf gen aruæ, tha bötær (betær) hwær annær, um aruæn ær thre mark oc ey minnæ, tho at annær ær fyrithiugu mark. gange hwær arf gen andrum aruæ, e huær ſum takit ær. Æn um flæræ warthæ annar wagh takin, tha gango ut rætum aruum. (Andr. Sun. I. 6. tilføjer: aurum patrimoniale, licet sit mobile, patrimonialis tamen prædii vice fungitur in divisione). Gr. S. L. I. 28: Thæt ſkal man ok witæ. at ængin ær lagharf ær a at bitæ annær. forutæn han ær ſwa goth ſum en mark ſilf. faar bondæn en arf in. ok aruær hun annær wagh en annær igen. thot hænnæ ær ſwa goth ſum hundræthæ mark ællær bætræ. ok annæn æy bætræ æn en mark ſilfs. tha jæfnæs the bathæ ſum annæt bofæ Æn warthær at bondæn æruær twa aruæ. ællær thre. ællær flæræ. ok æruær hun en ofnæ the. tha iæfnæs the ok allæ. ok frughæn æruær en ofnæ thæm. tha iæfnær thæn enæ allæ hinæ andræ. far hun ywi sithæn hun hauær the inærft. tha hauær hun thæn forlotæs. far hun æntingh thre

aruæ ællær flæræ, ok æruær han en ofnæ the. tha iæfnæs ok the allæ. far han ok en ofnæ. tha ær ok thæn forlotæs. *Gr. S. L. V. 31*: Um arf sum mælt ær oppæ um nokær man takær arf mæth sit frændbarn. tha ma æy lauæ arf wæræ minnæ æn mark silfs.

c) *Gr. S. L. I. 11*: ... Æn swa skal han thæt lyusæ a thinggy. for æn han takær sin söns konæ til handæ i bo mæth sik. ællær han takær sin dottær man til handæ. um the hafthæ laugh fælugh mæth hanum. ællær at han takær thæræ fæ til wirning in til sik ... læggær ok thæm i fælugh mæth sik. tha skal han thæt lyusæ a thinggæ. horæ mykæt the aghæ i fælugh mæth hanum. tha bitær thæm ængæn arf. for thæt ær sum brutiæ fælugh. köpæ the nokær jorth. tha takæ the swa mykæl sum the aghæ i fælugh. Æn lyusær han at han hauær takæt thæm at wirhning. tha chwat hældær sum bo worthær bætræ ællær wæræ. tha fa the ykky meræ æn the waræ in-taknæ mæth i wirning.

d) *Gr. S. L. I. 11* see ovenfor *Not. c.* — *I. 47 og V. 4. f. §. 46 Not. f.*

e) *Gr. S. L. I. 23*: ... warthær fælugh laugh stypbörrnæ ok styffathær ællær annær the börrn thær swa æræ inkomæn. for utæn things-witnæ ... tha ær e thæn nærmær thær til houæthlotæ wil witnæ. — *Wald. S. L. I. 2*: ... ok worthær fælugh lagh tha ær thæt rætæst at fælugh warthe swa skift sum lagh ær.

æn skil thæm um. tha ær e thæn nærmær thær til rætæ houæthlotæ wil witnæ. æn hin thær genmælær. æn thæt skal han witæ mæth twyggæ mannæ witnæ ok tyltæreth. at thæt a alt i houæthlotæ at gangæ. æn of thæt wor-thær swa. at i thæt fælugh at nokær man wil mælæ. at hin annæn a, æy meræ æn atændæ lot ællær minnæ. ællær hin annæn [fælugh æy] sighær. at thæt war lagh til fiarthing ællær til thrithing. tha ær thæn nærmær thær til iæfnæth wil witnæ. ok tho mæth twiggæ mannæ witnæ ok tyltæreth.

§. 51.

Thenseende til Arv var det en almindelig Regel, at ingen kunde arve, som ej var levende født og døbt, *Ek. L. I. 2, 3. Gr. S. L. I. 2. a) Bald. S. L. I. 6.* Ufødte synes oprindelig kun at have havt Arveret efter Fader, men i Slutningen af Perioden ogsaa efter Bedsteforældre, *Ek. L. I. 1, 2. Gr. S. L. I. 2. og Bald. S. L. I. 6. b)* De, som begave sig i Kloster, mistede deres Arveret, *Bald. S. L. I. 14. c) jvfr. Andr. Sun. II. 2.*

I Slægtninges Arv udelukkede Descendenter alle øvrige Arvinger. Børn, som udgjorde den første Arveklasse, udelukkede Børnebørn efter *Ek. L. II. 5. (jvfr. Andr. Sun. II. 1.)* og efter *Bald. S. L. I. 8. jvfr. I. 16, d)* men efter *Gr. S. L. I. 9, 14. c)* arvede de tilsammen. Blandt Børn tog Datter halv

Lod mod Søn, men Børnebørns Arvelod bestemtes ifølge Repræsentation. Naar ingen Børnebørn vare til, arvede de øvrige Descendenter, uden nogen Repræsentationsret, saaledes at de, som vare nærmere i Grad udelukkede de fjernere, og Qvinde tog ligesaa stor Lod, som Mand. Denne Arvemaade kaldtes Gangarv, i Modsatning til Børns og Børnebørns, samt Forældres og Sødskendes Arv, som kaldtes Fremarv. *Sk. L. II. 6. Gr. S. L. I. 15. f)*

De Børn eller Børnebørn, som vare udskiftede af Faders eller Farfaders Fællig i hans levende Live (Udarvinger) maatte, hvis de efter hans Død vilde arve, føre tilbage i Boet hvad de havde erholdt *Sk. L. I. 19. III. 11. Valb. S. L. I. 14. 7. 17. g)*

a) *Sk. L. I. 2: . . . bithiæ sik swa guth hiælpæ at thæt barn war fôt med nagh l oc næsæ oc mædh huth oc har, oc sic sin christindom. oc scal therfore arf standæ; I. 4: . . . æn far thet æy christindom, tha star thæt æy arf, forthy at höghæ man (hedhin man) ma æy aruæ.*

b) *Sk. L. I. 1: Far man kunu oc dör han för æn hun far barn oc sigher hun oc hænnæ frændær, at hun ær med barnæ, tha skal hun sitia i eghen bæggia theræ uskift tiuku uku oc tilse mæth sinæ wæriandæ. Gr. S. L. I. 2: . . . iæuær thæm um. ok skil thæm um hwat hældær hun ær mæth ællær æy. tha skal hun framsitia til fyrtyugæ ukær æræ aldz. Æn*

faar hun barn þok worthær barnnæt'föd. tha ma thæt mæth thæt enæ aruæ at thæt fangær sin kristændom. — *Wald. G. L. I. 6*: Thæt skulæ i ok witæ at ængæn uföddær takær arf, forutæn æftær sin fathær ællær æftær sin fathærfathær ællær æftær sin fathærmother. ællær æftær sin mothærmother. forutæn at swa worthær at ængæn ær annær liuændæ til thær thæs döthæ aruæ ær oc byrth a with hanum.

- c) ... æn æftær sin fathær döthæn ællær æftær sin mothær ællær æftær sin suzkæn. ællær æftær nokær annær man thær do. sithæn han for i klostær. tha æruær han ængæn pænning. *Jvfr. Knuds geistl. L. c. 5*: Et nullus monachus unquam jure inimicitiae compensationem petere, nec inimicitiae compensationem solvere tenetur; deponat cognationis leges, cum transit ad leges regulares. *jvfr. Gr. G. L. II. 15*.
- d) *Gf. L. II. 5*: Dör man oc hawir han börn, tha taki the arf æfter han; haur han barnæbörn, oc ænete barn, take the arf swa sum hwært skuldæ takæ æftir fathur sin ællær modor sinæ. Ær en wagh et barnabarn, oc annar wagh flere, tha taki thæt enæ æm mikit æftir fathurfathur, ællær mothormothor sum all hin annur, swa at um brothær hafthi enæ dottær oc systor thre synir ællær fle-ræ, tha takær the enæ dottor em mikit sum allæ hinæ synir. (*jvfr. Andr. Sun. II. 1*: deficientibus primi gradus liberis, admittuntur

neptes et nepotes non viriliter, sed in stirpes &c.) Vald. S. L. I. 1.8: Ær barn æy til tha ær barnæbarn næst at takæ arf. I. 16: æn of swa worthær at fathær oc sön. thæn thær börn hauær. faræ bathæ utæn landz oc dö the bathæ. oc hauær fathæræn fleræ börn hemæ æftær sik. ...oc worthær thæmskiælnæth imællæn at fathæræns sönær kallæ thærræ brothær för wæræ döth æn thærræ fathær. ok dyliaæ thærræ brothærbörn. oc si-ghæ at thærræ fathærfathær dö för æn thærræ fathær. tha wæriaæ thæt börnæbörn mæth witnæ oc tyltæreth. at thærræ fathærfathær do för æn thærræ fathær oc sithæn takæ the ful lot with thærræ fathærs suzkæn swa sum the aghæ mæth rætæ. Svfr. Schlegels Anmærkn. til Anchers saml. Skrift. II. 375 og Nyt jur. Arch. XVII. 145-148.

- e) Gr., S. L. I. 9: Æn dör fathærfathær fran börnnæbörn. tha æruæ börnnæbörn æm mykæt sum thæraæ fathær hafthæ liuæt. ællær thæraæ mothær withær thæs fathærbrothær ællær fathærsystær. Æn dö ok allæ börn ok æraæ börnæbörn æftær. tha skal hwær kollæn takæ æmmykæt. sum thæraæ fathær skuldæ takæ um han lifthæ ællær thæraæ mothær. Denne Bestemmelse om Børnebørns Repræsentationsret stemmer dog ikke overeens med Lovens V. 29: ... thæn förstæ (sön) ær æy han. tha skulæ börnæbörn wethærtakæ at bötæ. At dog denne Ret alt tidlig har fundet Sted i Danmark, synes at følge

af Enorre, Olaf Trygvess. G. c. 8=10. Jvfr. Undher II. 118 og 374=376 og min Indledn. til Eriks Sjell. Lov G. XXXIX. Not.

- f) Gf. L. II. 6: Ær ey barn oc ey barnebarn til, allæ (ællær) frammær, tha gange arucn æftir rætu mantalit, oc arf skal allugatu framgange emæthæn aruæ æræ til oc byrthæmæn. Æræ ey framaruæ, oc ær ganguarf, tha takæ thaghær kunu æm mikit sum karlæ. Jvfr. Undher II. 117. 159=160. 376=379.
- g) Gf. L. I. 19: Kallæ börn a fæthrini, æftir fadur theræ dödæn, ok hauæ the för fangit lot af fadur sinum, föræ atær thet the hauæ för fangit, bade bolfæ oc jorth, oc sæte a jorth tyltæreth otholbondæ oc a bolfæ tyltæreth laghfasta mannæ, oc ey ægho the fran æræ skild, wald at göræ annat, utan at alli aruæ wilia. Wilia the ey atær föræ, kalli hinæ a stæthil sitia thæm til lanzthing ællær hæræzting. Æn wiliæ the æftær thæn laghdagh, ær thingmæn lægia til, ey æftærföræ, tha bötæ the konungi thre mark fore rætlösæ, oc aruæ kræuæ tho sit ut sum för; jvfr. Undr. Sun. I. 11. — Wald. G. L. I. 1=4: Æn um nokæt thæt barn thær af ær skift fran fathær. ok faar thæt barn. ok dör thæt thær barn hauær fangæt. för æn fathær dör. ok kallær fathærfathær a barnæbarn. ællær fathærbrothær. ællær fathærsystær. at thæt hauær merræ fangæt. æn thæt atæ. tha wæræ thæt föræ mæth tyltæreth ok tuyggi mannæ witnæ

ællær thæs wæriændæ. um thæt ær anti mö
ællær thæt ær æy fulalldær. at thæt hauær æy
meræ fangæt æn thæt atæ. — Derimod var ef-
ter Sk. L. III. 9, 10. Børnebørn fritagne for at
conferere i Bedsteforældrenes Bo, hvad de, ved at
arve deres Forældre, paa en middelbar Maade hav-
de faaet fra Bedsteforældrene: Barn æftir fadur
sin wæri fore allum kunnum mannum oc an-
drum mannum æm wæl alt thæt ær thæs fa-
thær hafde i hæfdum sinum, jorth mæth tyl-
tæreth othollhondæ &c. Sæl fadær nokæt
sinu barne i hænder oc far thæt barn annat
barn oc dör sidæn, oc liuær barnæbarn oc
wil aldæfader æftær takæ thæt han salde sinu
barne, tha a barnæbarn at wæriæ sit fæthrini
fore them oc hwa sum ofna kallær; jvfr. Andr.
Sun. III. 3: . . . *titulo pro herede sibi defen-*
dere permittuntur; Gr. S. L. I. 9, jvfr. Nyt
jur. Arch. XVII. 140=165.

§. 52.

Bare Descendenter ikke til, arvede i Sjælland
Fader og Moder tilligemed den Dødes Sødskende,
Gr. Sjell. L. I. 15, Bald. Sjell. L. I. 1:3, 13, 20; a)
i Skaane arvede derimod Fader allene, med Ude-
lukkelse af Sødskende, og, efter hans Død, Mo-
der tilligemed Sødskende, Sk. L. II. 7. b) I
denne Arv blev Kjønnet's Forskjel iagttaget, dog
med den Undtagelse, at Moder tog Mands Lod,
naar hun arvede tilligemed Mænd, Sk. L. I. 22;

Er. S. L. I. 24. Bald. Sjell. L. I. 9. c) Smellem
Fuld- og Halvsødsfendes Arv fandt ingen Forskjel
Sted, undtagen ihenseende til Arvejord, Er. S.
L. I. 15. Sk. L. I. 27. d)

Vare baade Forældre og Sødsfende døde, ar-
vede de øvrige Ascendenter og Betslægtede i Sidelin-
nien tilsammen efter Gangarv, saaledes at de nærs-
mere i Grad udelukkede de fjernere og Qvinde tog
ligesaa stor Lod, som Mand, Sk. L. II. 8, Er.
S. L. I. 15, Bald. S. L. I. 20. e) Skaanske Lov
og Eriks S. Lov sætte ingen Grændse for Slægtning-
ges Arv i Sidelinien, men efter Bald. Sjell. L. I.
20 og Arvebogens 58. Cap. gaaer Arven kun til sy-
vende Mand. f)

Iøvrigt maa det bemærkes, at her alle vegne
forudsættes, at Arveladeren var udskiftet af Fællig
med sin Fader; thi efter det Barn, som døde i Fæl-
lig med Fader, faldt der ingen Arv. Sk. L. I. 20,
(jvfr. Andr. Sun. I. II.) Er. S. L. I. 5, Bald. S.
L. I. 1-3. g)

- a) Er. S. L. I. 15: Thæn man ællær frughæ thær
ængæn askömd hauær af sik. ok æræ the utæn
fathærs flæt. ok dö the. tha ær næst at aruæ
fathær ok mothær ok brothær allæ ful lot. ok
systær half lot. hwat the æræ hældær samsu-
skæn ællær æy. Bald. S. L. I. 1-3 og 13 stem-
mer hermed overeens, men det sidste af disse Lov-
steder nævner ikke Moder.

- b) Dör mans son oc haur han ey börn thær rætær aruæ ær, tha taki hans fathur alt æftir han oc æncte hans syzkini, ey half (al. Codd. hans) brother hældær æn annær. Haur thæn dödæ mother oc ey fathur, tha taki hun ey mer æn en lot withær annur börn sin oc hins döthæ syzkini. Om Loven sigter til at udelukke Moder fra at arve tilligemed Fader, saaledes som Schlegel vil i Anm. til Ancher II. 385, er tvivlsomt; Lovens Ord give neppe tilstræffelig Anledning dertil, (jvfr. II. 8, Not. e.) og heller ikke Anders Sunesen, naar han siger II. 1: *Cessante linea descendente et deficientibus patre et matre in linea ascendente, et fratribus ac sororibus in linea transversali, avus paternus &c.* og i II. 11: *Emancipato sine posteritate defuncto solus pater succedit, exclusis fratribus.* Hans Ord i I. 4: *Matre tamen ad paternorum prædiorum participium nullatenus aspirante, sed solo patre, propter laboriosæ provisionis onera, istud sibi privilegium vindicante,* som Schlegel paaberaaber sig anf. St., sigte til et andet Tilfælde, jvfr. Sk. L. I. 23. — Maaskee er endog den Bestemmelse i Skaanske Lov, at Fader udelukker Sødskende, af nyere Oprindelse, jvfr. S. L. I. 9, (see om dette Lovsteds Fortolkning Nyt jur. Arch. VII. 207 ff.)
- c) Sk. L. I. 22: Dör bondæ ok haur wither kunu sinæ badæ dottær oc son, taki mother swa lot sum en son oc dottær halwæ minnæ. Ær mothær oc alt döttær oc ængin sun, takæ

allæ æm mikit, dottær æm mikit sum mothær. cfr. II. 7. — Gr. S. L. I. 24: Æn hwar sum the skulæ æruæ. frughær ok iunkfrughær. ok æruær ængin man mæth thæm. tha takæ the alt iæfnt hwat sum ær. ællær jorth ællær fæmunæ. Bald. S. L. I. 9: Æn of thæt wor-thær swo at mothær oc hænnæ dottær thæn thær i fælugh ær mæth hænnæ at the hauæ nokær brothær utæn (?) fælugh. æn tho at han ær hænnæ styfsön. oc dör tha nokær thæn dotær thær i fælugh ær mæth mothær. tha takæ the æftær thæn döthæ. brothær ful lot. oc *frughæn ful lot*. oc dotær half lot. for thæt at man ma thæm æy tha nokkæfrughær kallæ thaghær (han) ær i fælugh mæth thæm. Æn dör hænnæ sön oc ær æy annær aruæ til æn hun oc hænnæ dotær. tha takæ dotær æm mykæt sum motær i thæn arf. — Sf. L. I. c. taler vel ikke udtryffeligt om dette, men dog om et analogt Tilfælde; de Sjell. Love og Andr. Sun. I. 4: partes tamen omnes pares, cum a communione recesserint, obtinebunt, salva sexus prærogativa, ut masculus duplo magis quam fæmina consequatur, *nisi uxor fuerit vel mater, quæ marito vel filiis adæquatur*, et tum consortii masculini gratia præfertur filiabus, tale for hiin Regels Anvendelse i nærværende Tilfælde.

- d) Gr. S. L. I. 15. f. Not. a. — Sf. L. I. 27: Æræ the syzkini. oc ey samfæthrä oc [ey] sammö-thrä, oc skil them um skifti, thaghær skiftæ

skal, hwat fæthrini ær oc möthrini, tha skulu thera frændær skiftæ thæræ imællin &c. jvfr. Gr. S. L. I. 19. — Om Sødskendes Arv i Slesvig, s. Ancher II. 729. ff.

- e) Ef. L. II. 8: Dör man oc hawir ey börn, oc ey barnabörn, ællær andræ framaruæ, ey fathur oc ey mothær, ey brothur oc ey systær, tha ær fathurfathær oc fathærmothær, mothærfathur oc mothærmothær, fathurbrothær oc fathursystær, mothærbrothur oc mothursystær, brothærsun oc brothærdottær, systærsön oc systærdottær all æm nær at taki arf æftir hin döthæ, kunur æm mikit sum karlæ, forthy at thæt ær ganguarf, oc sihæn fran thæm kumbær taki e hwar sum byrth a withær hin döthæ. Gr. S. L. I. 15 stemmer hermed overeens; efterat have opregnet de i Ef. L. nævnte Beslægtede lægger den til: Æn ær ængæn thæn til. thær nu ær næfud af thæm thær arf skulæ takæ. thæn thær en man ær imællæn. tha gar thæt a thæm thær twa æræ imællæn. sum syskynæbörn. Æræ æy the til thær twa æræ imællæn. tha gar thæt a thæm thær thre æræ imællæn. æræ æy the til. thær thre æræ imællæn. tha gar a thæm thær fyræ æræ imællæn. alt ok tho til gangæarf. ok swa længæ sum frænsumæ ær til &c. jvfr. Ancher II. 390. Vald. S. L. I. 20 lægger til, efterat at have opregnet de nævnte Slægtninge: Æn of swa worthær at ængæn ær thæn til thær swa ner

ær komæn. tha takæ e thæn thær næst ær at burth til fæmtæ mannæ.

f) Svfr. §. 48. Not. h.

g) Ef. L. I. 20: Dör barn i fælugh medh fathær oc mothær, tha ær thæt til alzs rætæ thæræ imællin sum æncti ware. Andr. Sun. I. 11: Patre [et matre] superstite defunctus *filius familias* nullum habet, ac si nunquam fuisset genitus, successorem. Bald. C. L. I. 13: Ængæn utaruæ æruær nokkæt barn i fathærs flæt. dör nokæt hans barn utæn fælugh &c.

§. 53.

Shenfeende til Ægtefællers Arv maa der ffjælneß mellem to Tilfælde, om der nemlig vare Børn eller ikke.

Vare der Børn, enten Fælledsbørn, eller Særfuldbørn, som vare indtagne i Fællig, fik efter den ene Ægtefælles Død, enhver af dem, som vare i Fællig, sin Lod i Kjøbejord og Løsøre, Manden eller Konen og Sønnerne fuld Lod, Døttrene halv Lod, Ef. L. I. 6, 22; Bald. C. L. I. 3; Er. C. L. I. 4, 6, 10, 11, 24; a) dog tog Konen ikke mere end hendes Døttre, naar ingen Mandsperson var i Fællig, i hvilket Tilfælde Døttrene kaldtes nokkæfrughær, Bald. C. L. I. 8, 10. b) I den Udsødes Arvejord fik den efterlevende Ægtefælle ingen Deel, med mindre der var Fælledsbørn, i hvilket Tilfælde Manden tog fuld Lod (Mands Lod) i hans

afdøde Kones Arvejord tilligemed Børnene; men Konen havde ikke samme Ret ihenseende til Mandens Arvejord. Sk. L. I. 23. Er. Sjell. L. I. 12. Bald. S. L. I. 3. c)

Vare derimod Børn ikke til, deelttes ved den ene Egtefælles Død Alt, hvad der paa anden Maade end ved Arv var indkommet i Boet, i to lige Dele mellem den Efterlevende og den Afdødes Arvinger, Sk. L. I. 7. Er. Sjell. L. I. 1. d) Dersom Arvebed havde fundet Sted, deelttes ogsaa Løsøre, som var arvet, paa samme Maade, men ikke Arvejord, Sk. L. I. 25, Er. Sjell. L. I. 22, 28. e)

- a) Sk. L. I. 6: Far thæn man kunu, ther börn hauer, oc förer hana i garth medh sæ oc med börnum sinum, oc læghs hænnæ fæ æy i fælagh, oc dör bondæn sithæn, tha far konæn æy mer æn en houæthlot withær hans börn, tho at hun förthæ til hundræthæ mark oc bondæn oc hans börn atto æy mer æn thre mark, ællær minnæ, forutæn iortho sinnæ. Swa ær oc um bonden foræ i garth medh the kunu ær börn hafthi. Sk. L. I. 22, f. §. 52. Not. c. — Bald. S. L. I. 3: Æn dör manzæns konæ ok hauæ the börn samæn ok ær æi utaruæ til. tha ris æi thæs döthæ lot. num swa skal skiftæ. fathær takæ ful lot. ok swa sön ok dotær half [for thæt at han myndær sin konæ of barn ywærliuær sin mothær]. Æn dör fathær ok liuær mothær. ok barn mæth

hænnæ ok ær æy utaruæ til. tha ris æy thæs döthæ houæthlot. æn frughæn ok hænnæ sön takæ ful lot i köpæ jorth ok i hus ok i allæ fangæ. forutan fæthærnæs iorth ok möthærnæs. Med dette Lovsted synes ellers I. 7. (Arveb. c. 45): Dör mannæn oc liuær frughæn ok hauær han börn with hænnæ oc ær æy utaruæ til thær thæs döthæ lot resæ. tha takæ thæt hans börn ok frughæn takær thær ækkæ af, at staae i Strid, dersom det ikke forstaaes om Mandens Arvejord. — Gr. S. L. I. 4: Bondæn thær frughæn fik hafthæ börn förræ æn han fik hænnæ ok forh swa i fælugh mæth. ok sitia swa dagh ok iæmlinggæ at æy worthær fælugh lagh. tha aghæ the allæ til houæthlotæ at gangæ. sön til ful lot sum bondæ ællær husfrö. ok dotær til half lot. Komæ [frughæn] ok mæth frughænnæ börn ok worthær swa dagh ok iæmlinggæ i bo. tha gangæ ok the til houæthlotæ sum förræ ær sagh. Gr. S. L. I. 6: Æn fa the barn samæn bondæn ok frughæn. tha gar son at ful lot. ok dotær at half lot til allæ fæmunæ. ok the jorth thær köpt warth sithæn the komæ samæn. — Søvrigt vise de anførte Lovsteder, at disse Regler ikke fulgtes dersom Ægtefællernes Gods var lagt i Fællig, jvfr. §. 50. Endelig forudsættes det, at der ikke var nogen Udarving, som kunde "resæ thæn döthæs houæthlot," jvfr. Gr. S. L. I. 24 og Ancher II. 381 = 382.

- b) Bald. G. L. I. 8: Æn of the (börn oc mothær) welia skiliaes at. tha takær mothær oc sön ful lot oc dotær half. ær æy sön til. num mothær oc dotær samæn. oc ær ængin utarf til. thær fæthærnæs lot resær. tha takær dotær æm mykæt sum mothær for thæt at mæn kallær thæm tha nokkæfrughær. jvfr. de i §. 52 Not. c. anf. Lovsteder. — Bald. G. L. I. 10: Æn of thæt worthær swa at mothær hauær sin dotær i fælugh mæth sik. ok takær hænnæ dotær nokær man i flæt til sin mothær. oc dör nokæt thæt the aghæ at æruæ. mothær oc dotær. tha æruæ mothær ful lot. oc dotær half lot. forthy at the mughæ æy tha kallæs nokkæfrughær tha-ghær the hauæ ful wæriændæ i fælugh mæth thæm. Thæt skulæ i ok witæ. at mothær ma aldræ gangæ at nokkæfrughæ ræt with sin dotær. num (um) hun hauær en sin dotær i fælugh mæth sik thæn thær ær (hauær) laghæ wæriændæ. (jvfr. Ancher II. 369 Not. Med dette Lovsted stemmer dog Gr. G. L. I. 11. ikke ganske overeens, s. Ancher anf. St.
- c) Ef. L. I. 23: Dör mothær börnæ, tha ær samæ ræt um alt skifti, utan swa mikit skil, at bondæn myndær æftir konu sinæ en lot bathæ i fæ oc i iorth, allum börnum sinum til fæthrinis. Hawir bondæn alt synir, tha takær æy mer æn en sun. Hawir han alt dötær, taki han e fullæn lot wither them; hawir han ey mer æn enæ dottær wither kunu sinæ, tha myndær han twa lotær af hænnæ möthrinis

iorth, forthy at han ær e man oc myndær manz lot. Gr. S. L. I. 12 . . . tha alt thæt thær hænnæ iorth ær. thær han hauær barnnæt mynt. (thæt ær ald the jorth thær frughæn hauær fangæt förræ æn hænnæ æftærstæ barn worth föd. thæt thær til lifs kom) ok dör frughæn ok liuær barnnæt ywær hænnæ. tha takær fathær æm fult sum æn sun takær. ær æy annæt æn dottær enæ. tha takær han slikæ tu sum en dotær. (Ancher II. 372 følger her en urigtig Læsemaade, jvfr. min Indledn. til Eriks Sjell. Lov S. XXXIII.) Vald. S. L. I. 3: . . . hun myndær æy i manzæns eghn.

d) See §. 44. Not. d.

e) See §. 50 Not. a og b. — Kjøbstædretternes Bestemmelser nærme sig mere til et fuldkomment Fællefskab; Jus Slesvic. antiqv. §. 7: Item mulier, quæ nubere vult, secundum legem Slesvicensium, moriente marito, in divisione hereditatis, dimidium possessionis accipiat. Insuper tres marcas pro dote et lectum integrum, jvfr. §. 84. Helsingb. Stadsr. p. 225: swa skal han oc gulfæste sik hösfru til halft bo awlat oc uawlat.

§. 54.

Testamentarisk Arv synes, med Undtagelse af de saakaldte Sjelegaver, at have været ubekjendt hos os indtil mod Slutningen af det 12te Aarhundrede a), og Ordet Testament forekommer aldeles ikke i Lovene fra denne Periode. Efterat Sjelega-

ver vare blevne hyppige b), begyndte ogsaa donationes mortis causa til Private at komme i Brug; dog vare begge Slags Gaver endnu indskrænkede inden snevre Grændser. Ingen kunde nemlig bortgive efter Døden mere end sin halve Hovedlod, hverken til gudeligt Brug eller til Private, og herfra var rimeligviis Arvejord endog aldeles undtagen, Sk. Kirker. c. 9. Sjell. Kirker. p. 15. Sk. L. II. 10, Gr. Sjell. L. I. 30. Waldem. Sjell. L. I. 5. Helsingb. Stadsr. p. 226 c). Da det desuden, for at Gaven ikke skulde kunne tilintetgjøres ved Arvingernes Indsigelse, udfordredes, at Gaven, naar den bestod i faste Ejendomme, i levende Live stadfæstedes ved Skjødning, saa vare de fleste betydelige Gaver i denne Periode i Grunden egentlige donationes inter vivos, s. de anf. Lovsteder.

a) Jvfr. §. 22. Not. c.

b) To mærkelige Testamenter af Biskop Svend i Aarhus (1180 og 1183) i Scr. R. Dan. V. 249. 250; i det første hedder det; *Predia igitur mea predicto loco et fratribus, sub testimonio sancte ecclesiae, sanus et incolumis assignavi*; det sidste, som Udstæderen selv kalder testamentum, er forsynet med Kong Waldemars, Kong Knuds og Erkebisp Absalons Confirmation. — Absalons Testament, udgivet med Anmærkn. af D. Sperling 1696. 8. og siden af Langebek i Scr. R. D. V. 422=456 (donavit et scotavit). Jvfr. Schlegels Not. til Ancher II. 402=404.

- c) *St. Kirker. c. 9*: Æn um man liggir a dötha dighi ok giuir han guthi egn sina, tha ma han giua haluan houothlot sin, ok æi i sottum meræ. Æn um thæt wil dylia arui hans, at hanum döthæn, ok sighir presten, at giuit war, tha dyli thæt arui mæth tolf lagfastum mannum. Æn um thæt witna the ær a hörthu, oc withirsatu, ok wil tho æn aruir igen witna dylia. tha witi mæth tolf næfndum mannum i kirkiu sokn. — *St. L. II. 10*: Warthær han siukær, tha ma han haluan (houothloth) giuæ clostre ællær huæm sum han wil, oc ey mer fran *aruum*, ey clostre hældær æn andrum manne (*Andr. Sunon. II. 2*, som nærmere forklarar hvad der skal forståes ved Hovedlod, jvfr. *Bald. S. L. I. 6*, har det mærkelige Tillæg: *Si vero solus sit et absque liberis, cuncta quæ possidet ipsi contingentia, ut de illis, sicut determinatum est, ordinandi habeat potestatem.*) — *Er. Sjell. L. I. 30*: Æftær sik döthæn ma bondæn æy meræ giuæ. æn half sin houæthloth. ok æy frughæ. Æn giuær han half sin houæthlot ok skötær a thingæ. tha hwat sum han giuær hældær guthz hus æller annær man. tha standæ e thæt thær thingwitnæ ær til. Æn utæn thing at giuæ. tha e hwat sum thæt ær hældær guthz hus ællær hans siælægift. ær thær thingmannæ (twigge mannæ?) witnæ til at han gaf ællær frughæn. ok wiliæ thæræ aruinggæ dylia. tha skulæ the dylia mæth tyltæreth næfndæ mæn. Æn kal-

lær nokær annær man at hans haluæ lot. tha dylia the ykki meræ æn mæth tolf laghfastæ mæn. æn tho at witnæ ær til. — Wald. S. L. I. 5 . . . um biskop ællær klostær ællær kirky kallær a. oc dylia thæs döthæ aruingæ. oc hauæ the thær a kallæ witnæ thærtil at thæt war giuæt. tha mughæ aruingæ wæriæ thæt mæth næfnd. of the wilia. ællær at the rætæ thæt ut. Æn of the thær a kallæ hauæ æy witnæ til. tha wæriæ aruingæ thæt mæth tyltæreth. Kallær nokær annær man ofnæ. tha skulæ aruingæ wæriæ thæm mæth thæn samæ logh thær för ær sagh. jvfr. Urveb. c. 41: um nogher anner man kan a kalla, . . . han ha-
wer witnæ til . . . tha a han (arwing) thogh hwæriom ey meræ foræ at sælie æn en tyltereth laghfastæ manna. — Jus eccl. Scanor. inter cl. & laic. p. 40 giver ogsaa Ret til at bortgive noget af Arvejord: . . . foræ sin siæle haffwe wald at giwe hwer tiendhe penningh, hwad heller han gisswer iord ællær lösöre aff gamle byrth sinæ; jvfr. Sudermanna L. Kirkiub. Gl. 12.

§. 55.

Besiddelsesretten var i den ældre Lovgivning saavel med Hensyn til dens Betingelser, som til dens Virkninger, heel forskjellig fra det, som den i den senere Lovgivning blev; hvortil Grunden fornemmelig maa søges i de ældre og nyere Tiders forskellige Regler om Beviisførelse og Bindikation. Hvad dens Betingelser angaaer, maa der først skjælnes

mellem Besiddelsens forskellige Gjenstande, om det nemlig var urørlige eller rørliche Ting; ihenseende til de første kommer atter Besiddelsestiden i Betragtning, ihenseende til de sidste deres forskellige Beskaffenhed.

Den, som i 3 Aar havde havt en Jordejendom i uforstyrret Besiddelse (laghæhæft), fik derved Ret til selv at føre Beviset for sin Ejendomsret med Tyltereed og Vidner (at wæræ with logh; at wæræ with wærn; at wæriæ sik). Havde han derimod ikke besiddet Ejendommen i saa lang Tid og paa saadan Maade, maatte han, i Tilfælde af Windikationsføgsmaal, skaffe sin Hjemmelsmand tilstede, der da ved det ovenfor anførte Beviis maatte godtgjøre Ejendomsretten, forudsat, at han selv havde besiddet Ejendommen i 3 Aar; i modsat Fald maatte den fjernere Hjemmelsmand (tredie Mand) føre Beviset, men naar denne havde godtgjort sin Udkomst, blev Besidderens Ejendomsret uidentviol erkjendt. Fra disse Bestemmelser fandt kun Undtagelse Sted, dersom det var Sælgeren selv, der søgte Ejendommen tilbage Sk. L. IV. 13, 15, 16, 17. Andr. Sun. IV. 11, 12. Er. Sjell. L. IV. 30, 34, 37. Valdem. Sjell. L. III. 8. a).

Besidderen af rørliche Ting, som vare livløse og ikke forarbejdede til Brug, var paa Grund af den blotte Besiddelse berettiget til, med Tyltereed at bevise, at de vare torvekøbte, Andr. Sun. VII

5. Helsingb. Stadsret p. 224. Ek. L. VII. 8, b).
 Var det derimod Kreature eller Ting, som vare for-
 arbejdede til Brug, og Besidderen, i Tilfælde af
 Vindikation, paastod, at han selv havde opfødt de
 første eller forarbejdet de sidste, var han berettiget
 til at føre Beviset med Tyltereed og to Vidner, Ek.
 L. VII. 7. Er. Sjell. L. V. 15, 19 c). Tilstod Be-
 sidderen derimod, at han havde erhvervet Kreatur-
 ret eller den livløse, forarbejdede Ting, maatte han,
 efter Eriks Sjell. L. V. 15 = 18, 39. d) skaffe sin
 Hjemmelsmand tilstede og denne atter den fjernere
 Hjemmelsmand (thritiæ man), hvilken da maatte
 bevise sin Udførelse; efter Skaanske Lovs VII. 8.
 jvfr Andr. Sun. VII. 5 c), var det derimod til-
 strækkeligt, at Besidderens nærmeste Hjemmel be-
 viiste sin Udførelse. Brøstede i de omhandlede Til-
 fælde Beviset for Besidderen, eller for hans Hjem-
 melsmænd, dersom han skjød paa Hjemmel, var
 Vindikanten berettiget til at føre Beviset for sin
 Ejendomsret med halv saamange Meddeedsmænd,
 som Besidderen behøvede for at forsvare sig i Besid-
 delsen f).

- a) Ek. L. IV. 13. see §. 49. Not. d. — Ek. L. IV.
 15: Thættæ wiliæ summi at loghum hauæ,
 um annær man sæl jorth sinæ bort oc skö-
 tær, oc wil sidan dylæ, at han salde ey oc
 ey sköttæ han, tha ma hin ær fic aldrigh wa-
 ræ widær wærn, föræn han haur fangit la-

ghæhæfth ofna jordena, thæt æræ thre hal-
 mæ, ey tho at han hauir skötæ witni til. Il-
 skær annær man æn hin ær, tha scal e hin
 ær saldæ, wæriæ hanum til handæ, til han
 far laghæfd ofna jordena. Gitær han ey wart
 hanum til hændæ, föræn han far laghæhæfd
 ofnæ, böte hanum thre marc. sidan han far
 laghæhæfd ofnæ jordenæ, tha wæri han siæl-
 uær fori hwarium thæn, ær ofnæ callær, med
 tyltæredh odolbondæ oc twiggia manna wit-
 næ, oc sidæn han far laghæhæfd ofnæ, tha
 tharf hin ær saldæ, ey wærae i loghum med
 hanum, fore utan the wiliæ brystæ hanum
 fore nokat, ær swæriæ sculæ. Slutningen af
 dette Cap. f. §. 56. Not. b. — Følgende Sted af
 Sk. L. viser iøvrigt, at man stundom herfra har
 gjort Undtagelse: Sk. L. IV. 16: Thæt hauæ
 Scanungæ oc stundum at loghum hauæt, at
 swa brat sum sköt wardær, oc sköte sam-
 mænlukit, tha skuldi man thagær waræ wi-
 dær wærn, hwa sum at hanum ilzskadæ. Men
 at Sk. L. IV. 17: Thet wiliæ nu summi men
 at loghum hauæ, at um man skötær andrum
 jorth, oc cumbær hin wid sinæ rætæ hæfd,
 swa scam sum hun ær ællær wardær, tho at
 ey se mer æn en dagh ællær twe oc tho swa
 at ey se rans hæfd ofnæ, tha ær thæn widær
 logh ær fic, *um hin ilzskær ær salde*. Cum-
 bær han ey (with) sinæ hæfd, oc dyl hin ær
 salde, at han salde aldrigh, dyli med tyltær-
 ed otolbondæ oc haui jorth sinæ. *Ilzskær*

*annær man æn hin ær salde, tha cumbær thæn ey widær wærn ær köptæ för æn han haur haft thre halmæ uilt oc uspilt. thagær han haur hawæt swa laghæhæfd ofna oc ilzskæs sidæn at hanum, tha standæ han foræ med tolf otholbondum oc twigiaë mannæ witni, ther at sköte hioldo. bidaë sic swa gud hiælpæ, at han fic thet af rætum æghandæ, oc han haur laghæhæfd ofnæ, oc a han forethy oc ængin man annan. gitær ey swa wart, löse hin ær ilzskær oc med tolf otholbondum, omsider er blevet fulgt i Praxis, sees af Andr. Sun. IV. 11 og 12: Appellari potest præscriptio secundum has leges definiti lege temporis in posfessione continuatio, propter quam per præstationem duodeni sacramenti deferri debet defensio possidenti. — Definitum tempus tri-nas agriculturas complectitur, quæ tribus annis exercentur, unde solet trium annorum præscriptio nominari, licet minus tempus sufficiat, cum tres agriculturæ duobus vel paulo majori spatio concludantur. In agricultura debet quoque fructuum segetisque collectio comprehendi, sicut ex vulgari nostro, quod *threnne halma* dicimus, evidenter apparet; alioquin cum agricultura semel exerceatur in hyeme, bis in vere, unus annus vel paulo prolixius tempus sufficeret ad præscriptionis hujusmodi consummationem. . . . Reperitur et alias casus, in quo sufficit quantumlibet brevis posfessio ad defensionem hujusmodi*

obtinendam, qua munitur emptor contra proprium venditorem, quibusdam pro jure volentibus observare: quod statim, dimisso pallio post factam scotationem, non possit venditor conuictus duobus legitimis testibus, qui præsentes fuerunt, quod factum fuerat diffiteri, sed cogatur potius adimplere; ex adverso aliis asferentibus, quod habere locum semper possit negatio venditoris, donec exceptione præscriptionis legitime repelli valeat ab emptore. Sed est communi consensu plurimum quodammodo mediam viam eligentium approbatum, ut munitus duobus testibus, qui scotationis sollennitatibus adfuerunt, propter breuem quantumlibet possessionem, justam tamen, pacificam et quietam, se tueri possit emptor contra proprium venditorem, licet præfinito scotationis tempore semper indigeat contra quemvis extraneum petitem. — Gr. S. L. IV. 37: Æn haldær han jorthæn thre wintær æn thot hun worthær sköt utæn thing. tha ær han with ful jorthæ wærn æm wæl sum hun waræ a thinggæ sköt bathæ hanum igen thær saldæ. ok hwær man. — Gr. S. L. IV. 37 fastsætter det samme om Mølle. — Med Ravhævd maa ikke forverles de senere Tiders Hævd, jvfr. Disfert. de usu juram. Sect. II. 102-105 (Nyt jur. Archiv XXI. 201-203) og mine Bemærkn. om Bindikationsretten S. 28. ff.

- b) Gr. L. VII. 8. f. §. 57. Not. a; Helsingb. Stadsr. p. 224. f. samme §. Not. b, — Andr. Sun. VII.

5: quando res non viva, sed alia reperitur, si nondum est usui necessario præparata, puta securis nondum suo manubrio maritata, vel gladius vaginatus, cui nondum baltheus est affixus, vel vestis nondum ad usum necessarium informata: posset for tantum duodecim juramentalibus fidem faciat, se rem illam, expositam ad emendum, justo precio comparasse.

- c) *Æt. l. VII. 7*: Kiænnær man cost sin hema at annærs manz utan ransac. tha scal tac foræ oc hin ær handæ mællin haur . . . wæri fore hinum ær sæ kiænnir med tyltærede oc twigia mannæ witni fore hema fōt, um thet ær quic-kær cost sum hest æller oxæ, ællær annat quict fæ. *Æt. Sjell. l. V. 15*: Hittær nokær man sin hæst ællær nöthemæ at annærs manz. ok kallær sit wææ thær atletær, tha skal han grænnæ withkallæ. ok skal han utbethæs han thær akallær. ok ganggæ i tak foræ thær i hændæ hauær. Sighær han at thæt ær hans hemæfōd. ok hans eghæt. tha ma han wæl hanum logh fæstæ at thæt ær hans hemæfōd. ær thæt swa got sum half mark ællær bætræ. tha a han at wæriæ sik mæth tyltæreth ok twiggæ mannæ witnæ at thæt ær hans hemæfōd. *Æt. Sjell. l. V. 19*: Warthær thæt swa at fæs houæth worthær æy swa got sum half mark. ok ær thæt bætræ æn twa öræ. tha wæriæ hin fæs houæth mæth siattæ manz eth. ok thot hwaræn skulæ twa hans grannæ wæ-

ræ i logh mæth hanum the boondemæn æræ.
ok andræ thre the thær han kan tilfa. ok
swæriæ thæt ær hans hemæföd. ok han (hin)
a thær æy i. &c. *Sofr. Ostgôthol. Winsorda B.*
6 Fl. §. 5 og 7 Fl. Wästgôthol. Thiuvæ B. 11 Fl.

- d) *Er. Sjell. L. V. 15*: Æn kallær han sik æy
siælf hauæ hemæföd. ok kallær æntingh fan-
gæt ællær han sighær at annær man a thæt.
tha skal han læggæ hanum fint foræ
V. 16: Æn kombær hin tha wethær
sighær han at han hauær siælf hemæföd, tha
ma han wæl fæstæ logh foræ. ok thær æftær
fint sæliæ tyltæreth hanum ok witnæ a the
brofiæl han wisær hanum. ællær sættæ i hans
wald. ok hin laughwinnæ sum för ær sagh
(*f. Slutn. af V. 16*). Æn sighær han æy at han
ær hans hemæfödær. tha skal han komæ til
hemæls a næstæ fynt Æn mötær hin
thrithiæ man. . . . tha ma han æy kallæ til
annærs til hemæls. tha skal han e siælf fæstæ
logh at han ær hans hemæfödær. — *V. 17. f.*
§. 57. Not. b.

- e) *Est. L. VII. 8. see §. 57. Not. b. Andr. Sunes.*
VII. 5: At si securis habeat manubrium vel
muco cinctorium alligatum, vel vestis sit
formata, oportet ut poscesfor suum nominet
venditorem vel fidejusforem, ad defenden-
dum, ne res evincatur, vel, si res evicta
fuerit, ad solvendum sibi pretium obligatum,
ut eorum alteruter ei statuto die, si poterit,
rem defendat.

- f) *Æt. l. VII. 7*: Thor ey thæn swa swæriæ, ær handæ mællin haur, tha lösæ hin ær sæ kiænnir med halui tylt oc ængu witnu fore thiufstolet ællær fore rantakit. *VII. 8*: gitæ the ey wart, tha lösæ thæn ær sæ kænnir med haluæ tylt, swa sum för ær mælt. — *Æt. Sjell. l. V. 15*: . . . tha skal han æntingh hin withkommæ thær han hauær tilnæfnd sik til hæmæls. ællær at thæn thær takfört hauær skal ganggæ til ok lægæ hand ywær hals. ok annær man skal ganggæ til a mot hanum. ok hans höghræ hand i hans höghræ hand yuær hals læggæ. ok han skal swæriæ thæt thær æghændæ ær at. bithiæ sik swa guth hiælpæ ok holl warthæ sum han ær at thæt ræt eghændæ. ok a thæt mæth rættæ. ok hin skal æftær swæriæ thær hanum haldær i handlaugh. bithiæ sik swa guth hiælpæ sum han swær ræt eth. ok thær ær æy men i. ok thærmæth skal han til sik takæ. — *V. 16 . . .* Æn a hin thritiæ fynt, tha skal han (thritiæ man) æntingh mötæ. ok sæliæ logh foræ at thæt war hans hemæföd. sum för ær sagh. ællær hin laughwinnæ thær taksættæ. *jvfr. V. 19 i Slutn.* — *V. 39*: skal hin ok thæt laughwinnæ ut thær ofnæ kallær. tha laughwinnæ sum för ær saugh.

c) Ret til Tingen.

§. 56.

Om Contracter findes kun faa Bestemmelser i Lovene fra denne Periode og ingen almindelig Regel. Endskjøndt det af flere enkelte Bestemmelser synes at kunne uledes, at man var forpligtet til at holde sit Løfte, naar det var stadfæstet ved Haandslag, medførte Misligholdelse dog ordentligviis ikke Ret til Erstatning for Medcontrahenten, men kun til visse lovbestemte Bøder. *Sk. L. IV. 14. XV. 2, 3. XVII. 1* jvfr. *Andr. Sun. XVII 1. Gr. S. L. IV. 34. Helsingb. Stadskr. p. 222 a)*. Kun naar Contracten var tosidet og allerede opfyldt af den ene Contrahent, synes denne at have været berettiget til Erstatning af Medcontrahenden, der hverken opfyldte Contracten fra sin Side, eller gav det præsterede tilbage b). — Contracter forfattedes neppe skriftlig i denne Periode, og en særegen Form ved deres Indgaaelse var kun foreskrevet for nogle enkelte, hvorom i det Følgende.

- a) *Sk. L. IV. 14: Fæstær man andrum jorth at köpæ oc wil ey haldæ withær han, bötæ hannum siæx öre ællær siætæ manz ed; mælaer han til köps oc wil ey haldæ, böte twa örä ællær tridia manz ed; jvfr. Andr. Sun. IV. 14: Qui promissionem super venditione alicujus terræ noluerit adimplere, duas oras, secundum quosdam, si nudam & simplicem pro-*

missionem fecerit, et sex oras communi iudicio, si *contactu manuum roborata* fuerit, aut tres marcas, si, scotationis sollemnitate interveniente, aliena terra vendita, quod promisit effectui mancipare non poterit, emendabit. Sin autem propria terra vendita, quam præstare poterit, resilere voluerit, nullatenus audiendus est, volens factum proprium irritum facere et propriam in constantiam allegare, licet trium marcarum offerat satisfactionem. (jvfr. Ef. l. IV. 18). Hermed stemmer overeens Er. S. l. IV. 34 (fæstæ - mælæ til stathz um um jorthæköp) og tildeels Helsingb. Stadsr. S. 222 og 225 (jvfr. Ancher II. 440 Not.) — Ef. l. XV. 2: Fæstær man sic til brytiæ withær annar man, oc wil ey tilfaræ böte siax öræ ællær dyli med siatæ mans ed; haur han nokat til fört i hans hærskap, ær han fæsti sic withær, tho at ey ær mer æn et las, oc wil han ey widær waræ, böte tre marc ællær dyli med tyltæreth, [forthy at therræ thokki wardær ey minni æn til thriggia markæ.] Ef. l. XV. 3: Fæstir man sic til brytiæ i kunungs bo ællær ærchibiscops oc wil han thagær wiðær skiliæs, böte thre marc, hwat hældær han cumbær til ællær ey, ællær dyli med tyltæred. forthy at therræ thokki wardær ey minni æn til thre marc. — Ef. l. XVIII. 1: Fæstir man bol oc wil ey tilfaræ, bötæ twa öræ ællær thridia manz ed. far han til oc skils wiðær foræ fardaghæ, haldæ uppi alli innu oc

böte siax örae. — Andr. Sun. XVII. 1, see §. 23
Not. a.

- b) Dette synes at kunne sluttes analogisk fra Lovenes Bestemmelser om Erstatning for Vanhjemmel, s. Ek. L. IV. 15: æn kan swa wardæ, at jor-dæn gar hanum af handæ æftir laghæ hæfd, forethy at thæn mate wranglikæ hauæ fangit ær hanum saldæ, oc han wil ey meth mene wæriæ hanæ oc ey andræ med hanum, tha ma han kallæ ofna hin ær salde, oc takæ af hanum sit wærd atær, ællær logh. forethy at jord scal jord wærdæ (warthæ) ællær men fore swæriæ. thet scal swa understandæ, at sidæn hin far laghæhæfd ofnæ, oc gar hanum af-handæ, sidan scal hin ær hanum saldæ ællær atær galdæ, ællær logh fore swæriæ at han saldæ ey, jvfr. Baldem. Sjell. L. III. 8. Er. S. L. IV. 31, 33, 35.

§. 57.

Kjøb og Salg maatte i Almindelighed indgaaes i Bidners Overværelse a) Var det, som folgtes, enten Creature eller Ting, som vare forarbejdede til Brug, maatte Sælgeren ved Kjøbets Afslutning tillige bringe en vederhæftig Mand (win) tilstede, der kunde borge Kjøberen for, at Sælgeren havde lovlig Adkomst til den solgte Ting. Der-som Tingen ikke destomindre blev Kjøberen fravindiceret, kunde han søge sin Erstatning hos denne Win, eller hans Arvinger; Win havde da Regres

til Sælgeren, *Sk. L. VII. 8, Gr. S. L. V. 17, 38, 39; Helsingb. Stadsr. p. 224. Jus Slesv. antiq. c. 23. b)* I Kjøbstæderne brugte man jevnlig til Beviis paa, at Kjøbet var sluttet, at drikke det saakaldte Litköp, stundom ogsaa at give noget paa Haanden, men Contracten kunde ikke destomindre eensidigen hæves, *Jus Slesv. antiqv. c. 51, 52. Helsingb. Stadsr. p. 222. c)*

Over Fordejendomme erhvervede Kjøberen først Ejendomsret ved Skjødning, *Sk. L. III. 8, 14, 15, 19, jvfr. Andr. Sun. IV. 13, Gr. Sjell. L. I. 27. d)* — Kunde Sælgeren ikke hjemle det Solgte, var han pligtig at give Erstatning, og var den solgte Ting en Fordejendom, synes det endog, at Erstatningen maatte gives i anden, ligesaa god Jord, *Sk. L. IV. 15, e) Gr. S. L. IV. 31 f) Bald. S. L. III. 8.* — Arvejord og Mølle skulde først lovbhydes til nærmeste Arvinger; forsømtes Lovbhydsen, og Frænderne klagede, maatte i Sjælland Kjøbet gaae tilbage, dersom Kjøberen endnu ikke havde faaet Lovhævd, *Gr. Sjell. L. IV. 32, 33, 35, 36; g)* men i Skaane fik omsider den mildere Mening overhaand, at Kjøbet altid skulde staae ved Magt, men Sælgeren bøde 3 Mark til sine Frænder. *Sk. L. III. 7, jvfr. Andr. Sun. III. 2. h)*

a) Jvfr. §. 23 Not. c. og §. 27. — Undtagen, naar det var saadanne Ting, som kjøbtes paa Torvet, *Sk. L. VII. 8: Ilzskæs clædæ uskapæt ællær*

öxæ uskæft, ællær swærd ufætlat, ællær slikt nokat, wæri hin ær handæ mællin hauær med tyltærede, *oc ængu witni*, at han fic thæt mæth rætæ torgköpæ; see og det i Not. b. anførte Sted af Helsingb. Stadsret.

- b) *Æt. L. VII. 8*: Ilskæs skapæt klædæ ællær skæft öxæ ællær fætlat swærd, cummi wedær köpæ sin, ællær win sin oc wæri med tyltærede. gitæ the ey wart. tha lösæ thæn ær sæ kennir med haluæ tylt swa sum för ær mælt Ma han ey kumma widær sin köpæ ællær sin win, oc hauir han twigia manna witni til, at han fic thet at rætu köpæ, tha æræ borto bast oc band oc konungs ræt. æn bondæn taki ut sit oc a tyltæred, at han fik ey meræ. bristæ hanum witni, swa sum win oc köpæ, latae ut bondæns cost oc a twegilde med kunungs rætæ. *Æt. Sjell. L. V. 17*: Æn thæm thær hæstæn gangær i hændær hwat thæt ær hældær hin annær. ællær hin thrithiæ. ok hauær han witnæ til at han köptæ thæt, ok witnæ thær wethær war. tha a han thær utlot fæs houæth ganggæ til witnæ (winium). ok takæ ut the wirthning thær han köptæ fæs houæth mæth. mæth thæt witnæ thær wethær war horæ mykæt han gaf foræ. ok winæn bötæ kunungs umbæthsman thre mark foræ at han war win at thæt fæs houæth thær han gat æy hemmælt haldæt. æn gitær han æy win wethær kommæt thær fæs houæth lataer ut. tha mistær han thæt wærth thær

han hauær foræ giuæt. ok bötæ konung thre mark forthy at han köptæ winlöst. *Gr. S. 2. V. 38*: . . . Ær han līuændæ thær win war at. tha wæræ han i logh mæth hanum. Ær æy han. tha wæræ hans næstæ frændæ i thæn stath. forthy um köpæt ginggæ atær. tha skuldæ fullæ thær win war at. ællær hans næstæ frændæ um hin waræ döth. *V. 39*: Æn um skapæth klæthæ. ok skiæft öxæ. ok fætlæth swærth. thær skal alt mæth rættæ win wæræ til. ok witnæ with thæt köp. allæ the sammæ lund thær saugh ær um hors ok nôt. bathæ um fimtær ok swa i annærs mans hæfth at ganggæ. allæ lund a thæt at standæ. *Helsingb. Stadsret p. 224*: Thet ær um köp: at ingen man ma köpa hest. ey ko ey oghxa oc ey skapath clæthæ. oc ey fætlat swærth. oc cyskaftöxæ. oc ey hors oc ey unct fæ udan win. Um nokir köpir werielöst (winælöst) miste köp sit oc æn wirtning til. Warthir nokir witer at han köpte wenelöst. werie sik meth tyltireth. ellir böde thre mark. All annar köp ther köpis um dags lius at ret torghköp. werie meth twigge manna witne oc töltir eth. — *Jus Slesv. antiqv. c. 23*: Item pro evitanda suspitione sinistra nullus in foro emat equum, vel eqvam, vel formatum pannum, vel fabrefactum aurum, vel lanceam vel securim sine (cum) manubrio, aut gladium [non] cingulatum, aut bovem, aut vaccam, aut cetera animalia, ante festum sancti

Martini, nisi habeat fidejussorem, quia hæc omnia et his similia supra dicta lege reputantur (cap. 18?); post festum vero sancti Martini non est opus fidejussore pro pecoribus, nisi pro securi et lancea et eis similibus; quia furtum inde impositum manu duodecima excusatur; jvfr. Leges Edvardi cap. 38 og 39 i Wilkins Udg. — Jvfr. Schlegels Not. til Ancher II. 443=446 og mine Bemærkn. om Bindificationsretten S. 30=38.

- c) Jus Slesv. c. 51: Item si emptor in signum emptionis dederit quicquam in manu vendentis et postea nolit emisse, habeat gratis venditor, quod accepit et insuper VI. solidos. — Cap. 52: Item si biberint in signum emptionis, nihil dato ad manus, reddat potum commercii violator. Helsingb. Stadsr. p. 222: Festir man jorth af bonde oc drikkir a löthköp. oc wil ey sithin halda köp, tha skal han böda thre mark. Jvfr. Schlegels Note til Ancher II. 447=449.
- d) See §. 47 Not. b.
- e) See §. 55. Not. b.
- f) Gr. Sjell. L. IV. 31: Æn jorth a mæth rættæ jorth at *warthæ*. ok thot hwaræn swa at of nokær rænær jorth af annær. ællær wil mæth nokræ ulagh af hanum hans jorth takæ. tha skal hin æy thær foræ sin utlatæ. Æn wor-thær hun mæth ræt logh af hanum ganggæn swa at æntingh thæt hauær swa börnnæ eghn wæræt at thæt skal atær ganggæ mæth logh.

ællær nokær the lund ællær komæt. at thæt a mæth ræt logh atær at ganggæ. ok thinggæt sighær at the ær æy mæth logh alt aftær ganggæt. tha skal hin jorth ut ganggæ thær gen war giuæn ok thæm bristæ i thær the jorth atæ thær ulaghlekæ war fanggæn.

g) *Ær. Sjell. l. IV. 33*: Æn rethær han hanum ællær fæ utæn thing ok warthær æy liust. ok kombær swa at jorthæn skal atær kommæ. tha gialdær han thæt fæ atær gen thær han sighær at han tok. ok thær a tyltæreth. ok witnæ at han fik æy mer. — *Ær. Sjell. l. IV. 35*: Æn hauær man köpt jorth ok hauær thriggæ wintær hæfth a. tha ma hin æy ofnæ kallæ at han war hanum æy laughbothæn.

h) *Æf. l. III. 7*: Sæl man jorth sinnæ ukunnum mannum oc kæræ frændær sithæn, at them war ey laghbudit, tha mughu the ey kallæ ofnæ jorth, oc ey ofna hin ær köptæ, utan ofna hin ær salde, at han laghböth ey frændom sinum; gar han widær ær salde, at han laghböt ey frændom sinum, böte them thre marc. Dyl han, sæliæ frændum tyltæreth laghfasta manna. — *Andr. Sun. III. 2*: *Quorundam tamen iudicio, sic emptum prædium emptor non potest aliter retinere, nisi venditor duodeno fidem fecerit iuramento, quod idem suus proximus, qui emptionem accusat, oblatum sibi prædium renuerit pro justo pretio comparare; sed prior sententia roborat-*

bilior et rationabilior a prudentibus aestimatur.

§. 58.

Manden maatte ikke sælge sin Kones Jord, med mindre han havde Barn ved hende; gjorde han det alligevel, blev vel Kjøbet ikke ugyldigt, men, i Tilfælde af Egtteskabets Ophævelse ved Skilsmisse eller ved Døden, maatte han eller hans Arvinger erstatte Konen eller hendes Arvinger den solgte Jord med Jord eller Løsøre af lige Værdi, Sk. L. I. 8, 10, 12, 14. Gr. Sjell. L. I. 25, V. 1, 3, jvfr. I. 21. a) — Børn, som sadde i Fællig med Fader, og Tyende, i Fællig med Husbonde, kunde aldeles intet afhænde; hvorledes Hustruen var indskrænket i sin Ret til at sælge af Boet, er ovenfor bemærket. b) Kjøberen mistede i alle sliche Tilfælde Kjøbesummen, og blev endog undertiden anset som Tyv: efter Skaanske Lov, dersom det var med Husbondens Tyende han havde handlet; efter Erik's Sjellandske Lov endog da, naar han havde kjøbt af Konen eller Børnene, efterat Faderen ved Tinglysning havde erklæret dem for aldeles uberettigede til at afhænde, Sk. L. VII. 15. c) (Ghem. Udg. IX. 22) Andr. Sunes. VII. 12. Gr. S. L. V. 33. d) — Fader maatte ikke sælge, men vel magestifte sine Børns mødrene Jord, Sk. L. III. 1. e) — Bærgen maatte ej afhænde sin Myndlings

Jord, uden i Nødstilfælde; i modsat Fald kunde Myndlingen, naar han var kommet til Eavalder, inden 3 Aars Forløb, fordre Jorden tilbage imod at tilbagebetale Kjøbesummen, Sk. L. III. 3-6, Andr. Sunes. III. 1; Er. Sjell. L. IV. 31, 37. V. 5. f)

a) Sk. L. I. 8, see §. 44 Not. b. — Sk. L. I. 9: Skilias the kuick fore guz rætt, tha skal hun kallæ a bondæn til gialdæ oc ey ofna jorthæn, thær sum hun liggær, forthy at han war tha hænnæ wæriandæ ther han salde. Haur han jorth, tha gialde; haur han ey jorth, gialde bolfæ. I. 10: Sæl bondæn bort kunu sinnæ jorth, oc fa the ey bathæ börn sammæn, oc skilias bathæ ællær döth ællær quick: haur bonden jorth, gialde han, ællær hans arfuæ, um han ær döthær, hænnæ, ællær hænnæ aruum, um hun ær döth, swa myklæ jorth oc am gothæ sum han saldæ bort hænnæ jorth. Hauær han ey jorth, gialdæ bolfæ oc tyltæreth otholbondæ. — Er. S. L. I. 25, see §. 44 Not. b.

b) See §. 44.

c) See Begyndelsen af dette Lovsted i §. 18 Not. a. og §. 19 Not. e.; i Slutningen hedder det: æn thiufsaç scal han ey swaræ, um han köpær widær bondans kunu ællær sun ællær dotær. æn köpær han widær annödoct hionæ ællær leghæhionæ, tha gielder han atær thæt han köpær oc swaræ thiufsaç foræ thæt.

- d) . . . tha æn thot köpæt gar atær gen, tha ma æy hin hetæ thyuf foræ thær wethær thæm köptæ. forutæn bondæn lyusær a thinggæ thæt at hans konæ. ællær hans sön. ællær hans dottær witæ thærræ wit æy swa at the mughæ forhægghthæ nokæt af hans bo. ok sithæn mughæ the hwærkæn litæt ok æy mykæt afhændæ af hans bo. hwasum sithæn faar nokæt af thæm. tha swaræ sum han swarær foræ annæt hans hion.
- e) Dör mothær börnæ, tha ma ey fathur afhændæ börnnæ sinnæ möthrinis jorth, utan han taki jortho igen til fulzs, utan swa mykin lot, sum han myndær æftir kunu sinæ.
- f) *Æf. l. III. 3*: Warthæ barnæjorth uloghlikæ sald ællær köpt oc kallæ the sithæn a jorth oc sighæ, at the hauæ wranglikæ mist, tha late the ut hinum wærth, ær jorthenæ haur handæ mællin, oc a tyltæreth otholbondæ, at the ægho ey mer ut at late, oc haur jorth sinæ. *Æf. l. III. 4*: Gar börnum ysaldæ a hendær, swa at the gitæ ey fõt them, utan the sæliæ jorth therræ, tha mughu the sæliæ med therræ næstæ frændæ rathe, oc tha star thæt köp. *Æf. l. III. 5*: Thighyæ börn, oc kæræ ey ofna thrim wintrum sithæn the æræ laghwæxen, tha ær hin withær wærn, ær handæ mællin haur, fore laghæhæfth, ær han haur ofna hauæt. *Æf. Sjell. Lov regner ligeledes disse 3 Aar fra den Tid, Børnene blive myndige, i IV. 37*: Kombær thæt swa. at thæn

mylnæ hauær gört. at han hauær hænnæ thre wintær uilzkæth a thing. tha haldær han hænnæ gen hwær manz. forutæn thæt æræ the börn thær ey æræ fulaldær. ællær the mö. thær æy ær mannægifiæt. tha ma æy a mylnæn laghæhæfth kommæ gen thæm. föræn hinæ æræ til aldærs komnæ ok laghæwæriændæ. ællær mön hauær man fangæt. *Anders Sunesen III. I regner derimod Lavhævdsterminen fra Kjøbets Afslutning: Tribus annis post transcursum tempus, quo alienatio perhibetur facta, si super alienatis nulla quæstio moveatur, vel ejus, qui detinet, possessio nullo modo fuerit interrupta, omnis excluditur revocandi facultas. — Gr. S. L. IV. 31: Æn worthær hun (jorthæn) mæth ræt logh af hanum gangæn, swa at æntingh thæt hauær swa börnnæ eghn wæræt, at thæt skal atær ganggæ mæth logh... Gr. S. L. V. 5, see §. 46 Not. g.*

§. 59.

Om Gaver efter Døden er talt i §. 54. — De Indskrænkninger i visse Personers Ret til at sælge, som i den foregaaende Paragraph ere omhandlede, fandt uidentviol ogsaa Sted med Hensyn til Gaver, saavel efter Døden, som i levende Live; ogsaa synes de for Gaver efter Døden fastsatte Indskrænkninger at have været gjeldende om Gaver i levende Live, i det mindste med Hensyn til Jord. a) Det var derfor en særdeles Gunst mod

Klostre, at den Mand eller Kone, som vilde begive sig did, medens de vare ved god Helbred, kunde tilvende Klostret deres hele Hovedlod; gif de derimod i Kloster, naar de vare syge, kunde de blot medtage deres halve Hovedlod, Sk. L. II. 10. Gr. S. L. I. 29. Bald. S. L. I. 4-6. b) — Naar man gjorde nogen Gave til sine Arvinger, var det en almindelig Regel, at man ej maatte give nogen mere, end hvad der kunde tilkomme ham som Arv; i modsat Fald maatte Gavemodtageren, efter Arveladens Død, føre det tilbage i dennes Bo, Sk. L. I. 19. II. 9. Gr. S. L. I. 7, 8, 30. c)

a) See de i §. 45 Not. b. anførte Lovsteder, og Bald. S. L. I. 4: Æn thæt skulæ i witæ. at sin eghæn lot ma han æy al afhændæ fran sinæ börn. forutæn thæs at han far i klostær. ok takær with klæthæ.

b) S. L. II. 10: Wil bondin quikær oc quidæ fuldær i clostær faræ, tha ma han medh al-lum houethlot sinum infara. Slutningen af dette Lovsted, see §. 54 Not. c. — Gr. S. L. I. 29: Kan swa warthæ at fathær wil sik i klostær giuæ. tha skal han skiftæ with allæ sin börn alt til houætlotæ. the thær han hauær æy förræ with skift. alt the jorth thær han hauær thær the hauæ æy förræ skiftæ a fangit. alt thæt fæ thær han hauær mæth ærft infangæt ok the hauæ æy skiftæ a fangæt. tha skal han hwær sin sön lataæ hauæ til ful loth

with sik. ok dotær half. ok tha ma han faræ i klostær mæth sin lot. um han wil. swa skal ok thæn frughæ thær börn hauær. skiftæ bathæ fæ ok jorth sum nu ær sagh um bondæn. Æn hwærkæn ma bondæn ok æy frughæn i klostær faræ mæth al thæræ houæthloth. utæn thæs at the takæ klæthæ samæn. ok thæn samæ reghul thær the faræ til. Wil man ællær frughæ syuk i klostær faræ. tha ma æy hwært thæræ mæth meræ infaræ. æn mæth half sin houæthloth. Thæn man kallær man siuk wæræ. thær æy ær föör til things ællær andræ stæfnæ at rithæ. Thæn frughæ kallær man siuk wæræ. thær æy ma mæth sinæ lyk-læ gangæ, ok foræ sin hion rethæ. Æn wor-thær æntingh thæræ ufört. tha mughæ the mæth thæræ fullæ houæthloth æy thæs sithær i klostær faræ.

- c) Ef. L. II. 9: . . . Æn mer ma han ey giuæ thæm (barnæbörnum) æn til theræ fæthrini cummi ællær möthrini . . . Thæt sammæ ma kunu göræ withær sinæ barnabörn sum bondæn ma. Er. S. L. I. 30: . . . Thæt skal man ok witæ. at man ma ængæn en aruinggæ meræ giuæ æn annær. — Svfr. iøvrigt §. 54.

§. 60.

For Depositum var det en almindelig Regel, at Depositarius ikke blot skulde være ansvarlig for Evig og Forseelse, men endog erstatte den modtagne Ting, dersom den forkom ved ulykkelig Hænd-

delse. Undtagelse fandt Sted, dersom tilligemed Forvaringsgodset ogsaa Depositarii Gods forkom, og, efter Eriks Sjell. Lov, tillige da, naar det betroede Gods var overleveret under Laas og Lufke og da blev bortstjaalet, uden at Deponenten torde sigte Depositarius eller hans Folk for Tyverie; Sk. L. XVI. 5, Andr. Sunes. XVI. 6, Er. Sjell. L. VI. 3, 4. a) — Et eget Slags Forvaringsgods var det saakaldte *halsfæ*, hvor Depositarius var forpligtet til, i alle Tilfælde at tilsvare det Modtages Bærði. Om derved allene forstaaes Dvæg, der modtoges paa Foder, saaledes at Modtageren havde Nytten og Brugen, er tvivlsomt. Sk. L. XVI. 6, Andr. Sunes. XVI. 7, Er. Sjell. L. V. 31. b)

- a) Sk. L. XVI. 5: Læggær man nokat in til annars manz, ok takær hin æy thet til halzfæ, oc tapæs thet sidan med bondans cost, tha scal han ey thet atær gialdæ. tapæs thet utan hans cost, tha scal thet atær gialdæs. — Andr. Sunes. XVI. 6: Per hoc solum se liberat depositarius a restituendi obligatione, si eodem infortunio se ostendat res suas et depositum amisisse. — Er. S. L. VI. 3: Sættær nokær man hem til annærs sin kistæ. ællær annær sin fang. thæt han hauær siælf laas foræ. ok worthær thæt bortstolit. tha skal bondæn æy thær garthæn a thæt atær gialdæ. utan thæs enæ at han sæktær hanum um. at han hauær thæt siælf stolæt. ællær hans worth-

næt. tha skal han æntingh thæt atær gialdæ. ællær giuæ logh foræ. Æn sæl han hanum silf ællær pænningæ. tho at thæt ær i fægör-thæl ok thær las foræ. ok læggær thæt i sin kistæ a hins asyn ok sæl hanum las ok lykkæl thær fæt a. tha a han æi atær at gialdæ. Æn takær han ællær i sin gömæ swa sum nu ær saugh. ok warthær thæt tapæth. tha skal han thæt atær gialdæ. thær til gömæ tok. — VI. 4: Æn worthær bondæns eghæt stolit mæth æm got sum hint war. tha bötær han thær æy foræ. ok sæl han thæs logh. at hans war æm mykæt stolæt. ok tha gialdær han thæt æy atær. Æn worthær hins minnæ stolæt thær i gömæ hafthæ. tha gialdæ swa mykæt atær gen sum ywær ær mæth logh um hin kallær mer ofnæ. — Svfr. Jus Slesv. antiqv. c. 45 og 46, Ancher II. 449=450 og Nyt jurid. Arch. XIX. 176 ff.

- b) Gef. l. XVI. 6: Takær annær nokat til halz fæ, tha ma thet aldrigh tapæs. num e scal thet atær gialdæs, hwat sum atcumbær, hwat sum thæt ær hors ællær nôt. (mange Gødd. tilføje: ællær annar cost. — Andr. Sunes. XVI. 7: Quicumque recipiet ea conditione *quælibet* conservanda, ut in eodem, quicquid eis contigerit, valore reddantur, quæ deposita *Holdsfæ* lingua patria nominantur: facta conditio irrefragabiliter est tenenda, ut nullatenus in restitutione, quæcunque restituantur, in conventionem prima facta depositorum bo-

norum æstimatio minuatur. At si depositarius prædictam neget conditionem, audiendus est, si negationem suam duodeno corroboret juramento. — Gr. S. L. V. 31: Um arf sum mælt ær oppæ um nokær man takær arf mæth sit frændbarn gar han wethær nokæt at han hauær arf innæ ællær haalzfa. tha latae ut thæt thær han hauær. ok tyltæreth ofnæ ok witnæ at han hauær æy mer, jöfr. I. 47, see §. 46 Not. f. — See iøvrigt Ancher II. 459=461.

§. 61.

Om Laan til Brug var Regelen, at det laante Gods altid skulde lydesløst hjemkomme. Kunde Laantageren beedige, at det ikke var ham muligt, at skaffe selve Tingen tilstede, maatte han erstatte dens Værdi efter Udlaanerens Ansættelse, Sk. L. XVI. 3, Andr. Sunes. XVI. 3, Gr. Sjell. L. VI. 2. a) — At Fremlaan var forbudet, og, i Tilfælde, at den laante Ting derved forkom, tillige strafbart, sees af Gr. Sjell. L. l. c.

Om Laan til Lje lærer Sk. L. V. 37, b) at Debitor, som benægtede Gjelden, skulde bevise sin Benægtelse med sin egen Ted, stadfæstet af et til Gjeldens Størrelse svarende Antal af Medeedsmænd. — Underpant var endnu ubekjendt, men derimod brugtes, at pantsætte urørlige Ting til Brugelighed, Sk. L. IV. 21, c) Andr. Sunes IV.

17, d) *Wald. S. L. III. 11.* Om Panthaveren i dette Tilfælde havde gjenfaldelig Ejendomsret, er tvivlsomt. e) — Om haandsfaet Pant, til Sikkerhed for Gjeldsforpligtelser, tale Lovene ikke, (den Slesvigskke Stadsret allene undtagen, f) men vel om Pant, som blev givet til Sikkerhed for Bøders eller Erstatnings Udredelse paa Grund af tilføjet Beskadigelse, især i Anledning af Skade, som var tilføjet af optagne Kreature (innam) *St. L. IX. 2, 14, Gr. Sjell. L. IV. 24, 25. g)*

- a) *St. L. XVI. 3:* Lær man andrum lan, tha ma thet aldrigh tapæs fore æncti wærd, (*Cod. R. fore enen wath; al. Codd. æncti wæfflæ*) utan e scal thet hem cummæ, ællær swa giald fore [sum hins ær wirdning] oc logh ofna, swa mikil sum hins ær wirdning ofna lane ær læde. (al. *Codd. ofna hinu ær læt war. ær thæt atte*) æn e scal (logh) först sæliæ fore thet at han ma æy na thy ær læt war. hittis thæt siðan ær læt war, tha ware thæs wald ær atte at hauæ hwat han wil hældær sit eyt oc lataæ ut thet han (hin) galt, ællær hauæ the sammæ giald. — *Andr. Sunes. XVI. 3:* Restitutionem precarii vel justi pretii nullus casus de jure poterit impedire. Nec auditur pretium volens restituere, nisi prius probet, et se facultatem ipsum restituendi precarium non habere et justam esse pretii, quod offertur pro precario, quantitatem, juramentatibus

sufficientibus æstimationi; compellendus nihilominus, si unquam in suam redierit potestatem, ad debitam restitutionem, priore domino ipsum, refuso pretio, postulante. — Gr. S. L. VI. 2: Lær nokær man annær sin hæst ællær oxæ. ællær klæthæ. ællær wapn sum man lær annær. tha aghæ lan e hem at kømmæ. um got sum han tok thæt. Æn wor-thær thæt borte. tha skal thæt swæriæ först at han gaf thæt æy bort. ok gialdæ hanum sithæn skathæn æftær the wirhning. hin si-ghær til thær læthæ. ok æftær the wirhning han skuldæ annæt fæ gialdæ æm got. Æn thor han æy swæriæ at han læthæ thæt æy bort. ok han saldæ thæt æy bort. tha bötæ han twa öræ bot foræ. um thæt ær swa got sum fra örtugh ok til twa öræ. Æn ær thæt bætræ æn twa öræ. tha bötæ han siæx öræ e til thæt ær swa got sum sæx öræ. Æn ær thæt bætræ æn sæx öræ. tha bötæ tolf öræ foræ. e til thæt ær swa got sum tolf öræ. Æn ær thæt bætræ &c. Svfr. Ancher II. 452-459.

- b) Sighær man at æftir star af botum thre marc, dyli hin ær sac ær giuin med tyltired; sighær han siæx marc, dyli med twem tyltum. sidan wardæ æy loghæn höghræ, tho at fyritiughu marc star æftir. Swa ær logh um all giæld annur. (svfr. Nyt jur. Arch. XXI. 170-171). Dgsaa Gf. L. XVI. 1 og 2 ere vigtige ihenseende til Processen i Gjeldsfager: Skal annar man gialde andrum manni, oc sighir swa igen tha

han kræfr, at han forgaf (andré Gódd. forlöt) hanum, tha ma hin dylia med tyltærede, at han foregaf ey hanum; æn sighær han swa igen at han galt hanum, ællær han staddæ andræ lund swa sum han gaf ja widær. hauri thær twigia manna witni til oc tyltæred, at han galt ællær lök andræ lund, [æn] sum han wilde (jvfr. Jus Slesv. antiqv. c. 44 og N. Jur. Arch. XXI. 191-192.) — XVI. 2: Kræuær man giald af andrum manni, oc wil han ey gialdæ, oc ey logh fore sæliæ, tha stæfni hanum til things swa sum logh æræ oc fa til dom at takæ hans fæ; wil hin sidæn æftir mælæ, at hans fæ war ey med dome takit, oc hauri hin ær tok alz thingswitni til ællær utan thingi twigia manna hemblan til thærræ, ær tha waro ofna thingi, oc dömde hanum at takæ hans fæ, oc andræ twiggia mannæ til thæs at han tok thet med therræ dome. hauri han swa witni til, ware saclös. hauri han ey swa doms witni til thæs, sum nu ær mælt, tha gange han (o: Debitor) til med siex mannum oc lösæ hanom dom i hændær, oc hin lataæ ut thæt han tok oc ofna thrigiæ marcæ bot fore ran, ær han giorde, ællær tyltæred. twe mæn mughu ey hemblæ andrum dom, utan andri twe mæn witni æftær, at the waro tha ofna thingi, ær hini dömde hanum at takæ hans fæ; jvfr. Andr. Sunes. XVI. 2.

c) See §. 23. Not. d.

- d) Qui scotationis solennia confitetur, non auditur, si se tantum hypothecæ nomine scotasce asferat, donec debitum solueretur, si possessor legitimus duobus testibus et duodeno bondonum docuerit juramento, scotationis alienationem *jure perpetuo* celebratam fuisse. Si vero impetitor nec perpetuam nec temporalem fateatur scotationem, semper possidenti, ut supra, cum duobus testibus et duodecim bondonum juramento est defensio facienda. *joſr. Ancher II. 431. ff.*
- e) *Joſr. Ancher II. 131. Eichhorn's Rechtsgesch. I. §. 61.*
- f) Cap. 43: Item si quis invadiaverit terram, *vel rem aliquam*, si non vult redimere, cum creditor sua repetit, mittat ad eum VI homines, qui offerant ei redemptionem vadii infra quintum diem; si non redemerit infra illum terminum, creditor proximo placito VI predictis nunciis in testimonium, iudicio placiti, vendicat sibi predictam terram. Si vero aliud vadium quam terra fuerit, et creditor illud amiserit, manu duodecima confirmabit se vadium illud cum propriis rebus amisisse. *Joſr. §. 2. II. 114.*
- g) *St. L. IX. 2: . . . Cumbær hiorth ællær stooth ællær swinawrad med wada i annars manz akær ællær æng, læggi half marc wæd fore oc mæte akarspiæl ok gialde med thriggia manz ed ækarspiæl (joſr. Andr. Sunes. IX. 7). IX. 14: Hin ær wæd sætær fore innam, lösæ*

sin wæd thagær han wil . . . læggær man wæd oc wil ey lösæ, tha faræ hin a thing, ær hændæ mællin haur, oc late lægia til laghstæfnæ at hin lösæ wæd sin; wil han ey lösæ at the laghstæfnu, ær fore læghs. tha liggia wæd hans forwæthia. (Ivfr. Hag. Udelst. Guleth. L. Kjøbe B. c. 17. hos Paus S. 66.) — Er. S. L. IV. 24: . . . Æn sighær hin thær in hauær nummæt fæt at thæt görthæ mer skathæ æn til twa öræ. tha læggæ han hanum wæth til swa mykæt sum hin sighær. at thæt görthæ hanum skathæ. Æn sighær hin thær fæt a. at han wil hanum ofwæthiæ tha kallæ bæggæ thærræ grannæ til. æftær thæt the witæ skathæn. æftær thæt the sætiæ wæth ok lösæ swa. at han ma swæriæ ofnæ. — IV. 25: Gör thæt nokær man at han haldær hins wæth længær æn syknæ kombær. ok han hauær thær grannæ witnæ til at han beddæs thæt. ok bötæ thæt foræ thær logh war. ok hin wildæ thæt æy utlatæ. ok stæfnær hanum til things. ok the witnæ mæth hanum a thinggæ at han böth hanum ræt ok beddæs sit wæth ut. ok han wildæ hanum thæt æy utlatæ. tha dylia hin thær wæthæt hauær mæth tyltæreth. ællær bötæ thre mark foræ. Ivfr. Er. Sjell. L. IV. 21. og min Anm. til dette Lovsted. — Om Er. S. L. IV. 39: Æn kombær man ok hittær han i hans eghæn skogh at han hoggær. tha ma han hans *wæth* takæ til skiæls. kombær han ok wethær sum hin lasfær ofnæ. ællær föræn

han kombær af hans eghæn skogh. ællær til landzwægh. tha ma han hans wæth takæ. æn kombær han sithæn withær hanum. thær han kombær a wægh ællær af hans skogh. ok takær han thær nokæt af hanum. tha gör han fult ran wethær hanum — hører herhid, er twivlsomt, see min Anmærkn. til dette Lovsted, jvfr. Ef. L. X. 2. J. L. II. 74 og D. L. 6 — 15 — 15. — Til saadant Pant sigter maastee Grodes Lov hos Saxo p. 86, jvfr. min Disfert. de usu juram. Sect. I. 24. (Nyt jur. Arch. XIV. 20.)

§. 62.

Lejetagerens Forpligtelse strakte sig ikke saa vidt, som Depositarii og Laantagerens; han skulde kun erstatte den lejede Ting, naar den forkom ved hans Svig eller Forseelse, Ef. L. XVI. 4, Gr. Sjell. L. VI. 4. a). Omkom lejede Creature, skulde Lejetageren, efter Eriks Sjell. Lov l. c., bringe Huden og Kjødets tilbage til Ejermanen b), med mindre denne selv havde været tilstede, da Kreaturet omkom; paaastod Udlejeren, at det var bleven forlæst, maatte Lejetageren beedige sin Bencægtelse, tilligemed Medceedsmænd, eller i modsat Fald erstatte Kreaturets Værdi.

- a) Ef. L. XVI. 4: Legher man nokat at andrum manni, tha skal han ey wardæ thy, utan fore sinum eghnum handægærningum; tapæs thæt, oc kallær hin ofna, ær attæ, stande hin fore

med slikum loghum sum hins ær wirdning ofna thy tapat war; bidi sæ swa gudh hiælpæ at han galt ey hans wanröct at oc ey hans handægiærningæ. — Gr. Sjell. L. VI. 4: Æn lær nokær man ök hæst ællær oxæ. ok far mæth hanum hin thær takæt hauær. ok kom-bær nokæt at hans ök. ok hauær hin æy ökæn i gömæ thær hanum a. tha skal han föræ hem huth um thæt ær hors. ok sighær hin tha at han tapæthæ thæt mæth wanrökt. tha giuæ thæs logh at han tapæthæ thæt æy mæth wanrökt. ok gieldæ thær æy mer foræ. Æn förær han æy huthæn hem ok worthær hun fran hanum stolæn. worthær hans eghæn mæth stolæn. tha giældæ han æy foræ. um hans hæst ær um goth. Æn worthær æy hans eghæn huth mæth stolæn. tha ær han mæth wanrökt tapæth. ok tha gieldæ han atær gen mæth logh. at han war æy bætræ. Æn war hin siælf mæth thær ökæn atæ. ællær thæn thær han hauær tilsat. tha tharf han æy ær takit hauær gömæ hwærkæn huth ællær huld ok æy atærgieldæ. um stolæn worthær. Æn sighær hin thær ökæn atæ at hin görthæ of-lasfæ. tha skal han dylæ thæt at han görthæ æy meræ las. æn thærræ sæt war. mæth logh. ællær gieldæ skathæn atær. Svfr. min An-mærkn. til dette Lovsted og Ancher II. 451.

- b) Svfr. Leg. Baiuvar. Tit. XIV. c. 1: Tamen ratio est, ut præbeat sacramenta ille, qui commendata suscepserat, quod non per suam

culpam neque per negligentiam mortua consumpta sint, *et reddat corium.*

§. 63.

Om Retsforholdet mellem Fæstebønder (Landsboer) og Jorddrotter taler især *Sk. L. XVII. Contracten sluttedes paa eet Aar, Andr. Sunes. XVII. 1. Sk. L. XVII. 3. a).* Fæsteren var Ejer af Huset, men leiede Jorden. Dersom Huset ikke kjøbtes enten af Jordbrodden eller af den nye Fæster, kunde Ejeren føre det bort, *Sk. L. XVII. 2. b).* Fæsteren maatte svare Landgilde *c)*, og udentvivl ogsaa gjøre Høveri for Husbonden *d)*, foruden Wgt og Arbejde for Kongen, hvilken sidste Pligt ogsaa paa- laae Selvejere *e).* Fæsteren maatte ikke uden Husbondens Tilladelse tage anden Mands Gods i Fællig med sig, *Sk. L. XVII. 5. f)*; heller ikke maatte han overdrage Nyttten og Brugen af sin Jord til andre. *Er. Sjell. L. IV. 15. g).* Nævning kunde han ikke være, uden Sagvolderens Samtykke, *Er. Sjell. L. II. 28, III. 15. h).*

Med Landbo maa ikke forveksles den, som Lovene kalde Brydie *i)*, hvorved snart betegnes en Hølskarl eller Forvalter (*rethæswen, villicus*) *k)*, snart den, som sad i Fællig med en Selvejer og til- lige forestod Hølsbruget (*fællagsbrytiæ*) *k).*

- a) *Andr. Sunon. XVII. 1:* Contractus conductionis tantum annuus esse solet, ut sicut sin-

gulis annis præstatur nova pensio, ita annis singulis nova conductio celebretur. Dies assumptionis beatæ Virginis præfixus est celebrationi pariter et solutioni, ut suum commodum in piscationis nundinis, exsoluta pecunia, locator valeat procurare. Idem dies deputatus est etiam renunciationi, si colonus conductionis suæ continuare recusaverit per sequentis anni spatium habitationem. — *Sk. L. XVII. 3*: At förræ mariæmisfu sculu landbo rede landgilde, oc fæstæ tha bo sit ællær upsighiæ.

- b) . . . , Far landbo bort af jordo, tha köpæ hin hus ær til far. far ængin man til, num fæstis at baræ kroke, köpæ e thæn hus ær jordena sar oc yrkir, ællær jordædrotæn loue hanum bort at föræ hus sin. Yrkir oc jortheghandæ sialuir, köpæ oc hus, ællær loue hanum af at föræ: jvfr. *Andr. Sunes. XVII. 2*.
- c) See *Sk. L. XVII. 3* i *Not. a*, jvfr. *Sk. L. XVII. 7, 8*.
- d) *Sk. L. XVII. 1*: . . . halde uppi alli innu. — Kong Svend Grathes Gavebrev til Ringsted Kirke A. 1148: . . . Exinde . . . totum censum Mithsommersgiæld ejusdem villæ ad vestituram fratrum ibidem Deo famulantium concessi, *cum laboribus metendi, dictis Dagswerke*, in autumnno, secundum antiquum et verum taxum (*Diplomat. Arna-Magn. I. p. 11.*) Jvfr. Schlegels Note til Ancher II. 511 ff.
- e) Jvfr. Ancher II. 507=510. og Schlegels Note.

- f) Landbo ma ey takæ annærs fæ i fælagh med sæ utan jordædrotæns lof. Jvfr. Andr. Sunes. XVII. 4.
- g) Landbo ma æy annæn lanæ jorth. forthy han skal æntingh siælf nytæ ællær lata liggæ. forthy at hin mata kømmæ sin hæfth ofnæ thær takæt hafthæ. ok bondæn mata fa delæ fore sin jorth.
- h) Gr. S. L. III. 15: . . . tha skal han ængin næfnæ af sinæ frændær thær æræ innæn thri-thiæ man wethær hanum. ok ængin landbo utan han wil hauæ hanum thær sæctæth worthær.
- i) See L. Nothes Afhandling om Bryder, i ny Saml. af Vid. Selsk. Skrift. II. 433-460 (indrykket i hans adspredte Skrifter II. 323-389. Kbh. 1799) og Ancher II. 531-549, med Schlegels Anm.
- k) Jvfr. J. L. II. 67.
- l) Til dette Slags Brydier sigter Sk. L. XV. 4, 5, 6, Gr. Sjell. L. IV. 15, V. 13: brytiæ thæn thær fælugh hauær laugh with bondæn jvfr. Sk. L. III. 16 (§. 45 Not. c). Naar Bald. Sjell. L. III. 13 taler om landbo annærs manz ællær garthzætæ, menes derved uidentviol ogsaa fællagsbrytiæ. — Om Betydningen af konungs brytiæ og ærchibiscops brytiæ, s. Witherlagsretten i Scr. R. D. III. 164, Sk. L. IX. 5. XV. 3. Gr. Sjell. L. III. 63 (i den ny Udg.) VI. 17. Bald. Sjell. L. III. 13. p. 594.

§. 64.

Henseende til Skadeserstatning var det en almindelig Regel, at der for al ulovlig Beskadigelse skulde gives Bød, uden Hensyn til Skadens Natur, om den var erstattelig eller ej, og uden Hensyn til, om den Handling, hvorved den paaførtes, var fri eller ufri. Saaledes maatte der ligesaavel gives Bøder for Drab og Legemsbeskadigelser, Sk. L. V. 17, 19, 21, 22, Gr. Sjell. L. IV. 9, 10, 11 a), som for den Skade, der tilføjedes anden Mands Gods eller hans Creature, Sk. L. IX. 2, 3, 5-9. Gr. Sjell. L. IV. 5, 21, 22-24 b). Ikke allene den Skade, som bevirkedes ved et Menneskes legemlige Kræfter, fjøndt uden Bevidsthed, skulde erstattes, men ogsaa den, som ved Creature eller livløse Ting paaførtes nogen, maatte disses Ejer erstatte, Sk. L. V. 17-19, 21-22, 25, jvfr. Andr. Sunes. V. 25, Gr. Sjell. L. IV. 6-13, V. 7-9 c). Hvor Lovene ikke bestemte Bødens Størrelse, var det i Almindelighed den, som selv havde paaført Skaden, eller hvis Ting havde foraarsaget den, overladt, ved Eed at angive Skadens Størrelse og saaledes bestemme Erstatningen, Sk. L. IX. 2, 3, Gr. Sjell. L. IV. 5, 20, 24. d).

Endstjøndt, som ovenfor er bemærket, Lovene i Almindelighed ikke fritage for at erstatte hændelig Skade, saa findes dog, især i Kong Eriks Sjællandske Lov, adskillige Exempler paa, at man deels

har nedsat Bøderne paa Grund af Handlingens Utilregnelighed, deels endog aldeles eftergivet dem i enkelte Tilfælde, hvor særdeles Grunde talte for den Beskadigende, eller mod den Beskadigede. Saaledes finder man i enkelte Tilfælde de almindelige Bøder nedsatte, fordi den Handling, hvorved Skaden tilføjedes, ansaaes for aldeles utilregnelig, Gr. Sjell. L. IV. 11, 12. e). Naar den, som af Waade tilføjede Andre Skade, selv blev skadelidende, fandt ingen Bod paa nogen af Siderne Sted, Gr. Sjell. L. IV. 8. f.) Naar flere ejede livløse Ting sammen, og nogen af dem derved tog Skade, eller naar Flere foretog en Handling i Forening, hvorved nogen af de Deeltagende blev skadelidende, kunde den Beskadigede ikke fordre Erstatning af de øvrige, Sk. L. V. 17. Gr. Sjell. L. IV. 6, 7, 9. g).

- a) Sk. L. V. 17: Höggiæ mæn træ sammæn, oc faldær ofna annan theerræ, swa at han dör af, tha böte the ær mæth hanum hiöggo frændum hans thre marc. Dör man i brunnæ annærs manz thæn ær han a ensamæn, tha bötæ thæn ær brunnæn attæ oc grauæ lot, frændum hins dödæ thre marc; hvortil Andr. Sun. V. 11 føjer: At si casu fortuito lignum *lapsum de manu cuiuspiam* quenquam ad mortem percusserit, qui tenebat ad integram homicidii tenebitur emendationem. — Gr. Sjell. L. IV. 10: Druknaer man i gört wan, tha a hin thær wannæt a. hwat sum thæt ær hældær et

ællær fleræ. tha skal thær bötæ thre mark foræ. ær ok annæt fæ tha bötæs ok thær foræ sum för'ær sagh. Swa ær thæt ok um dikæ. ok swa um graf. ok um hwærköns handlös wathæ sum thæt ær. tha skal man swa bötæ sum för ær sagh. IV. 11: Akær man a annær hwat hældær han gar. ællær han stær ællær han sittær foræ hanum. ok faar han thær döth af. tha bötær han ful manbötær foræ. Æn fanggær han lytæ ællær jorthhog af hanum. tha bötæ han sum han hafthæ thæt siælf görth. Æn wæltær wogn a man ællær a konæ ællær barn. ok fanggær thæt döth af. tha bötæ han thre mark foræ. Hauær han ~~ok~~ nokæt træ i at las. thær kan slynggæ til ok sla annær man til döthæ. tha bötæ han ok thre mark. forthy at han skal thæt warthæ thær foræ hanum ær ok han haldær tömæ til ok æy thæt a bak hanum ær.

- b) Ef. l. IX. 2. f. §. 61. Not. f. — Ef. l. IX. 3: Tolf hors göra stod oc tolf nöt hiorth oc tolf swin wrath. takær man grannæ sins ök en ællær twa i akrum ællær i ængum ællær annat fæ um thæt ær æn minnæ æn hiord, late mætæ akirs spial oc gialde corngiald med en ed sinum, at hans fæ giordæ cy mera skadæ at thy inname. — Ef. l. IX. 7: Dræpær man annars manz fæ i akrum sinum fore ilwiliæ, tha gialdæ hin ær fæ atte först atær corngiald, oc a thridiæ manz ed . . . oc si-dæn gialdæ hin fæ atær ær drap oc ofna thri-

dia manz ed, at thet war ey bædræ oc bötæ ofnæ twa öræ foræ thokkæ. IX. 8: Gör man gornidingswærk ofna annars manz fæ med spiuti ællær andru wapne, swa at ut wældær gor, oc dræpær swa annærs manz fæ, æm got sum half marc ællær bætræ, gialde atær fæ swa med loghum, sum wirdning ær ofnæ fæ, oc a thre marc, ællær dyli med tyltæred at han drap thet ey.

- c) Ef. l. V. 17. f. Not. a. — Ef. l. V. 18: Fore allæn handlösæn wadæ scal man ællær bötæ thre marc ællær sæliæ tyltæred, badæ fore horn oc fore hof oc fore hnnztan oc allæn handlösæn wadæ, oc fore thæskyns wada scal ey bötæ konungs ræt oc ey archebiskops, utan hinum scal bötæ ær scathæn fik. V. 19: Födær man wild diur ællær wildæ fughlæ, hwar-skyns sum the æræ, warde them oc therræ giærningæ. æn far man sar af them, bötæ hin ær them a swa saræbot, sum han giordæ thet siæluær. Dræpæ the man, bötæ . . . , fullæ manbötær. Cap. 21: Födær man biörn ællær ulf ællær annar diur ællær fughlæ, the ær af grymmæ naturæ æræ, oc dræpæ the man, bötæ han ær them a ni marc, særæ the man bötæ thre marc. Födær man the diur ær af blidæ naturæ æræ, swa sum hiort ællær hok oc dræpæ the man, bötæ hin ær them a thre marc. særæ the man bötæ oc thre marc. (Dette Cap. er en Forordn. af Baldemar d. 2den, f. Andr. Sunes. V. 13). — V. 22: Far

man sar af annærs fæ hwat thet ær hældær
hors ællær nôt ællær hund, ællær hwat thæt
ær, giui fore frælsæn man lægisgift, oc ey
meræ. fore annödogh man, badæ daghswær-
kis spiæl ok lækisgift. V. 25: Fore wadasar
scal ey bötæ konungs ræt oc ey archebiscops
ræt, æn hinum scal bötæ ær sar fic; jvfr.
Andr. Sunes. V. 25: Si quis non voluntarie,
sed casualiter cuiquam vulnus inflixerit, non
idcirco minus integram vulneratus recipiet
emendationem, cujus dolorem lenire non no-
uit casus potius quam propositum infligendi.
Nec ipsius multum interest, ex casu potius
quam ex proposito læsum esse. jvfr. III. 4:
Tutor de bonis impuberis pro delictis ipsius
tenetur satisfacere eis, qui vel in rebus ab
eo damnum vel in corpore perpesi sunt læ-
sionem. Nequaquam enim eorum multum
interest, ab infante potius, quam adulto, dam-
norum molestiis aggrauari. — Gr. Sjell. l. IV.
6: Æn kombær thæt swa at allæ grannæ gra-
uæ sammæn brun. ok faldær thær i æntingh
(theræ) fæ. tha far hin æy mer af thæm allæ
samæn æn han far af æn man. um the wiliæ
samæn wæræ. Æn skiliæs the at. tha faar
han af hwær thærræ thær at skils æm fullæ
bötær sum han atæ brynnæn ensamæn, Gör
thæt en lot af byn. swa manggæ skulæ warthæ
hanum. — IV. 7: Æn kombær thæt swa at
the hauæ uprest husæt . . . ok annær kombær
til aftær gen sithæn hinæ æræ with skildæ.

ok falldær thæt ofnæ hanum til döthæ. tha a bondæn at bötæ thre mark thær foræ forthy at thæt war hans ræt at stythiæ thær undær. ok göræ at thæt waræ hwær man skathælöst. Swa bötær han ok foræ annæt fæ æftær the bötær thær hörær til. sum foræ man. IV. 8: Stauær sin ok annæt hwat sum hans giærning ær skal man warthæ for handlös wathæ. — IV. 10, 11 f. Not. a. — IV. 13: kombær thæt swa. at manz hund worthær galæn. ok bitær han æntingh folk ællær fæ. tha skal han swa bötæ sum för ær sagh. — V. 7: Æn takær nokær hans wapn gen hans wit. ok dræpær man mæth. tha bötæ han thærforæ thrylmærkæ. thæt ær half annær mark bötæ fæ. forthy at man a sit wapn at warthæ ok gömæ. at thæt ær hwær man skathælöst. — V. 9: Hwat sum man gör mæth sinæ eghnæ hændær. ællær kastær. ællær skiutær. ællær hoggær. ællær slar. tha bötær han thæt thot hwaræn at thæt ær wathæ. æm fult sum han hafthæ thæt mæth wiliæ görth. hwat thæt ær hældær döth ællær annæt. forutæn thæt cnæ at han bötær thær æy konungs ræt foræ. ok æy biskops. Svfr. iøvrigt Ancher II. 137-139 og Schildeners Anmærkn. til Gotalag S. 190-191.

- d) Ef. L. IX. 2. f. §. 61. Not. f. — Ef. L. IX. 3. see denne §. Not. b. — Gr. S. L. IV. 5: ... Æn ær thæt æy twa öræ silfs wært. tha giældæ hin thær brunnæn a mæth sworæn eth thæt thær i tapæs. IV. 20: tha giældæ han skathæ-

giald atær. sum han thor swæriæ at han görthæ æy mer skathæ ok bötæ æi mer foræ.

e) Gr. Sjell. L. IV. 11. see Not. a. — IV. 12:

. . . Æn kombær thæt swa. at hin thær akær at hanum brystær tömæ. ællær hin thær ri-thær at hanum brystær tyghælætær. ok wagn löpær ællær hæst rænnær mæth hanum. ok man faar thær döth af. tha bötæs ok æy thær mer foræ æn thre mark. forthy at thæt war hanum um ner wathæ thær ofnæ saat sum thæn thær foræ war.

f) . . . Æn wil hin sighæ til hin annær. at thu görthæ mik thæn skathæ. ok thu æltæ hæst a garth. tha hauær hin æm mykæl ræt at sighæ. at waræ æy thin stauær. tha gulddæ iæk æy mit fæ foræ. ok thær bötær hwærkæn thærræ annær foræ. — Jvfr. Bestemmelserne om Depo- situm og Leje i §. 60 og §. 62.

g) Ef. L. V. 17: . . . Druknær man i almænnings brunni, thæn ær alli grannæ ægho, tho at ænigroue, tha bötæs æy hin dödæ atær. — Gr. Sjell. L. IV. 6: . . . Faldær nokær thærræ thær i æntingh man ællær barn. thær bryn- næn a at warthæ. ællær annærs thærræ fæ. tha bötæs thæt ikkæ. IV. 7: kombær thæt swa at nokær man bithær sik hiælpæ hus up at resæ. ok æræ at up at resæ nyt ællær gamælt. ok faldær the stund a nokær thærræ til döthæ. tha bötær han ikki thærforæ thær husæt a. — IV. 9: . . . Æn standæ the allæ samæn ok hoggæ. ok faldær thrææt ofnæ nokær

thærræ. tha bötæ the ikky foræ. forthy at
tha attæ allæ iæfnt at warthæ hwært thæt
fyullæ.

d) Criminalret.

§. 65.

Endskjøndt Andreas Sunesen i V. 25 tydelig
erklærer det for Straffes Formaal, at tvinge den
onde Billie og forebygge Forbrydelser a), synes dog
denne Anskuelse at være Lovene fra denne Periode
temmelig fremmed. De fleste Straffe bære meget
mere Præget af Afsoning og røbe deres Oprindelse
fra Privathevnen.

Da der, saavel i denne som forrige Periode, gjø-
res bestemt Forskjel paa de ulovlige Handlinger, for
hvilke der allene skulde bødes til den Forurettede, og
saadanne, som tillige vare belagte med Bøder til
Kongen eller Gejstligheden, eller og med anden of-
fentlig Straf, kunne vi, med en fra senere Tider
laant Terminologi, skjelne mellem private og of-
fentlige Forbrydelser. Herved maa dog erindres,
at, fordi en Handling i Lovene var belagt med of-
fentlig Straf, fulgte dog deraf ingenlunde, at of-
fentlig Paatale ubetinget kunde finde Sted, Gr.
Ejell. L. VI. 8, 9, 12. c).

Om de offentlige Forbrydelser kan i Alminde-
lighed bemærkes: 1) at den ulovlige Handling, der
blev anseet som saadan, maatte være foretaget med

Forsæt, Sk. L. V. 17, 25, Andr. Sunes. V. 25, Sk. Kirker. c. 15, Er. Sjell. L. V. 9. d) — 2) at Gjerningsmanden maatte have fyldt sine 15 Aar, Sk. L. III. 13, Andr. Sunes. III. 4, Sk. Kirker. c. 16, Sjell. Kirker. p. 18. c). — 3) at enhver Forbrydelse, for hvilken Hovedmanden skulde bøde 40 Mark og Medhjælperne 3 Mark til den Fornærmede, var offentlig, saa at ligesaa store Bøder skulde udredes til Kongen. Er. S. L. II. 32. VI. 7. f).

a) Ex casu tamen hoc beneficium præstatur auctori, ut nihil eo nomine regi vel antistiti debeat, quorum non est casum inopinatum (quem nullus potest hominum prævidere) in aliquo castigare, sed iniquam punire potius voluntatem, quatenus metu pænæ illicita et iniqua de cætero caueantur.

b) Endskjøndt det ofte er vanskeligt at bestemme, om Bøderne til den Forurettede ere at ansee for Erstatning eller Straf, er det dog at mærke, at slige Bøder ikke sjelden paalægges foruden Erstatningen, s. Sk. L. V. 27, IX. 6, 7 (§. 64 Not. b.) XI 8 (sammeft.) XIII. 8; Er. S. L. IV. 5, (Æn gör hans fæ nokær skathæ thær han wrakær thæt gömæn wang. tha a han skathæn aftær at gialdæ. ok æy at bötæ foræ) 21, 28; VI. 2. (§. 61 Not. a.) — Ogsaa Hver var delictum privatum, Sk. L. XIII. 3, Er. S. L. II. 3, Wald. S. L. II. 28.

c) Er. Sjell. L. VI. 8: Æn konungs ræt for drap. ællær foræ fyrtyughæ markkæ mal. ællær for

sar ok fylghæ. tha a æy konungs umbuthzman hin um at sæktæ thær görth hauær utæn thæs enæ at hin ær swa rikær at han wil æy sæktæ. ok han wil hæfnd ofnæ takæ. ællær at han ær swa usæl at han orkær æy. at han hauær thæs æy kost at hæfnæ ællær sökæ. ællær at han ær swa utæn landz at han ma æy wethærkommæ at kiæræ. ok hauær han tho thingswitnæ til ok hæræth wet thæt ok bygdæn at thæt ær görth. tha ma han konungs ræt æy thæs sithær kræfiæ. Æn æy ær thæt ræt at umbuthzman ma sæctæ man. ællær um mandrap. ællær um fyrtyughæ markkæ mal. ællær um far ok fylghæ. utæn thæs enæ at hinæ kiæræ siælfuæ ywær thær wethær ær görth. utæn thæs enæ at han hauær hæræthz tyundæ til ok witnæ at thæt ær gorth. — VI. 9: . . . Æn kombær swa at hin thær saræt hauær fanggæt wil æy lyusæ ok wil hæfnæ. tha ma æy konungs umbuthzman twingæ hanum til mæth konungs ræt. ællær han kan æy. ok hauær umbuthzman thot hwaræn hæræthz tyundæ ok witnæ til at han wetæ sar. tha a hin thær saræt wetæ æy thæs sithær at bötæ konungs ræt foræ. . . . Æn um ran thær hauær æy umbuthzman um at mælæ. at sæctæ nokær man um. utæn hin kiærær thær ranæt ær with görth. . . . Æn kombær thæt swa at hin thær ranæt hauær lyusd. at han fylghær thæt æy længgær tha ma konungs umbuthzman af hin thær ranæt lyusdæ ok æy

fyldæ loghlekkæ. thre mark takæ. ok han ha-
uær tho ræt til at sæctæ hin thær ranæt war
ywær kiært til thre mark. ællær sæliæ tyltær-
eth foræ at han görthæ æy. — VI. 12: Swa
ær ok um thyufnæth at konungs umbuthz-
man ma ængæn man i hæræth kallæ thyuf.
utæn thæs enæ at han warthær för af annær
man sæctæthær. tha a æy konungs umbuthz-
man thot hwaræn atsæctæ hanum thær thyuf
ær kallæthær för æn han hauær swa wrakæt
sit mal sum logh ær. Svfr. Helsingb. Stadsr.
p. 226: Umbusman ma æy sökæ bondæ a
thing um hösthælgh &c.

d) Ef. L. V. 17: . . . Dör man i lergrawum æl-
lær ræfgrauum, böte oc hin thre marc, ær
graue lot. æn tho sighær konung, at fore
thæskyns mal ællær grauæ scal man ey böte.
Ef. L. V. 25 og Andr. Sunes. V. 25, f. §. 64
Not. c. og denne §. Not. a. — Ef. Kirker. c. 15:
Æn hwat sum man brytyr mæt wathæ oc ey
mæth wilæ, thæt scal ey böta at guz rætti. —
Er. S. L. V. 9, f. §. 64 Not. c. — Svfr.
Helsingb. Stadsr. p. 226: Umbuthsman ma ey
söka for handlös watha &c.

e) Ef. L. III. 13 og Andr. Sunes. III. 4, f. §. 46,
Not. d. — Ef. Kirker. c. 16: Hælghabrut skal
æi sökia at yngri manni æn at femtan wintra.

f) Er. S. L. II. 32: Thæt skal man ok witæ sum
mælt ær. at allæ stathæ thær böndær aghæ
fyrtyugh mark. tha a konung fyrtyugh mark.
ok thot hwaræn swa. at konung hiælpær bon-

dæn först til at han fangær sin ræt. forthy at thæt war withær hanum görth. ok sithæn skal konung sinæ fyrtyugh mark hauæ. — VI. 7: . . . Allæ the stathæ hin a bondæn at bötæ fyrtyughæ mark for hærwirkæ ællær for thæs-kyns mal. ællær for thing ællær for band. allæ the thær waræ i fylghæ mæth. swasum the bötæ bondæn for far ok fylghæ. swa bötæ the konung thre mark. — De saakaldte moraliske Marsager bleve neppe belagte med offentlig Straf; Sk. L. V. 28 og Andr. Sunes. V. 21, som vise, at det kun var i tre Tilfælde, i hvilken den, der havde raadet til en Forbrydelse, skulde give Bøder, omtale ikke Bøder til Kongen.

§. 66.

De offentlige Forbrydelser kunne deles i Bødesager og Ubodemaal d. e. saadanne, som ej kunde affones med Bøder, men medførte Fredløshed eller større Straf.

De vigtigste Bødesager vare de saakaldte Syrgetyvemærksager, hvor Bøden var 40 Mark Penge. a) Med denne Bød straffedes følgende Forbrydelser: 1) at dræbe, saare eller mishandle den, som havde lovet Bød for Drab, eller faaet sikkert Lejde, Gr. Sjell. L. II. 13, 17, 26; Wald. S. L. II. 31; Drbodem. c 2 b) 2) at saare eller flaae nogen paa Tinge, eller paa Vejen til og fra Tinge, Gr. Sjell. L. II. 6, 21, 26, 35; Wald. Sjell.

L. II. 30; Drbodem c. 1. c) 3) at bræbe eller saare
 paa Torv, Er. Sjell. L. II. 26; Bald. S. L. II.
 39, Drbodem c. 12. d) 4) at binde nogen ulovligen
 eller voldføre ham, Er. S. L. II. 23, 25, Bald.
 S. L. II. 35, 36; Drbodem. c. 7, 8. e) 5) at saare
 nogen i den Provinds, hvor Kongen opholdt sig,
 Sf. L. V. 8. f) 6) at sætte Gld paa anden Mand's
 Huus eller Bygninger, dog aabenbart, Er. Sjell.
 L. II. 19, 26, Bald. S. L. II. 33, Drbodem. c.
 3 g) 7) Voldtægt, Sf. L. XIII. 4, Er. S. L. II.
 24, Bald. S. L. II. 37, Drbodem. c. 10, Jus
 Slesv. antiqv. §. 2, 12. h) 8) Hærværk, Sf. L. V.
 3, 4; Er. S. L. II. 20, 29, 30; Bald. S. L. II. 32,
 40; Drbodem. c. 3, 13. i)

- a) Ihenseende til Forskjellen mellem Mark Sølv og
 Mark Penge er at mærke Andr. Sunes. V. 23:
 Et quia sæpe moneta pretium variatur et mo-
 do vilior, modo carior reputatur, statutum
 est, ut semper pro tribus marcis nummorum,
 quæ nominantur in satisfactione, sit una mar-
 ca argenti vel ipsius æstimatio in solutione,
 in superiori vel inferiori summa semper ea-
 dem proportionem inter argentum et denarios
 observata. Hoc tamen ad episcopale ius vel
 regium non procedit, ubi, ad summam num-
 morum debitam minuendam, supplicationi-
 bus potius quam allegationibus est utendum.
- b) Er. S. L. II. 13: Dræpær man annær a fæstæ
 bötar. ællær gruth giuæn . . . tha skal han

thær bötæ fullæ bötær foræ hans gærninggæ
 thær dræpær. ok thær til fyrtyugh mark ar-
 uinggæ foræ gruthæn. ællær foræ bötæ fæ-
 stæ. ok fyrthyugh mark konung. II. 17:
 Bæriær man annær a gruth giuæn. ællær bö-
 tær fæstæ . . . tha bötæ . . . fyrtyugh mark
 bondæn. ok fyrtyugh mark kunung. II. 26:
 Dræpær man annæn a torgh. tha a han at
 bötæ fyrtyugh mark frændær. til manbötær
 ok swa konung. ok for the fyræ mal. at a
 torgh worthær man dræpæn. ællær a botæ-
 fæstning. ællær a gruth giuæn. ællær man sæ-
 rær annæn a thinggæ. ællær bæriær. ællær
 brænnær bondæns hus up. tha ma kunung
 mæth rættæ skyflæ thæm ok takæ sin ræt
 ful. — *Wald. S. L. II. 31* henregner denne For-
 brøddelse til Niddingsværk: . . . forthy sighæ wi
 swa. thæt han a konung at bötæ for thæt ni-
 thingswærk fyrtyughæ mark æn forutæn an-
 dræ bötær.

- c) *Gr. S. L. II. 21*: Slar nokær. man annær a
 thinggi. ællær særær. ællær tuttær. tha a han at
 bötæ thærforæ fyrthyugh mark bondæn. ok
 fyrtyugh mark konung. the kallær mæn a
 thinggæ wæræ. thær foræ thing æræ thit
 komnæ. ok the a thinggæ warthæ swa farnæ.
 ællær swa nær thing at man ma se af thing
 til . . . II. 33: . . . fran sin eghæn rætæ
 wægh. ok til things. tha a han frith at hauæ.
 ok swa aftær af thing ok hem til sin eghæn
 rættæ wægh. frith at hauæ. hwa sum tha dræ-

pær hanum. ællær bæriær. ællær særær. tha a han at bötæ gærninggæn. ok thær til fyrtyugh mark.

- d) Gr. S. L. II. 26 f. Not. a. Bald. S. L. II. 39: . . . ok thær til fyrtyugh mark mannæn for togh frith ok swa mykæt konung.
- e) Gr. Sjell. L. II. 23: Bindær nokær man annæn æn thot han ær æy meræ æn ensamæn thæn thær hanum bindær. tha bötær han mannæn fyrtyugh mark ok konung fyrtyugh mark. II. 25: Worthær nokær man takæn mæth wald ok förthær bort. *æn thot han war æy bundæn.* tha ær thæt thot hwaræn fyrtyugh markkæ mal. . . .
- f) Sf. L. V. 8: Særær man annan man mædæn konung ær innæn lanz böte fore sar sum logh æræ, oc konungi fyrtiughu marc oc hinum ær sar fic fyrtiughu mark fore fridhbrut; denne Bestemmelse hidrører fra en Forordning af Baldemar den Anden, see Andr. Sunes. V. 19.
- g) Gr. S. L. II. 19: Warthær swa at nokær far til ok sættær eld i bondæns hus mæth wiliæ. ællær i lægarth. ællær i lathægarth. ællær i fæhus. tha bötæ fyrtyugh mark foræ. . . . Bondæns mylnæ ær ok a thæn samæ ræt thær andræ hus æræ.
- h) Sf. L. XIII. 4: En man ma oc hærwirki göræ um han takær kunu ællær mö nödogæ a marco uti ællær i husum hema . . . Brændær han ællær han gar widær, bötæ saksökieræ firitiughu marc oc kunungi firitiughu marc.

Æt. S. L. II. 24: . . . ok tho swa at hænnæ næstæ wæriændæ takæ the fyrtyugh mark ok fanggæ hænnæ i hand. Bald. S. L. II. 37: . . . ok hun göræ sithæn af hwat hun wil. of hun gör thær æy uskiællekæ mæth.

- i) Æt. L. V. 3: Far annær man med wrede ok takær annar man i husæ sinum ællær ofna akrum sinum sum han ær, ællær nokær annar stad a marco, thær sum han hauær sat sit spiut, ællær sin skiöld, ællær sadhul sin lagat oc swa takit sit hærbærghæ. tha fore thy at thæse mal æræ al til ens rætte mælt æftir loghum. um tha wardær man dræpin annæn thæræ stadæ. tha böte hin ær höfðing war i the færd fullæ manbötær, oc *fore hærwirki* böte han af sinu eghne konungi fyrtyughu marc. V. 4: Brytær man up dör annærs manz oc hauir han fæm laxmæn med fæm full wapnum, ok taker han thær nokat bort med walde . . . tha böte han konungi fyrtyughu marc. — Æt. S. L. II. 20: Far man til bondæns garth at göræ nokæt wald i. tha ma thæt æy mæth minnæ hærwærkæ warthæ æn mæth fæm mæn. ok hwær thærræ hauæ thry folkæwapn. takær han thær nokær i. ællær han hoggær thær nokær i. ællær brytær mæth wald. mæth fæm mæn. tha hin thær houæthzman ær i. han bötæ fyrtyugh mark. (jvfr. Helsingb. Stadsr. p. 227.) II. 29: Förær nokær man sinæ kostær i sit skip. ællær han ær hemkomæn mæth kostær sinæ. ok sökær

hanum thær nokær man mæth fæm mæn. tha
 a han swa thær hærwirkkæ foræ at bötæ sum
 han görthæ thæt heemæ i hans garth.... for-
 thy at thæt kallær man bukkæbryt wæræ.
 II. 30: Hauær man bothæt uppæ for sit skip.
 ok sinæ kostær i förth ok far man in til ha-
 num mæth fæm mæn. ok göræ hanum nokær
 uræt. tha bötæ hanum thæt thær han gör ok
 thær til thre mark. Æn dræpær han bon-
 dæn æntingh i hans booth. (v: Sjælebod, det
 isl. búd, ikke Baad, saaledes som det hedder i
 min Oversætt. jvfr. S. L. II. 32) ællær i hans
 skip. tha bötæ fullæ manbötær. ok thær of-
 næ fyrtiugh mark frændær. ok swa konung.

§. 67.

Mindre Bødesager vare Timarfsager, hvor-
 til efter Sjellands Love henhørte alle simple Drabs-
 sager, Gr. S. L. VI. 5, 6; Bald. S. L. II. 1. a) —
 De ringeste Bøder, som tilfaldt Kongen vare 3
 Marks Bøder, t. Gr. for Man, Sk. L. V. 1. IX. 1,
 Gr. Sjell. L. III. 20, 21, jvfr. VI. 9, Bald. S. L.
 II. 41, Drbodem. c. 14, Jus Slesv. antiqv. c.
 28; b) — for store Saaar, Sk. L. V. 5, Gr. S.
 L. VI. 9; c) — for Rætlösæ, Sk. L. I. 19, IV. 9,
 Gr. S. L. III. 28, VI. 11; d) — efter Sk. L. IV.
 3, 8, naar Nævninger ikke vilde sværge, e) og efter
 Gr. S. L. VI. 12, for Tyveri, naar det Stjaal-
 nes Værdi var af ringere Værdi end en halv Mark,
 og Tyven ikke var grebet med Kosterne ihænde.

- a) *Gr. G. L. VI. 5*: Thæt skal man ok witæ. at hwilkæn man sum man dræpær. tha a han at bötæ thær foræ ni mark til konungs ræt. ok sæx mark til frithköp thæt ær fyræ mark silf. ok thre mark foræ blothæwitæ. *VI. 6*: Kombær swa at fleræ mæn æræ samæn at dræpæ en man. æntingh fæm ællær fleræ. ok gar thær ængæn thærræ wethær. ok worthær ængtæ botæ buth buthæt a the thry landz-thing thær waræ æftær. tha aghæ allæ the thær i færth ok i fylghæ waræ mæth. at bötæ konungs ræt bathæ foræ frithlösn ok swa foræ fylghæt. swa sum hwær thærræ hafthæ siælf dræpæt hanum. forthy tok landæt thær wethær at han skuldæ swa myklæ rethæræ wæræ at biuthæ bötær foræ thær gærninggæ görthæ. Æn wiliæ the æy wethærgangæ. ok liggær mannæn a morth. tha ær thæt æy illæ at the bötæ mykæt thær ondælekæ hauæ til görth. — *Wald. G. L. II. 1*: Dræpær nokær man fræls man. tha a han at lösæ sin frith withær konungs umbæzman mæth thre mark silf. æn ær hans houæth lot mindræ æn thre mark. tha ma konungs umbæzman han æy meræ kræfiæ æn hans houæthlot.
- b) *Æf. L. V. 1*: . . . oc cumbær han bort med nam, tha bötæ han konunge thre marc fore ran ær han giordæ, oc thre marc hinum ær han næmdæ. *IX. 1*: Fore handran scal böte thre marc. — *Gr. Sjell. L. VI. 9*, see §. 65, *Not. c*.

- c) *Æt. L. V. 5*: Gitær annær man sannæt andrum a hændær mæth twigia manna witnæ, at han fic sar af hanum, tha wæri han sic med jarne ær sac gifs. ær ey witni til, tha wæri han sic fore wada sar med tyltered, oc fore hulsar, ær wardær ællær i ófræ holde ællær i nædræ ællær i hofde, swa at hiær næ ma se, tha stande han fore meth twem tyllum. gitær han ey drughat logh, tha bötæ han hanum ær sar fic for hwart sar thre marc, oc fore hulsar siæx marc, oc konungi thre marc, hwat sum hældær ær. *jöfr. Andr. Sunes. V. 23. Gr. S. L. VI. 9*: . . . æy a konung foræ annæt saar thre mark. æn thæt thær spik ok spiær kombær wethær. — *Om Æt. L. omtaler allene de større Saar, kan dog være tvivlsomt, jöfr. Forflaringen af wadasar i Anders saml Skrift. I. 283.*
- d) *Æt. L. I. 19 f. §. 51 Not. g. — IV. 9*: . . . gör han ey ræt thridiæ thing, böte hinum ær kiærær thre marc fore rætlösæ. — *Gr. S. L. VI. 11*: Ok ma thæt swa komæ a förstæ thing at konungs umbuthzman ma sökiæ bondæns thre mark. of thæt worthær swa at bondæn kallær annær til things. ok hin mötær thær stæfn-dær ær. ok gar withær thingstæfning at hanum war thing stæfnd. ok wil hinum æy ræt göræ thær hanum hauær til things kallæt. tha mughæ thingmæn wæl hanum hans ræt utdö-mæ. swa at han ma æy annæn sinnæ mæth

logh dyliã. ok konung mughæ the dōmæ thre mark. for the rætlōsæ han gör.

- e) *Sk. L. IV. 3*: . . . Wiliã the æi swæriã til wæghæ ær til wartha ualdæ, tha liggiã thæm thre marc withær at konungs ræte. *IV. 8*: wiliã aldungæ the ær til wardæ næfndæ ey swæriã markæskiæl, tha liggiã thæm widær thre marc at kunungs ræte ær ey wiliã swæriã.
- f) . . . faldær han ok worthær han æy bundæn. ok ær thæt minnæ æn half marc. thær han hauær stolæt. tha a konungs umbutzman æy mer æn thre mark af hans houæthlot.

§. 68.

Følgende Forbrydelser henregnedes, i det mindste i Slutningen af denne Periode, til Ubodelsmaal:

- 1) følgende fire Drab, som i *Gr. S. L. II. 12*, *Wald. S. L. II. 29* og *Drbodem. c. 1. a)* udtrykkelig henføres dertil: A. Drab begaaet paa Husbonden eller paa dem, som ere i Fællig med ham, i hans eget Huus, jvfr. *Andr. Sunes. V. 19*, *Gr. S. L. II. 5. b)* — B. Drab begaaet paa Tinge, jvfr. *Andr. Sunes. l. c. Gr. S. L. II. 6*, *Wald. S. L. II. 30*. — C. Drab begaaet i Kirke, *Gr. S. L. II. 11. c)* — D. Drab begaaet, for en tilføjet Fornærmelse, paa den, som allerede har givet Bøder eller sluttet Forlig, eller er blevet frikjendt, jvfr. *Sk. L. V. 6*, *Andr. Sunes. l. c. Gr. Sjæll. L. II. 7 = 10. d)* —

Den, som havde gjort sig skyldig i et saadant Drab, mistede sin Fred og forbrød alt rørligt Gods til Kongen; sin Fred kunde han ej løse, uden at Kongen og den Dræbtes Frænder vare enige i at give ham den, Gr. S. L. II. 12, Bald. S. L. II. 29. e)

2) følgende Forbrydelser, for hvilke i enkelte Lovsteder fastsættes Straf af Fredløshed eller vel endog Livsstraf: A. Landsforræderi, Gr. S. L. II. 31, jvfr. Witherlagsr. p. 160. f) — B. Mordbrand, Sk. L. XIV. 5, jvfr. Andr. Sunes. V. 19, Gr. Sjell. L. II. 19. g) — C. Tyveri, naar Tyven var grebet i Gjerningen, Sk. L. VII. 15, Bald. S. L. III. 13, Jus Slesv. antiqv. c. 14, 15, 17. h) — D. Røveri eller Tyveri, forbundet med Mord, Sk. L. VII. 15, jvfr. Andr. Sunes. VII. 11. i) — E. Kirkerøveri, Sk. L. I. c. — F. Drab, som blev begaaet, medens Kongen opholdt sig i Provindsen, Sk. L. V. 7, Andr. Sunes. V. 19. k) — Foruden disse nævnes endnu nogle andre Forbrydelser som Ubodemaal i et gammelt Lovstykke Om bothlös mal, som findes i endeel Haandskrifter af Skaanske Lov og er trykt i Anchers Lovhist. I. 615=616. l)

a) Gr. S. L. II. 12: Thæssæ fyræ mal. i kirky at dræpæ ok a bötæ bötær. ællær afgangæt mal. ok a thinggy at dræpæ. ok hemæ at manz eghæn at dræpæ. ænti lægarth ællær fægarth. ællær lathægarth. ællær i mylnæ. thæt ær alt orbotæmaal. — Ursagen, hvorfor

Bald. S. L. II. 29 kun siger: "thæssæ thry the ær orbotæmal" uagtet den opregner de samme Forbrydelser, ligger uidentvivel deri, at den har sat Drab i Kirke eller paa Kirkegaard ganske i Klasse med Drab begaaet i en Mands Huus, jvfr. Gr. S. L. II. 11. — Med disse Lovsteder bør jvnføres Andr. Sunes. V. 19, der gjør nogle, rimeligviis senere, Tillæg: *Quorundam excessuum magnitudo deposcit, ut eorum autores pacis perpetuo quiete priuentur, puta si post homicidium quis offerre renuat satisfactionem; si post præstitam emendationem sumatur vindicta; si per homicidium cæmeterium violetur; si turbata pace coram omnibus in jure mors offeratur cuiquam; si sponsa cuiquam per violentiam auferatur; si conjunx cujuspian vel mater vel soror vel filia ob stupri turpitudinem rapiatur; si hospes a domino, vel ab hospite in domo propria dominus occidatur; si quis voluntate ignem imponat domui alienæ, ut ad injuriam et damnum domini domus incendio consumatur; si, præsentem rege et in diæcesi commorante, quis præsumat homicidium perpetrare, secundum novam a rege Valdemaro editam constitutionem.*

- b) Far nokær man til annærs manz hus ok dræpær hanum i hans eghæthus. æliær hans sön. ællær hans konæ. ællær hans dotær ællær nokær thæn thær i fult fælugh ær mæth hanum i thæn garth. tha ær thæt orbotæmal...

ok alt thæt hin hörær til thær dræpæt hauær.
 utæn jorth. thæt wæræ innæn konungs wald.
 ok han fly siælf frithlös.

- c) Kirky skal hwærs kristæns manz heemhus
 wæræ. ok hwilkæn man sum thær worthær i
 dræpæn. tha gangæ thæt alt at the samæ logh.
 sum han waræ hemæ i hans eghæn garth æl-
 lær hans hus dræpæn. hanum til frithlös.
 swa at han ma æy with bötær kommæ.
- d) *Æf. l. V. 6*: Dræpir man annar man ofna
 bötær bötæ, faræ fridlös oc fa aldrigh frid,
 ok konung taki alt thæt han a utan hans
 jord. — *Ær. S. l. II. 7*: Dræpær nokær man
 annær man a bötær bötæ. tha ær thæt ok or-
 botæmal . . . Worthær ok swa at han forla-
 tær thæt thær with hanum görth worthær.
 ok lyusær han thæt siælf a thingy. at han
 hauær hanum thæt forlatæt. ok gör han thær
 sithæn nokæt ofnæ. tha ær thæt æm fult sum
 böt waræ. *II. 8*: Thæt skal ok thæn witæ.
 thær bötær hauær takit. at han skal sik si-
 thæn meræ gömæ for thæn man æn for an-
 nær. tho at hin thær böt hauær at han gör
 nokæt with hanum. tha skal han thot hwaræn
 æy thæt ofnæ hanum hæfnæ. föræn han ha-
 uær thæt a thinggy sot sum logh ær. *II. 9*:
 Æn kan swa warthæ. at hin warthær swa til
 thrængdær thær bötær hauær takæt. at han
 dræpær hin ok af hins skyld thær böttæ . . .
 tha gangæ um thæt mal sum annæt botæmal.
 Æn swæriæ the (*Nævningerne*) at the gitæ æy

annæt funnæt æn han drap hanum for thæt mal thær förræ war afgangæt. tha wæræ han frithlös sum förræ ær sagh. II. 10: Hauær ok nokær man warth sik mæth logh. ok wor- thær han foræ thæn samæ sak sithæn dræpæn. tha gangæ han swa til frithlös sum han haf- thæ för bötær takit.

e) Gr. S. L. II. 12: . . . ok thær mughæ æy ar- winggæ bötær takæ at hins næstæ thær dræ- pæt hauær. num at the fa konungs wilæ til. ok konung ma thæm æy thærræ frith aftær giuæ. utæn han hauær frændær wilæ til. Æn twa salæ mughæ frændær wæl af kyn ta- kæ. tho at hin ær bortflythær mæth thæn enæ sal. thær frithlös ær. Wald. S. L. II. 29: . . . ok thær a konung at takæ allæ thærræ houæthlotæ foræ thær houætzmæn æræ i sli- kæ giærninggæ. i allæ the munæ thær the aghæ forutæn thærræ iorth.

f) Thæt skal man ok witæ. at sin eghæn jorth ma man mæth ængin thing forægöræ. foru- tæn han far utæn riky ok far mæth utæn ri- kys hær in oppæ sit eghæt riky. ok hæriær oppæ thæt. tha hauær han forgörth hwær thæn pænning thær han a innæn rikys. bathæ jorth ok andræ kostær with konung. forthy. at thæt kallær mæn awgskiold förth ofnæ ri- kit. — Witherlaggr. p. 160: Of annan hendir awötha oc uskæpite troswikere at wortha oc Judaswerk at winne, meth ilt rath gen herræ

sinum, tha hawir han sik sielwan forgiort oc alt thet han a.

g) *Æt. l. XIV. 5*: Sættær man med wiliæ sinum eld i annars mans hus dyli med thrugsiarne, oc hin wete hanum asswaru ed; brændær han haui daghs rum oc nate at radæ fore sic. wardær han sidæn fangin, tha ma han hængiæ, um han wil ær scadæn fic. Wardær han uphængdær, taki bondæn giald fore sin skada swa sum fang æræ til, oc konung hans howodlot. swa skal oc thæn faræ ær ridær til med hærschildi oc brændær up annars mans eghn. — *Æt. l. II. 19*: Um morthbrand skal man ok witæ at hwa swa warthær thær mæth takæn. thæt gar a hans lif. ok han a thær at brænnæ foræ. ællær i hyul at brytæ. brystær hanum oc logh. tha a thæn samæ ræt ok ywær hanum at gangæ. ok tho hauæ han dagh ok nattærum til fiælstræ. forthy at ængin thor ællær til loghæ komæ. —

h) *Æt. l. VII. 15*: Thingmæn skulu med loghum dömæ thiuf til hængæ fore half marc mun, oc ey fore minnæ. stiæl han minnæ tha mnglu the dömæ af hanum hud ællær slikin annan lim sum the wiliæ, ællær at han wardæ thræl innan konungs garde. forthy at thingmæn agho wald at göræ af hanum chwat the wiliæ; *jvfr. Æt. l. VII. 6*: Spör annær man hema at annærs manz at coste sinum thiufstolnum, oc netær hin at ey ær hemæ at hans, oc ransakær bondæn sidin oc hittær thær costsin,

tha ær hin tøkær, sum annar thiuf, ær thiuf-nadæn haur hyst, oc bondan takæ ut kost sin oc a twegildis at bo uskiftu. Sidæn bondan haur fangit thet han skal, tha taki konung allæn hans houæthlot oc ey meræ. — Bald. G. L. III. 13, p. 595-596 (om den, som er sigtet for et Tyveri af halv Marks Værdi eller mere): . . . ok thær takær man hans manhælg hæ. ok han faræ tho bort at man takæ hanum æy thæn dagh. ok æy thæn nat. forthy at han a dagh ok nattærum at hauæ. ok letæ sik skogh ok mosæ. ok mæn faræ sithæn til næstæ landzthing æftær ok takæ hans frith thærræ. æy forthy at mæn mughæ æy hans frith wæl förræ takæ thær hans manhælg hæ ær æy takæn æftær daghsrum ok nat. num thærforæ at han ma sik sithæn wærræ fiæliæ. ok hwær man wet at hans frith ær takæn. ok hwær skal bötæ foræ thær sithæn ær mæth hanum. Æn han ma æy utæn hæræth warthæ takæn for manhælg. utæn thæs enæ at han mistær sin frith. *Æn takær man thiuf mæth half mark ællær meræ.* tha a han at faræ til things mæth hanum. ok thingmæn aghæ at dömæ æntingh til hangæ ællær til konungs garth. ællær huthæn af hanum &c. — Gr. G. L. VI. 12: . . . Æn worthær thæt til half mark mun ællær meræ. tha gar thæt a thyufsæns houæthlot, jvfr. §. 67 Not. f. — Jus Slesv. c. 14: Si quis deprehenderit furem suum, manibus a tergo ligatis, adducat ad

placitum, et suspendat eum. c. 15: Item, si quis alicui civium furtum imposuerit . . . si defecerit in hoc, Regi debetur capitalis ejus portio et furtum restituet tripliciter impetenti. c. 17. Item fur ligatus in placito, si quantitas furti exegerit, suspendatur, et a nemine condempnetur. — *Om Nødtyveri* f. *Bald. G. L. III. 13 i Slutn.* Æn stiel nokær man i hunggær thæt thær mat ær sik ællær sin konæ. at han gitær æy föd sik ællær. tha ær thæn harth batae foræ guth ok foræ man thær hannum latae hængy. ællær storæ pinæ wethær göræ. thær thæt for hungærs nöth görthæ.

i) . . . æn tho ær han thiuf um han stiel en pænning. ær han kirkiubrytære ællær mordare, tha mughu the (thingmæn) dömæ han i hiughl . . . *Andr. Sunes. VII. 11: . . . ecclesiarum effractor, qui manus sacrilegas in res sacras extendere non veretur, in furto sacrilegium exercendo, vel sicarius, qui, ut posset prædam et spolia per latrocinia obtinere, vitæ non parcit bestiarum more, tanquam humanæ societatis immemor alienæ . . . in rota distento corpore suspendatur, vel lapidibus obruatur, vel incendio concrematur.* *Svfr. Nyt Jur. Arch. XVII. 169-170.*

k) Thæn timæ konung ær innæn landz, scal hwær man hauæ frid. æn wardær man dræpin thæn timæ ær konung ær inlændæs, tha læggjæ wiðær hans frid ær drap, oc fa aldrigh atær föræn han lösær han sum kunung wil oc hins

dræpnæ frændær wiliæ. — Andr. Sunes. V. 19.
f. Not. a.

- 1) . . . Takær man bonda dottor ællær systær
nödhogha. Takær man fæstekunn annarz
mans Botlös mal mæth thæm för ær
mælt. at dræpe man saclösan swa at han war-
thær æi förr sæctathær ofna thingi . . . æl-
lær dræps man ofna juladagh ællær kyndel-
misfu dagh. ællær sanctus laurencius dagh
ællær allahælghóna misfu dagh. ællær sithan
hwærn sundagh ofna iamlanganum. Sære
man annar man ofna torghe ællær ofna stræte
ællær innan lanzby. swa at fulla höra man-
böter til. tha ær thet oc botlöst mal. Jöfr.
Andr. Sunes. V. 19, f. Not. s.

§. 69.

For ethvert Drab, som kunde affones med Bø-
der, var den saakaldte Mandebod uidentviol i Be-
gyndelsen af denne Periode i Almindelighed 40 Mark
Penge, siden 15 Mark Sølv eller 45 Mark Penge^a).
Den deelttes i trende Dele (salæ); Manddraberen,
hans Fædrenefrænder og Mødrenefrænder erlagde
hver for sig en Trediedeel; den Dræbtes nærmeste
Arving, hans Fædrenefrænder og Mødrenefrænder,
toge hver en Trediedeel af hver Sal. Nærmeste
Slægtning gav og tog Halvdelen mere end den, som
var længere ude beslægtet med Drabsmanden eller
den Dræbte. Een Ortug Penge var det mindste
Bidrag, som skulde ydes. Slægtffabets Nærhed

bestemtes efter Arveretten, dog bleve Fruentimmer, Udsødte og Gledføringer ikke regnede med. Naarsdagen efterat Bøder vare lovede, skulde den hele Bod være udredet, en Trediedeel i hver 4de Maaned, Sk. L. V. I., jvfr. Andr. Sunesen V. 1, 10. Gr. S. L. II. 15, III. 10, II. V. 20 = 30. b). Stundom blev af Drabsmanden og hans Frænder, efter foregaaende Forening med den Dræbtes Arvinger, erlagt mere end den lovbestemte Mandebod (Görsum, Dverbod) enten med Hensyn til den Dræbtes særdeles Anseelse eller af Frygt for Hevnen, Jus antiqv. Slesv. c. 3., Saxo p. 200, Helsingb. Stadsr. p. 227, jvfr. S. L. III. 21. c). — En besynderlig Compensation af Bøderne fandt Sted, dersom Drabsmanden, tilligemed sine Meddeedsmænd, i den Dræbtes Grav gjorde Eed paa, at han selv af den Dræbte havde faaet Saar eller Slag, dengang Drabet stee- te; i dette Tilfælde blev der fradraget saameget i Mandeboden, som Bøderne for hine Saar eller Slag kunde beløbe sig til, Sk. L. V. 26, jvfr. Andr. Sunes. V. 6, Gr. S. L. V. 23, 34. d).

Naar Boden lovedes (fæstedes) og naar den skulde udredes, gaves Drabsmanden og hans Slægt sikker Lejde til Tinge (gruth); naar Boden var betalt, maatte Drabsmanden og hans Slægt sværge den saakalde jafnadæ-ed, hvorimod den Dræbtes Slægt maatte tilsværge dem Tryghed (trygd) Sk. L. V.

15, 29, 30, jvfr. Andr. Sunes. V. 4, 6. Gr. S. L. V. 24. e). —

Valdemar den 2den befalede ved en Forordning for Skaane, at Mandeboden skulde udredes af Drabsmanden allene, men denne Forordning har neppe længe været i Kraft 1), Andr. Sunes. V. 3. Ogsaa befalede han i Forordningen om Jernbyrds Afskaffelse, at, naar Drabsmanden var ubekjendt, maatte for Fremtiden ikke mere end tre efter hinanden sigtes som Drabsmænd, hvorimod Sk. L. V. 38 og Sk. Kirker. c. 12, tillader at sigte ti Mænd efter hinanden. g).

- a) Saxo lib. X. pag. 200: Rex (Canutus) culpam ære redimi debere constituit. *Cumque alias homicidiorum crimen quadragenis nummi talentis expiari soleret*, ipse sibi trecenta ac sexaginta mulctæ nomine numeranda descripsit. Jvfr. min Forklaring af disse Ord i Indledn. til Eriks Sjell. Lov S. XXXI, Not., hvilken Fortolkning neppe gjendrives ved den Indvending, som er gjort i Skand. Lit. Selsk. Skrift. XVII. 356 Not., da den i Witherlagsretten fastsatte Bod, som der paaberaabes, ikke er Mandebod, men Bod for Saar (s. Scr. R. D. III. p. 163). — Gr. S. L. III. 10: Æn the sæmtan mark for man skal bötæs. tha skal han takæ fæm mark silfs thær thrithing ær gangæn af iæmplingin. fran thæt thær bötær worthær fæst. ok fæm thær annær thrithing ær gangæn. ok fæm iæmlinggæ

dagh æftær thær bötær waræ fæstæ. — *Andr. Sunesf. V. 1*: . . . *Hæc autem multa non excedit summam quindecim marcarum argenti.* — *Om geistlig Straf for Drab s. Andr. Sunesf. Statuta ecclesiast. p. 528.*

- b) *Æt. L. V. 1*: Faldær man i mandrap, taki aldrigh ættæbot af sinum frændum föræn han hauær böt æn sal af sinu eghno. Sidan han haur böt en sal af sinu eghno. tha sanki han saman fæthrins frændær sinæ oc ætlæ widær thæm hwathwær thærræ scal bötæ med hanum. oc sidæn frændær hauæ alt thæt samæn cumit, tha sæli the æy en pænning thæm i hændær ær mannæn drap, för æn thæn samæ dagh oc the sammæ stund ær han scal bötæ æftær thæt fæthrins frændær hauæ swa giort, tha göræ möthærnæs frændær sammæ lund. Thættæ haur konungen forthy swa skipæt, at hin ær man haur dræpit, sculi ey ættæbötær taki affrændum sinum, oc forhæghdæ, oc frændær nödæs atær til at bötæ annat sinnæ mæth hanum. ær annær kunnær man ær æy wil böte . . . tha ma ey hin ær man drap nödæ han til at bötæ med sic, ey med nam oc ey andræ lund, utan frændær sculu han nödæ til med konungs rætæ, um the gitæ ey ællær. (af *Rnud d. 6tes Fdg. jvfr. Andr. Sunesf. V. 3.*) — *Æt. L. II. 15*: . . . thæn skal with bötæfæstning takæ for döth man. thær hans næstæ frændæ ær ok fulaldær ær. æn nærmær ær athælkonæ sön æn

slökæfrithæsön. æn ær æy sön. ok ær fathær
 &c. . . . æræ the ok fleræ bröthær. ællær
 andrae mæn um nær. tha takæ thæn thær ælzt
 ær, ok æy ær lærth. ok æy ær klostærman.
 ok æy ær flætförthær . . . jvfr. S. L. II. 26.
 — Gr. S. L. III. 11: Æn thæn thær bötæ
 skal. han skal först bötæ en sal af sit eghæt.
 ok annær sal bötæ fæthærnæs frændær ok
 thrithiæ möthærnæs frændær. Æn hinæ thær
 næstæ æræ takæ thrithing af thæn förstæ sall.
 ok thrithing fæthærnæs frændær. ok thrithing
 möthærnæs frændær. ok swa (af annær oc
 swa) af thrithiæ. forthy at tha komæ the hælzt
 wethær thær trykdinæ skulu göræ hanum thær
 böt hauær. V. 20: . . . æftær thæt the (3: fræn-
 dær) æræ manggæ til. tha aughæ the at bötæ
 mæth hanum. æræ the manggæ. tha bötær
 hwær thærræ swa myklæ minnæ. æn æræ the
 fa tha bötæ swa miklæ meræ. tha skal han
 næfnæ dagh foræ thæm ok ætlæ han horæ my-
 kæt hwær thærræ skal bötæ. thæn e haluæ
 meræ thær nærmær ær. tha thæn e haluæ
 minnæ thær thæn næst ær. ok huær haluæ
 minnæ emæthæn hans frænsumæ ær. Swa
 mælæ mæn at the minstæ bot skal æy minnæ
 wæræ æn örtugh bot. V. 22: Æn hauær han
 nokær frændkonæ thæn thær bötæ skal. ok
 faar hun sön förræ æn thæn dagh han bötær
 thæn sal. ok ær hans frænkona a hans fæthræ-
 næ ok liuær barnnæt. tha a thæt at bötæ mæth
 hanum. Æn worthær thæt sithæn föd, thær

thæn sal worthær böt. tha a thæt æy at bötæ.
 V. 23: Æn skal man bötær takæ. tha ær næst
 at takæ. sön æftær fathær um til ær. ær æy
 sön til. num æntingh dotær sön ællær sonæ-
 sön. tha ær han næst. swa ræt sum arf skul-
 dæ takæ. swa takær ok thæn förstæ sal. utæn
 thæt ær thæt enæ. at thær takær hwærkæn
 konæ ok æy möbarn af. jvfr. V. 25. V. 29:
 Thæt skal man ok witæ. at dör han thær
 mannæn hauær dræpæt för æn hans frith wor-
 thær takæn. tha allæ the lund thær för war
 mælt at takæ bötær æftær hanum thær dræ-
 pæn war. tha war næst sön. ok hans (ðennes?)
 brothær um han hafthæ. swa skal hin bötæ
 thær ælzt ær. ok hinæ bæræ til thær ywær
 æræ mæth hanum. thæn förstæ ær æy han.
 tha skulæ börnbörn wethær takæ at bötæ. æn
 æræ the æy til. tha takær fathær. um hin dö-
 thæ hauær brothær. tha bæræ i mæth fathæ-
 ræn &c.

- c) Saxo p. 200: Huic summæ novem talenta auri,
 doni nomine, adjecit, eandemque mulctæ spe-
 ciem consimilis culpæ reis lege perenniter irro-
 gavit, jvfr. Kong Nielses Tillæg til Witherlags-
 retten om Bøder for Hug og Saar, i Scr. R. D.
 III. p. 163. — Helsingb. Stadsr. p. 227: War-
 thir man dræpin af andrum. tha skal han bö-
 de adir meth trædiugho mark penninge oc
 iwerbödir meth thrædiugho mark . . . ellir
 um han wil cy böda iwirbödir. tha skal han
 logh gewe for ywirbödir meth threnne tyltir.

Jus Slesv. antiqv. c. 3: Item si quis civis in civitate hominem sine culpa occiderit, regi satisfaciat in tribus marcis, cognatis vero interfecti, regni consvetudine conservata, thrinnæ attæn mark cum marka auri, quæ Görsum danice dicitur, emendabit. *§. 2. III. 21*: Fæstær man rættæ bötær for mandrap uten görsum, tha bötæ han thrinnæ attæn mark . . . Æn görsum ær e swa sum for worthær mælt. thær bot fæstæs. forthi aghæ waldær mest görsum.

d) *Gr. S. L. V. 23*: . . . wil han thær bötær thæt sighæ at i thæt aræthæ hin war dræpæn. at han fik thær æntingh hog. ællær saar. ællær hardræt. tha ma han witæ i graf mæth hanum mæth tyltæreth. thre mark um han wil. ok (um han sighær at thæt ær) siæx mark (tha skal han thæt witæ) mæth twa tyltær. ok (sighær han oc at thet war til) ni mark (tha skal han ok thæt witæ) mæth thre tyltær. æn æy ma höghræ til witæ. — Det følgende Cap. giver Drabsmandens Frænde samme Ret, dersom Drabsmanden er død.

e) *Sk. L. V. 15*. . . . tha scal hin ær drap rymæ wægh oc kirkiu oc alla samfyndær, e til böt wardær oc trygd wardær takæn. *Gr. S. L. V. 24*: . . . Æn thaghær alt ær böt tha skulæ the hanum trygd swæriæ thær bötær hauæ takæt. ok swa manggæsum han næfnær til trygd um han wil trygd hauæ. af swa manggæ skulæ the först iæfnth eth swæriæ. thæt ma æy hö-

ghræ næfnæ æn tolf forutæn thæn thær bot tok. sæx af möthærnæ. ok sæx af fæthærnæ. ok tha skulæ hinæ thær bötær hauæ takæt. næfnæ först hans frændær til thær bötær. ok han skal först swæriæ thær bötær. bithiæ sik swa guth hiælpæ ok holl warthæ. at mæth frændær rath ok winæ. waræ hans mal swa kommæt sum thærræ. han wildæ slikæ bötær takæ af thæm sum han hauær thæm böt. ok hans frændær swæriæ thæt sammæ mæth hanum. ok hinæ skulæ thæt igen swæriæ. han först thær botæn tok. at thæt han hauær thær bötær takæt foræ. han wil thæt aldræ hæfnæ. hwærkæn mæth rath ællær mæth dath. hwærkæn af bornæ ok æy ubornæ. thær mæth skulæ the wæræ sattæ ok læggæ hændær samæn ok minnæs. Jvfr. Schlegels Afhandl. om Jævnnet=Geden, i Skand. Lit. Selsk. Skrift. XVII. 331=373, og §. 24 Not. g., §. 66 Not. a. og mine Anmærkn. til Eriks Sjell. Lov S. 351=352.

- f) Dræpar man annar man. böte alt af sinu eghno. utan annar frændæ wil mæth goth wilia sinum hanum giua nocot til. (Anders Lovhist. I. 610).
- g) Vald. Forordn. om Jernbyrd: . . . The sammælund skal then thredia sik wæriæ om sækthedher wordher. æn æy skal flæræ mæn sækthes for eth drap æn thre mæn. och tha thre æræ sæcthedæ, tha scal sidhen han liusæ a then ther thet drab giordhæ. — Ef. L. V. 38: . . . swa scal sökia ni mannum a hændær. æn

wardær ængin uskiær innan them ni mannum,
tha ma han then tindæ til sœra kummæ, oc
swa skal han thæn tindæ ofna thingum sökiæ
sum hini ni men förræ; jöfr. Andr. Sunes. V.
15 og Disfert. de usu juram. Sect I. p. 56-63.
(Nyt jur. Arch. XIV. 83-86).

§. 70.

For Legemsbeskadigelsef gaves i Regelen allene
Bøder til den Fornærmede, og disses Størrelse var
bestemt efter Beskadigelsens Vigtighed, Sk. L. V.
5, 10, 14, 16, 32-34, VI. 2. Er. Sjell. L. III.
4, 10, 14, 19. Bald S. L. II. 2-26, III. 12;
Helsingb. Stadsr. p. 227, Jus Slesv. antiqv. c. 3,
65. Kongen fik kun Bøder, naar den offentlige
Fred eller tilsvoren Tryghed kunde ansees for at være
frænket a), eller naar det var store Saar b.) Bøderne
vare ligestore, hvad enten Beskadigelsen var paa-
ført af Forsæt eller af Waade, men i sidste Tilfælde
fik Kongen ingen Bøder, om end Gjerningen maatte
være udøvet paa et saadant Sted eller var af saa-
dan Natur, at den ellers medførte offentlig Straf c).
For Afhug af de vigtigste Lemmer maatte gives Man-
debod, Sk. L. V. 10. Er. Sjell. L. III. 4, 5, 13. Bald.
S. L. II. 3-5, 10-26, III. 12. Helsingb. Stadsr.
p. 227 d). — For Hug og Slag vare Bøderne lige-
saa høje som for Saar, og for Stavshug endog som
for Hulsaar, Sk. L. V. 14, 16. Er. S. L. III.
17, 18, Bald. S. L. II. 8, Jus Slesv. l. c. e). —

Foruden Bøderne skulde der tillige gives Erstatning for Lyden, efter gode Mænds Skjøn, men blev denne ansat højere end Bøderne for Saar og Slag, bortfaldt de sidste, Sk. L. V. 12, 13, jvfr. Andr. Sunes. V. 23. Gr. S. L. III. 19. f). Den højeste Bod for Saar, naar det ikke efterlod sig Lyde, var 15 Mark Penge (5 Mark Sølv). Sk. L. V. 14, Gr. S. L. III. 11. Bald. S. L. II. 13. g).

- a) See §. 66, og de der anførte Lovsteder.
- b) See §. 67, Not. c.
- c) See §. 64, Not. c., og §. 65, Not. a og d.
- d) Gr. Sjell. L. III. 4: Thre houæthliminæ æræ ofnæ mannæn. thær man a at bötæ fullæ manbötær foræ. thæt ær manz næsæ. ok manz tunggæ. ok manz skap; saa og fuld Mandebod for Afhug af begge Hænder eller begge Fødder, eller naar begge Dine bleve udstufne, III. 6. jvfr. Sk. L. V. 10.
- e) Boden for Wadæsaar, enmynt Saar, Steenshug, Beenshug, Nævehug, Haargreb og Jordskuf var 3 Mark, men for Hulsaar, tvemunt Saar og Stavshug (stangæhug ællær bardaghæ) 6 Mark. — Grunden til Bestemmelsen om Stavshug oplyses af følgende Uttring i Bald. S. L. II. 18: forthy sighæ wi swa at thæt thykkær man mæst skam wæræ at worthæ hælgh haarth, skjøndt disse Ord siges i en anden Anledning, og af Andr. Sunes. V. 23: Item a libero, si liber homo fuste aliquo verberetur, ictu quamvis unico

feriatur, locum habebit emendatio sex marcarum . . . Maior enim verberatum ex verberere quam vulneratum ex vulnere solet infamia comitari; jvfr. Saxo p. 199. 40: Postmodum vero severitati ejus sive ob inertiam, sive ob clementiam principum, pecuniariæ multæ temperamentum accesfit, quo tamen sola *ligni percussio* caruit, quod eo canes quis abigere soleat. Adeo majorum verecundia summam in ictu probroso contumeliam reponerat — (i Anledning af Witherlagsrettens strænge Straffe for Saar og Slag, som siden formildedes). — Jvfr. isvrigt N. Jur. Arch. VIII. 169=174.

- f) Ek. L. V. 12: . . . hwat meræ wardær sar ælær lytæ tha bötæs e thæt ær mer warthær. — Andr. Sunes. V. 23: . . . Ubicunque autem ipso vulnere major, secundum prudentium virorum æstimationem, a die vulneris post annum et diem factam, deformitas judicatur, ibi solius deformitatis æstimatio est præstanda. — Gr. Sjell. L. III. 19: . . . Æn warthær swa at man bæriær annær til lytæs. ok worthær lytæt höghræ æn stanggæhog. tha bötær han lytæt ok æy hoggæt. Æn worthær hoggæt höghræ ok ær lytæ ofnæ. tha bötær man ok lytæt swasum i andlætæ. Swa hauær wæræt minnæ til at man hauær böt foræ lytæ. thær han barthæ hin annær fyrtyugh mark. — Bald. S. L. II. 13 synes forresten at vise, at man ikke paa eengang kunde tage God baade for Slag eller Saar og tillige for Lyden: Æn worthær nokæt

af the fæm lytæs sar. tha takæ hin thær foræ worthær hwat han wil hældær lytæs bot ællær sars bot, hvilket ogsaa synes at stemme med Drødene i Sk. L. I. c., men hverken med Andr. Suenes. eller med Gr. Sjell. Lov.

- g) Sk. L. V. 14: . . . at ulytum manne, hwat skene sum han far, tha bötæ æy mer fore æn fæm marc sylfs. fæm sar bötæs manne, oc ey fleræ, tho at han far fæmtæn. wardæ oc fleræ holsar, aldrigh bötæs mer at manni ulytum æn fæm marc silfs.

c. Proces.

§. 71.

Dommersædet beklædtes endnu ikke af Mænd, som dertil vare beskikkede og lønnede af Staten, men Retstrætter paakjendtes af de paa Ting forsamlede Mænd a) eller, naar Sagen var af særdeles Bigtighed, af visse til dens Paakjendelse udnævnte Mænd (Nævninger). Ting holdtes rimeligviis jevnligere i denne end i forrige Periode, og, i det mindste paa nogle Steder, regelmæssigen eengang om Ugen, dog ikke paa nogen Helligdag, med mindre Sagens Beskaffenhed fordrede hurtig Afgjørelse. Gr. Sjell L. III. 22, 23, 24, 26, b). — Paa Landet havde man Herreds- og Landsting; Kjøbstæderne havde deres egne Byting, Helsingb. Stadsr. p. 226, Jus Slesvic. c. 1, 56, c). Det varede uden-

tvivl en rum Tid, førend Herredstingene bleve Landsstingene subordinerede som anden Instans; længe synes Forskjellen mellem begge Retter blot at have bestaaet i deres Jurisdictions forskjellige Bigtighed og Omfang d). De vigtigere Sager skulde endnu i Slutningen af denne Periode strax behandles ved Landstinget, hvorimod de mindre vigtige, i det mindste i Sjælland, først maatte paakjendes af Herredstinget, *Sk. L. V. 35, 37. Gr. Sjell. L. III. 25 e).* I Sjælland maatte Tinget ikke sættes med færre end 12 Mænd, stundom udfævedes endog 24, *Gr. Sjell. L. III. 22, 23 f).*

- a) Tingmænd, hos Andr. Sunes. *juridici*; *Sk. L. IV. 20: . . . oc sidæn faræ han atær a thing oc thingmæn dōme han widær jordæ wærn, swa sum logh æræ. VII. 1: . . . oc före han (thiuf) til things oc göra thet af hanum ær thingmæn wilia oc the dōmæ til. VII. 9: oc sighæ forc thingmannum athan ær thiuf hans, . . . tha dōmæ thingmæn bondanum ut sinæ wirdningæ oc Konungi sin ræt oc thiui matban i hærædhe; jvfr. VII. 3, 15, 21. IX. 4, 15. Gr. S. L. VI., 11, 23. — Kongens Ombudsmand havde ikke Jurisdiktion i egentlig Forstand, Sk. L. VII. 15: Summi men wiliæ, at thingmen sculu ey mughu dōmæ af thiufi öræ ællær andri limmir, utan konungs umbuzman late the dōmæ af; æn thæt ær ey tho sat, forethy at thingmæn ægho thiufs wald. — Om*

hans Deeltagelse i Retsplejen f. Sk. L. V. 25, VI. 9, IX. 5, VII. 21, Gr. S. L. I. 39, IV. 37, VI. 5, 8, 9=13, 23; jvfr. Ancher II. 759=764. — Om Geistlighedens Jurisdiktion, f. Sk. L. IV. 1, 3, 4, 19; Sk. Kirker. c. 5, 6, 9, 11, jvfr. §. 40. — Om Kongens Jurisdiktion.

b) Gr. S. L. III. 22: Thæt skal man ok witæ. at thing skal thry hauæ. stathæn ok timæn ok folkæt. Stathæn ær thæn ræt thær konung hauær giuæt. ok the allæ giuæ ia wethær thær i hæræth æræ. thæt ma ok æy annær stath skyutæs. utæn mæth allæ hæræthzmannæ wilæ. ok konungs ia. Timæn thæt ær thær-ræ laghdaghæ. thæn thær the hauæ haft af ærældæ. ok then dagh skal thet wære fran mithmorghæn. ok æy ma han længær wære æn til mithaftæn. ok æy ma minnæ thing wære æn tolf mæn. Worthær nokær dom dömdær for mithmorghæn. tha ær han sum han waræ æy dömdær. Worthær ok thing sat thæt thær laghthing worthær. thær man sættær um mithmorgæn ællær sithærmær. ok kombær swa at the skiliæs aftær at sum stundum warthær æy langt thing. ok kommæ aftær andræ mæn sithæn the æræ atskildæ ok göræ annæt thing. tha hwat sum the mælæ thær tha skal thæt æy meræ stath hauæ æn thæt waræ æi mælt a thinggæ. III. 23: Julæhælgh. ok fastæhælg. ok paskæhælgh. ok pingtzdaghæ hælgh. ok hösthælgh. ok lethingshælgh. thæm a man at nytæ um allæ

mal utæn um thyufnæth at man tarf æy sokn swaræ. Æn sin thyufnæth ma man sökæ æm wæl innæn hælgh sum utæn. Æn kombær swa at nokær man takær thyuf ok wil föræ innæn hælgh til things. tha thærforæ. at man skal æy takæ saklös man ok forkommæ hanum mæth thiufssak. ok kommæ æy andrae mæn til things æn the han bithær til. tha ma æy thing mæth minnæ wæræ. æn mæth fyrae mæn ok tyughæ. III. 24: . . . ok ma man ællær hauæ thing i hælgh. swasum fastæ ær um plöghning. um annar man wil annars manz hæfthær af hanum takæ &c. — III. 26 p. 134: Æn ær næfndæn i thæt hæræth. thær hæ-ræthzthing ær a thorsdagh. . . .

c) *Helsingb. Stadsret* p. 226: Thette ær lunda ræt at ingin man ma stefne man udan lund. udan sökæ i lund a bything. oc hwerkin a konungs thing oc ey a landstthing. — *Jus Slesv. antiqv. c. 1.*: . . . nec ad alium esset compellendus (civis Slesvicensis), causa purgandi se vel respondendi, nisi infra menia civitatis, licet causa opposita fuisset lese majestatis. Cap. 56: Quicunque civis coram rege vel aliquo principe alicubi in regno Dacie extra civitatem Slesvicensem super concive suo querimoniam mouerit, quam prius in civitate de eo non exposuit, civitati emendabit tres marcas, et illi, de quo movit querimoniam, omne dampnum, quod inde sustinuit, recompenset.

d) *Svfr. Ancher* II. 853-854.

e) *Æt. L. V. 35*: Thaghær man haur dræpit, tha scula andræ mæn faræ med hanum til lanzthings oc bidia hanum frid a thingi oc han biude bötær foræ giærningæ sinæ. — *V. 37*: Wardær man dræpin oc lönæs thæn ær drap, swa at ængin man gar widær, tha standæ næstæ aruæ ofna thrim lanzthingum oc spöræ æftir sannum banæ frændæ sins. — *Æt. S. L. III. 25*: Drap ok fyrtyughæ markkæ mal. ok afhog hand ællær fot. ok allæ the half mannæboot kombær foræ. ok alt thæt oppæ manz frith gaar. thæt a man alt a landzthing at sökæ. ok ængtæ annæt mal. hwærkæn ran ællær saar. tha a man mæth rættæ a landzthing at delæ. förræ æn thæt hauær wærræt fuldelt a hæræthzthing. tha ma han sithæn mæth thæt til landzthing faræ. ællær tho at man skil um logh a hæræthzthing at delæ. tha a han skiæl a landzthing at hauæ.

f) See Not. b.

§. 72.

Stævning til Landsting skulde forkyndes to Dage førend Tinget holdtes og til Herredsting een Dag iforvejen, dersom Sagvolderen var i Provindsen; var han derimod udenfor Provindsen, men i Riget, skulde han have 6 Ugers Barsel, og, var han uden Riget, Uar og Dags Barsel, *E. S. L. III. 25, 26. jvfr. V. 18. a)* Mødte den Indstævnte ikke, fandt Forelæggelse Sted til andet og tredje

Ting, og hver Gang skulde Stævningen gjentages. Naar den Indstævnte, uden at bevise Forfald, udeblev fra første og andet Ting, dømtes han hver Gang i 2 Dres Bøder til Sagsøgeren, og mødte han ikke paa tredje Ting, dømtes han desuden i 3 Marks Bøder til Kongen for Rætlösæ. Paa fjerde Ting gik der Dom i Sagen, med mindre Indstævnte mødte og beviste, at han ej var lovlig stævnet, i hvilket Tilfælde Sagen udsattes til endelig Afgjørelse paa femte Ting. Witherlagsskr. p. 161, Ek. L. IV. 9, 20, V. 38, XVII. 8; Gr. Sjell. L. l. c. og III. 28 p. 146 ff. Bald, S. L. III. 10. b)

- a) Gr. S. L. III. 25: Æn foræ fyrtyughæ markkæmal. tha a han at latae stæfnæ hanum til landzthing mæth twa mæn. ok twa nættær förræ æn landzthing worthær. ok thæn dagh han stæfnær. tha skal han latae stæfnæ hanum förræ æn sool sætz. ok thær skal kallæ at minstæ wethær at wæræ twa af hans grannæ. III. 26 p. 130: . . . Æn kombær swa at thæn ær utæn rikys. thær hin hauær til things kallæt. tha skal han hauæ dagh ok iæmlinggæ rum föræn han kallær ofnæ hanum. Æn far han sithæn bort thær han ær stæfnd. tha ma thæt hanum æy hiælpæ at han ær utæn rikys. tha skal al ful sokn ywær hanum gangæ swasum han waræ hemæ . . . p. 132: Æn swasum han ær utæn rikys ok han a dagh til iæmlinggæ daghs. swa a han til sæx ukær dagh um

han ær utæn landz ok innæn rikys. — p. 138: Æn til hæræthzthing tha ma man en nat stæfnæ förræ. ok thot hwaræn föræn soll sætz. ok hauæ twa grannæ withær. ok mæth twa grannæ skal han lata stæfnæ. — p. 140: Æn swa sum för ær sagh um landzthing um han waræ utæn rikæs swa sum för ær sagh. at han skuldæ dagh hauæ til dagh ok iæmplinggæ. swasum han waræ utæn landz ok innæn rykis. dagh til sæx ukær. tha hin thær hans wil worthæ wæriændæ ma hanum wæriæ foræ hæræthzthing sum han warthæ hanum foræ landzthing. at han war förræ hemæn faræn æn hanum war thing stæfnd. V. 18 . . . ok wet hin thær taksættær. at hin ær utæn landz. tha a hwær fynt at læggæs til fyurghtænnættær. thæt ær siæx ukær. Svfr. Ancher II. 146=151.

- b) Witherlagsr. p. 161: Of konung wil annan man af withirlagh kumma, tha skulde han först i sin garth meth twa withirlaghamen lada honum i sin sweet oc sin fierdhung stewna Huskarlastefne oc nefne fore honum stath oc dagh. Sökir han ey stefne tha skal han hem fara til huus hans oc stefne annar time oc sighe hanum stath oc dagh. Gömde han ey stefne, tha skal han thredie sinne honum lada stefne hem til huus hans oc sighe honum nar oc hwar han skal söka. Sökte han ey stefne, tha ware feld, oc fly land, oc konung take alt thæt han a. — Ef. 2. IV. 9: . . . faræ

thæn ær kiærær ofnæ hæræzting ællær a lanz-thing et oc annat, oc stæfnæ thæm thing ær ey wiliæ repæ. Cumbær han ey gen oc swarær hanum ræt ær kiærær, böte hanum twa örä fore hwært thing, oc sidæn stefnæ han hanum thridiaë thing. gör han ey ræt thridiaë thing, bötæ hinum ær kiærær thre mark oc konungæ thre mark fore rætlösæ. — IV. 20: ... Sidan stefne han hanum thridia thing. Cumbær han ey tha böte oc hanum twa örä oc konungi thre marc. oc sidæn læggiaë thingmæn hanum laghstefnu fore hin ær kiærær, at han faræ til jordæn meth tolf otolbondum oc swa at handtaki at han ær rættær æghande at the iordo. . . . Wil han æn tha kommæ oc mælæ igen ofna fiærdæ thingi at hanum war ey laghlekaë stæfnt, forthy at han war i laghæforfal ofna fiati fæ sins, ællær i siukdomæ ællær utan lanz til hælæghdome. Mælær han swa igen, hauæ til thæs twiggiaë mannæ witni oc tyltæredh oc waræ thy wardær, oc hin callæ atær ofnæ jortenæ sum för ær mælt. — V. 38: . . . Swarær han ey a thridiaë thinge, tha sökær han frid hans. Wil hin sæcti æn standæ a fiardæ thingi oc mælæ igen, skiaeræ sic med tyltæred &c. jvfr. Nyt jur. Arch. XIV. 83-86. — Ef. l. XVII. 8: . . . tha scal bondæn stæfnæ hanum thry thing swasum logh æræ oc fa til dom at takæ hans fæ. — Gr. Sjell. l. III. 25: . . . swa sum han hauær stæfnt han ok atmælt at thæt förstæ

thing. swa skal han ok stæfnæ ok kallæ oppæ hint annæt. ok swa a thæt thrithiæ . . . Skiutz thæt thing. ællær a thrithiæ thing um nokær gar withær tu thing. ok biuthær iarn i geen thrithiæ. tha skal han lata stæfnæ fyarthæ thing swasum han görthæ the thry. ok tha a han thær at komæ ok fæstæ bötær ællær logh. ællær han skal frithlôs wæræ . . . forthy at æy ma thæt ræt wæræ at hin skal længær draghæn worthæ æn til fiarthæ thing thær sökær. — Gr. S. L. III. 28 p. 146: . . . Swasum man stæfnær thing for manhælghæ. swa skal man ok foræ annær mal stæfnæ. ok thæt ær ræt um hæræthzthing at hwilkæt hærætzthing han stæfnær ok môtær hwærkæn forfal ællær annæt laughmal. tha a han at bötæ bondæn twa örä. ællær thrithiæ manz eth at han war æi loghleka kallæth. Jvfr. VI. 10, 11.

§. 73.

Blandt de i forrige Periode gængse Beviismidler gif Tvekamp og Jernbyrd af Brug i denne, Jernbyrd dog først mod Periodens Slutning a) — Under Harald Sejn foregif en mærkelig Forandring i Beviistheorien, da det i Almindelighed blev den Sigtede tilladt at afbevise Sagsøgerens Sigtelse ved hans Benægtelseseed, stadfæstet af Mededsmænd, Saxo p. 214. b) Vidnebeviset tabte derved sin Anseelse c) og Beviis ved Parters Ted, understøttet af Mededsmænds Godtroenheds-Ted, blev

efterhaanden det sædvanlige Beviismiddel. Dette Beviismiddels Natur førte det med sig, at Lovene maatte ansee det for en Begunstigelse for den Part, hvem denne Beviisførelse tilstodes (at væræ nærmær at loghum, nærmær at witnæ) og der kan altsaa i denne Periode ikke være Spørgsmaal om nogen Beviisbyrde. d) Dog brugtes ikke dette Beviismiddel i de vigtigere criminelle Sager, naar Sagsøgeren ved Vidner eller paa anden lovbestemt Maade e) havde bestrykt sin Sigtelse; i saadanne Tilfælde maatte den Sigtede bevise sin Uskyld ved Tjernbyrd, eller, da denne Beviismaade blev afskaffet, underkaste sig Nævningers Dom. f)

- a) See Bald. den Andens Forordn. om Tjernbyrd, jvfr. Nyt jur. Arch. XIV. 24-25. Tjernbyrd var rimeligviis længe før gaaet af Brug i Sjælland, skjøndt iarn nævnes i Gr. S. L. III. 25 og 26, jvfr. N. jur. Arch. I. c. S. 32 Not.
- b) *Adversus provocationem restipulandi jus edidit prioresque defensionis partes quam accusationis instrumenta constituit. Reo siquidem actoris jus in refellenda accusatione concessit, quam antea, testium fide subnixam, defensionis præsidio repellere non licebat.* Jvfr. N. jur. Arch. XIV. 23.
- c) I Witherlagsretten havde to Vidners edelige Udsagn fuld Beviiskraft. Scr. Rer. Dan. III. p. 161, 162.

- d) Jvfr. min Dissert. de usu juram. Sect. I. p. 64-96, (N. jur. Arch. XIV. 42-73).
- e) t. Gr. ved at fremvise friske Saar eller Ar, Gr. Sjell. L. III. 12, 14, 19, 26; Bald. S. L. II. 16, 18; i visse Tilfælde ved at aflægge Håndboren Sed.
- f) Gr. S. L. II. 28: Thæt skal man ok witæ. at allæ the mal thær mæn wiliæ næfnd hauæ foræ. sum æntingh ær hærwirkæ ællær fyrtyugh mark. tha a han förræ at latæ mælæ sit witnæ. æn han takær with loghfæstning. . . . fæstær hin förræ logh æn witnæ ær mælt. tha ær han skild with næfnd. Jvfr. II. 4, 14, 19, 23, 24, 27; Ek. L. V. 2, 38; Bald. S. L. II. 18, 28, 41,

§. 74.

Jernbyrd, eller rettere Jernprøven, (iarn; *judicium ferri candentis*) var tre Slags: I. Trugsjern, saa kaldet, fordi den Sigtede i en Graastand af 12 Skridt skulde fæste det gloende Jern i et Trug; faldt det udenfor, maatte han atter optage og fæste det, og saaledes vedblive indtil det traf; bleve hans Hænder ubeskadigede, var hans Uskyld bevist. Denne Beviismaade brugtes især i Thyssager, men Sagsøgeren maatte først ved Sed (Aasnoren eth) have bestrykt sin Sigtelse, Ek. L. VII. 11, IX. 9, 26, XIV. 5, XV. 4, jvfr. Andr. Sunes. VII. 15. a) — II. Skudsjern bestod deri, at den Sigtede maatte bære det gloende Jern ni Skridt og

da fæste det fra sig; fæstede han det før eller blev befundet at være beskædiget, var han fældet. Dette Beviis brugtes især i Hoersager, men der udfordredes altid, at Sagsøgeren først havde ført to Vidner til Beviis for sin Sigtelse, *Sk. L. V. 35, 38, VII. 9, IX. 25, XIII. 9. b)* — III. Det tredje Slags synes at have heddet *Skra* og bestod deri, at den Sigtede maatte gaae over tolv gloende Plovjern; denne Beviismaade brugtes i Drabsager, men der udkrævedes, at Sagsøgeren først havde aflagt *Uasvoren Eed*, *Sk. L. V. 38, jvfr. Andr. Sunes. V. 15, VII. 15; Sk. Rikter. c. 15. c)*

- a) *Sk. L. IX. 26*: Bær man thrugsiærn, tha skal trug standæ tolf fiædh fran stafuin, oc hin thær bæræ skal kasthe iærn i through; faller iærn utan through, tha skal hin thær bær up-tag hæ oc attær kaste i through. asswarn edh skal ey waræ utan for thrugsiarn. Taghær iærn ær boreth, tha skal want hæ ofnæ hand lathæ oc inseyle foræ sættæ oc ofnæ löghærdagh lösæ. Jvfr. om Uasvoren Eed *N. jur. Arch. XIV. 74-114.*
- b) *Sk. L. IX. 25*: Bær man skutziærn, tha skal han stighæ ny fiæthæ lang för æn han skiudher iærnæ; skiudher han iærnæ förræ, tha ær han feldher.
- c) *Sk. L. V. 38* see §. 69, *Not. g.* — *Andr. Sun. V. 15*: Postremo si nullus eorum convictus fuerit, decimum eodem ordine accusatum hoc

modo ad calcandum vomeres arduos compellat, ut juret cum viris duodecim, quod nec lucri nec odii causa ei homicidii reatum imponant, sed quia vere sciunt, eum illud homicidium perpetrasse. — VII. 15: Triplex autem ferri iudicium, quod usus recipit, invenitur: unum, quod in duodecim ignitis vomeribus calcandis consistit; quibus personis conveniat, qualiterque debeat exerceri sufficienter credimus declaratum. — *Sk. Kirkeret c. 15: Æn a thæssi lund aghu skra at fara. worthær. man wæghin, ok gangær ængin with, tha a hin ær sökia wil, ni mæn mæth iarni at sökia &c. Svfr. Nyt jur. Arch. XIV. 80=81, Not.*

§. 75.

Medeedsømmænd eller Lovmænd (consacramentales, conjuratores, juratores, compurgatores, juramentales) vare uberygtede Mænd, der med Godtroenheds-Ged bekræftede, at en Part havde aflagt en sandfærdig Ged, *Sk. L. I. 19, II. 1, III. 7, 9, Sk. Kirker. c. 24, Gr. Sjell. L. I. 30, III. 12, 28, Jus Slesv. antiqu. c. 89. a)* I Forhold til Sagens Vigtighed fordrede Lovene et større eller mindre Antal af Medeedsømmænd (tre Tylters Ged, to Tylters Ged, Tyltereed, *juramentum duode-num, en halv Tylt, senum juramentum, thrithiæ manz eth, trinum juramentum*). b) Dersom den Part, som skulde føre Beviset, ikke kunde tilveje-

bringe det fornødne Antal Mededsmænd eller væg-
rede nogen af dem sig for at sværge, havde han
tabt Sagen, (fallæ at loghum, brystæ logh). c)
Undertiden brugtes to Vidner i Forening med Tyl-
teræd (tyltæreth oc witnæ) d) En egen Art af
Mededsmænd vare de saakaldte kynsnæfnd eller
kiönsnæfnd; disse vare beslægtede med den Part,
hvis Eed de bekræftede, men udvalgte af Neder-
parten; hvorimod de almindelige Mededsmænd
valgte af den Part selv, hvis Beviis de skulde un-
derstøtte. De beslægtede Mededsmænds Antal var
altid tolv; de forekomme kun sjelden i Lovene fra
denne Periode og altid i Familiesager, Sk. L. I.
2, 4, jvfr. Andr. Sunes. I. 1, Er. Sjell. L. I. 2. e)

- a) De anf. Lovsteder fordre loghfastæ mæn; Er.
S. L. III. 28: . . . tha a hin tho the stund
han hauær sit manhælghæ mist mæth ængæn
man i logh at wæræ. — Jus Slesv. ant. c. 89:
Quicumque notorius de perjurio infamis ex-
stiterit, de cetero nec iudicet nec testis erit in
placito, nec quemquam sublevare potest ju-
rando in numero duodeno, donec publicam
egerit poenitentiam de commisso. — Fremde-
les maatte Mededsmændene være myndige, og i
en uafhængig borgerlig Stilling; rimeligviis var
ogsaa Parten i sit Valg indskrænket til Beboerne af
det Distrikt, hvori han boede. Efter den Skaan-
ske Lov skulde Mededsmændene, naar Trætten
var om Jord, være Idelbønder (s. S. 47 Not. e)

Jvfr. isvrigt Dissert. de usu juram. Sect. II. p. 1=49, (Nyt jur. Arch. XXI. 112=154). S. Rogges Gerichtswesen der Germanen S. 136=195 forekomme adskillige nye Anskuelser af den her omhandlede Gjenstand, men som ikke ganske stemme med de nordiske Loves Bestemmelser.

- b) Ek. L. IX. 4: tha stande hin fore med slukum logham sum wirthning ær ofna thy fæ. Gr. Sjell. L. IV. 13: tha sæl han swa miklæ minnæ logh foræ sum thæs hörær minnæ bötær til; jvfr. Ek. L. IX. 8, XI. 4, 7, XVI. 3, 4, Gr. S. L. V. 39. Det største Antal var 36, Parten med iberegnet, jvfr. Andr. Eunes. V. 6. — Eædvanligen retter Mededsmændenes Antal sig efter Bødernes eller Erstatningens Størrelse saaledes, at for 3 Mark Sølv (9 Mark Penge) fordres 3 Tyltereed, for 2 Mark 2 Tylter, for 1 Mark 1 Tylt, for 6 Dre 6 Mænds Ged, og for 2 Dre og derunder 3 Mænds Ged, s. Ek. L. V. 28, 37, IX. 1, 8. Gr. S. L. II. 4, 14, 19, III. 11, 14, IV. 5, 22, 32. Bald. S. L. II. 2, 15, 28, 32, 33, 42, III. 7. Jvfr. Dissert. de usu juram. Sect. II. p. 50=141. Nyt jur. Arch. XXI. 155=235. (i den anf. Dissert. S. 120 Lin. 3 skal læses *duarum* orarum istedetfor: trium or., og ligeledes i N. jur. Arch. I. c. S. 216 Lin. 9 to Dre for: tre Dre). Ogsaa i de Germaniske Love rettede Mededsmændenes Antal sig efter Bødernes Størrelse, jvfr. Rogge S. 156=163.
- c) Jvfr. Dissert. de usu jurament. I. c. p. 199=203 (Nyt jur. Arch. XXII. 52=54). Kun i Windiska:

tionsføgsmaalet forbrebes 'endnu Beviis af Vindikanten, dersom Beviset brøstede for Besidderen, jvfr. §. 55.

d) Om Hensigten med denne Bestemmelse s. Dissert. de usu juram. l. c. p. 19. (Nyt jur. Arch. XXI. 128).

e) Ek. L. I. 2: Sighær mothær oc hænnæ frændær at barn war fõt æftær fathur oc netæ fæthrinis frændær, tha skal mothærs wæriandæ witæ med twigia mannæ witni oc tolf næfn-dom mannum i kyni sinu, at barn war fõt. Andr. Sunes. I. 1: ...duodenum nominatorum duodecim ab adversario de probantis proge-nie juramentum. Jvfr. Dissertat. de usu juram. l. c. 155-175. (Nyt jur. Arch. XXII. 15-31).

§. 76.

Nævninger (næfn; nominati) kaldtes de til vigtige, især criminelle, Sagers Paakjendelse af Sagsøgeren udvalgte Mænd, som ved deres edelige Udsagn skulde dømme den Sigtede skyldig eller fri. a) I Skaane valgte Sagsøgeren 15, i Sjælland derimod i Almindelighed 16, i visse Sager kun 10, men af de saaledes udvalgte havde Sagvolderen Ret til at forkaste tre, Ek. L. VII. 11: Gr. Sjell. L. II. 9, 18, 28, III. 15, 21, IV. 15; Vald. S. L. III. 13. b) De maatte ikke være beslægtede med Sagvolderen, heller ikke hans Avinds-mænd, og ej Landboer, men Selvejere. Sagens Udfald bestemtes i Almindelighed efter de fleste

Stemmer, Gr. S. L. II. 28, III. 15, Bald. Forordning om Jernbyrd. c) — De Nævninger, der udvalgtes til at paa kjende visse geistlige Sager (Kirkenævninger), vare under Straf af 6 Dre forpligtede til at dømme i Sagen, Sk. Kirker. c. II, Sjell. Kirker. p. 17; d) for andre Nævninger gaves derimod i denne Periode intet Evangsmiddel. For at Sagen skulde kunne paadømmes af Nævninger, udfordredes, foruden at den, paa Grund af dens Bigtighed, i Lovene udtrykkelig var henlagt under deres Paa kjendelse, tillige, at Sagsøgeren ved Vidner eller paa anden lovbefalet Maade havde bekræftet sin Sigtelse, Gr. Sjell. L. II. 14, 27, 28, Bald. S. L. II. 18, 28, 41 e) — I Skaane brugtes Nævninger kun sjelden, f) saalænge Jernbyrd endnu ikke var affkaffet, og i de Skaanske Kjøbstæder brugtes 3 Tylters Ted i alle de Sager, som Nævninger ellers skulde paa kjende, Helsingb. Stadsr. p. 226. g) I Sjælland dømte Nævninger fornemmelig i Sager angaaende Manddrab, Mordbrand, Tyveri, Ran, h) Hærværk og i alle 40 Marks Sager. i)

a) Jvfr. Ancher II. 799-819. Om Oprindelsen til Nævnings Dom s. min Dissert. de usu juram. Sect. II. p. 7-9. (Nyt jur. Arch. XXI. 117-121) Rogge p. 242 ff. er af anden Mening.

b) Sk. L. VII. 11: Star hin sæcti ofna förstå thingi ællær andru oc biudær næfnd fore sic

i hæradae sinu, tha næfnæ hin ær sac sökær, tolf mæn sliki sum han wil af allu hærade. Kallær hin sæcti nokræ uuini sinu, tha ma han thre men undan takæ oc ey flere, oc si-dæn næfnæ hin ær sacsökær andrae thre mæn i therræ stad, oc latae swæriæ a thy sammæ thingu ællær andru thy næstæ thingi. swær næfnd, (hanum skæran) tha gangi hin sæcti saclös bort. brystæ hanum næfnd, tha bæri han iarn. . . . Tröstær hin sæcti ey sæ a næfndæn, tha sighi han atær næfnden twem nattum ællær thrim forething. forethy at han cumbær tha iarn widær. — Gr. Sjell. II. 9: . . . tha skal man næfnæ til sæxtan mæn the bæstæ böndær i hæræth æræ. ok hin thær sæctær war. skiutæ af thre. thoræ the thær æftær æræ thæt swæriæ &c. — II. 28: . . . Æn fæstær han logh æftær witnæ. tha skal hin thær sökær. næfnæ hanum sæxtan mæn. jorthcghændæ. ok thæs han a at næfnæ hanum landbo of hin wil wethærtakæ. thær lo-ghæn skal sæliæ. thæn thær sökær han ma ængæn thæn til næfnæ. thær hans frændæ ær innæn thrithiæ man. ok sithæn hauær hanum næfnd sæxtan mæn. tha skiutær thær af a thinggæ the thre thær han wil. ok the thrættæn til waræ næfndæ. the kommæ aftær gen til hærætzthing. swa at æy ær thing mæl-læn. hwat sum the syu göræ af the thrættæn. thæt ær fult. swæræ ok the fleræ tha ær ok thæs bættæ. ok tha skulæ the swa swæriæ.

at the bithiæ thæm swa guth hiælpæ ok holl warthæ. at the hauæ spurt ok atlet. ok gitæ æy annæt spurth æn han ær saklös. ællær the gitæ æy annæt spurth æn han ær skyldugh. swæriæ the hanum saklös. tha wæræ saklös. swæriæ the hanum til botæ tha bötæ. — III. 15: . . . Æn the saar numælt æræ. ok næfnd skal tilgangæ. tha skal thæn næfnæ thær sakæn giuær tha skal han næfnæ til ti mæn. ok hin skal afskiutæ thre. ok wiliæ si-thæn fyræ wæriæ hanum. ok wiliæ thæt swæriæ at the hauæ spurt ok let. ok witæ æy annæt sannæræ. æn han ær saklös. tha wæræ han saklös. Æn swæriæ the at the gitæ æi annæt spurt æn han ær skyldugh. tha bötæ han.

- c) Gr. S. L. II. 28 og III. 15. f. Not. b. — Bald. Forordn. om Jernbyrd: . . . ofnæ andræ her-ritzthing skal sagsöger nefnæ hinæ fæmthen mæn af herrethæ oc af the fæmten mæn taghæ then sæchtade thre undan . . . Æn om the tolf swæriæ sommæ eth och sommæ annath, tha thet standæ ther flere suerie; æn suerie III (VI) eth och sex annet, tha skal nefne sex andræ och thet som flere swæriæ thet stande. Æn om the sex suæriæ thre eth och thre annat, tha skulæ en thre næfnæ til ath swæriæ, och swo thet flere swæriæ thet skal vanth vare. — Underledes i Bald. S. L. III. 13 p. 595: . . . Göræ ti af thrættæn hanum skiæræn. tha wæræ han skiær. æn fal-

lær hanum nokær af the ti. tha ær han fældær at sakæn.

- d) *Sk. Kirker. c. 11: . . .* Æn thisi lund a næfnd at faræ. the ær næfndi æræ, the sculu annat twigia swæriæ med them ær sæctadær ær, ællær med them ær sæcti. æn um annan skil sic undan oc wil hwarkin swæriæ, tha böte han siax öræ foræ hwæriæ stæfnu ær han wil ey swæriæ, utan hanum fællas laghaforfall, oc se tho atær skyldær at swæriæ.
- e) *Derfom Sagsøgeren ikke betimeligen erklærede, at ville føre Vidner, men den Sigtede derimod foreskom ham ved at tilbyde Lov, kunde Sagsøgeren ikke fordre Nævn, men maatte lade sig nøje med Lov, jvfr. §. 73 Not. e og f; og Dissert. de usu juram. Sect. I. 85-91. (Nyt jur. Arch. XIV. 57-59, 67-70.)*
- f) *Den Deel af Lovens V. 9, hvor Nævn omhandles, er et nyere Tillæg, s. Ancher I. 86, og naar V. 25 siger: thet ær thæt enæ mal ær næfnd cum-bær fore konungs ræt, saa er her ikke Tale om egentlig Nævn, s. Dissert. de usu juram. II. 48 (Nyt jur. Arch. XXI. 153).*
- g) *Helsingb. Stadsret p. 226: Nefnd skal ey i lund ganga. for nefnd skal ganga threnne tyltir.*
- h) *Dog ikke for Jordran eller Skovran, s. Wald. G. 2. II. 42: Thæt skal man witæ at hwærkæn foræ jorthran ællær for skoghran. ællær for withscor. tha hauær thær aldræ wæræt minnæ til at thær tox næfnd foræ.*

§. 77.

To Vidners edelige Udsagn havde, efter Bitherlagsretten, fuld Beviiskraft a); men efter den Reform i Beviistheorien, som foregik under Harald Hejn, tabte Vidnebeviset, i det mindste naar det førtes af Sagsøgeren, sin Kraft som legalt Beviismiddel i Landslovene og vedligeholdte den kun i Gildeskraerne b), hvilke toge Bitherlagsretten til Mønster. Sagsøgerens Vidner havde i Almindelighed kun den Virkning, at den Sigtede maatte underkaste sig Jernprøven eller Nævningers Dom, istedetfor at han ellers var berettiget til at værge sig med Lov h). Dog vare to Vidner tilstrækkelige til at bevise Forsald, Ef. L. IV. 7, VII 11, Ef. Kirker. c. 19, Er. Sjell. L. VI. 23 og i enkelte Tilfælde havde Sagvolderens Vidnebeviis fuld Beviiskraft, Ef. L. VII. 8, IX. 4. (jvfr. Andr. Sunes. IX. 11), XIII. 1, XVI. 2, XVII. 8, Er. S. L. II. 1 d). Det Vidnesbyrd, som Tingmændene aflagde om hvad der var skeet paa Ting (thingswitnæ) havde fuld Beviiskraft, Ef. L. XVI. 2, Er. S. L. II. 13, 21, jvfr. I. 9, IV. 30. Wald. Sjell. L. III. 8. c).

a) See §. 73 Not. c.

b) See f. Er. Kong Knuds Gildeskraa hos Ancher III 218, Art. 5, 12 (ængæn ma witnæ uden han ær gildbrother, ikke skal ok et witnæ höræs. uden the worthæ tu witnæ. mæden to mens

witnæ ær öffert), 23, 35, 38, 39; dog stemmer ikke med Reglen i disse Artikler Art. 10: æn sighær han næi oc vordher iueruunnen met II bröðres vitnæ ther foræ, orsaghæ segh meth siettæ hond: heller ikke Art. 14.

- c) See §. 73 Not. f. og 76. — Ek. L. V. 2: Wardar man sectadær at han förde sar a hin dræpin war, oc ær twiggæ mannæ witnæ til thæs, skiæræ sic meth iarne, oc ær ey witnæ til tha skiæræ sic meth threm tyltum. — Er. S. L. II. 14: . . . Dyl hin thær görthæ. at æy war gruth ginæn. ællær æy bötær fæst. ær thær witnæ til thæssæ döthæ frændær. tha wæriæ han thæt mæth næfnd sum andræ fyrtyughæ markkæ mal. ær æy witnæ tha wæriæ thæt mæth thre tyltæreth — Er. S. L. II. 24: Worthær konæ nöthugh takæn ællær mö . . . æn dyl hin thær gört hauær. ok twiggæ mannæ witnæ ær til. æntingh the hörthæ hænnæ ópæ ællær the saghæ at hun warth til nöd. tha takæ han thær næfnd foræ. æn ær æy witnæ til. tha sæliæ thre tyltæreth foræ. — Uagtet Vidnebeviset saaledes ikke var et tilstrækkelig legalt Beviismiddel, er det indlysende, at det vel sjelden har forfejlet sin Virkning paa Nævningerne. At Sagvolderen ved Lov kunde svække Sagsøgerens Vidnebeviis i de Sager, som ej qualificerede sig til Afgjørelse ved Tjernbyrd eller Nævninger, sees af Ek. L. VII. 5. IX. 13, Er. S. L. IV. 25, V. 13. — Neppe behøvede heller Sagsøgeren, i disse Sager, at understøtte sin Sigtelse

med noget Bidne, for at kunne tvinge Sagvolderen til at frie sig med Lov, f. Nyt jur. Arch. XIV. 47 ff. — Indvendinger mod denne Paastand findes i Danſk Lit. Tid. f. 1816 S. 292-304; nye Bestyrrelſesgrunde findes derimod i hvad Røge anfører om de germaniske Love S. 212. 217.

- d) Eſ. L. IV. 7: . . . ær annær man i forfallum, thæn i them by bor thaghær han scal swæriæ witi twe men hans forfal . . . Eſ. L. VII. 11. . . . æræ thre mæn borto af næfnd . . . fulli hwar therræ forfal med twigia manna witni af næfndæn sialf. — Gr. S. L. VI. 23: . . . Kummær umbuthzman at förstæ fynt oc ær hin ey withærlatæn at sæliæ logh foræ. tha skal han latae twa men mælæ sit forfal. oc thet forfal thæræ mælis thet scal atær mötæ a thingi . . .
- e) Eſ. L. VII. 8. f. §. 57 Not. b (det af Besidderen her førte Bidnebeviiſs hjemlede ham vel ikke Tingen, men befriede ham for Tyvsstraf). — Eſ. L. XIII. 1: Hittir man annær man i siængu med adelkunu sinnæ oc dræper bondan horkarl i siængu med hæenne, tha scal han til thingæ föræ bodæ bulstær oc ble med twiggia manna witni, at han drap thæn man i siangu med hæenne oc ey annar stad. at swa göro. liggi han utan kirkingarde ofna ugildum akre. — Eſ. L. XVI. 2. (om Domsvidner) f. §. 61 Not. b. — Eſ. L. XVII. 8: . . . wil bondæn ey tha widær takæ (landgildi), tha læggi landbo landgildi of-

na bransten hans med twiggia manna witni,
oc ware saclös.

- f) *Sk. L. XVI. 2*: oc haur hin ær tok alz things
witni til, . . . ware saclös. — *Er. Sjell. L. II. 21*: . . . tha mughæ the æi biuthæ logh gen.
forthy at mæn mughæ æy logh gen things-
witnæ biuthæ. — I *Skaanske Lov* har iøvrigt
Ordet Thingswitnæ jevnlig en anden Betydning,
jvfr. *Nyt jur. Arch. XIV. 57 Not.*

§. 78.

De hidtil omhandlede Beviismidler (dog maa-
ske Bidnebeviset undtaget) kom ikke til Anvendelse,
naar nogen blev grebet i Udøvelsen af en grov For-
brydelse og af den Fornærmede bunden ført til
Tinge. Han blev da dømt af Tingmændene efter
sine Gjerninger, *Sk. L. V. 1, VII. 1. 20; IX. 15, X. 2; Er. Sjell. L. II. 19, Helsingb. Stads-
ret p. 223 og 228; Jus Slesv. antiqv. c 14, 26. a)*
Det var og allene i dette Tilfælde Sagsøgeren uden
videre tilladt, at binde eller fængsle den Sigtede,
som ellers var berettiget til at stille Borgen (tak),
Sk. L. VII. 1, 3, 4; Er. Sjell. L. II. 25. b) — En-
delig bleve ej heller hine Beviismidler anvendte,
naar Ejeren til stjaalne Koster ved Randsagning
fandt disse i nogens Huus eller lukkede Gjemmer;
Besidderen blev da anseet for Thyv uden videre Be-
viis, naar han havde nægtet Besiddelsen, *Sk. L. VII.*

6, Gr. S. L. V. 13, VI. 12, Jus Slesv. antiqv. c. 21, 22 c). —

- a) Gr. L. V. 1: . . . wil han thiuftæs til at næmæ ok wardær takin widær, tha faræ han til things oc hænge up sum annær thiufær. Cumbær han bort med name oc wil han hin sæctæ ær fæ atte, skæræ sic fore sum fore annæt thiufnæt. — VII. 1: wardær manz fæ stolæt ællær costær hans oc far han thaghær æftir oc far takit hin med ær stal, sæte a band oc bindæ oc före han til things oc göræ thet af hanum ær thingmæn wilia oc the dömæ til. æn far han ey takit thiuf med coste oc kiænnir han sidæn innan annars manz hæfdum, tha ma han æy takæ man, num tak fore cost sin oc fari æftær sum logh æræ. jvfr. Andr. Sunes. VII. 1. — Gr. S. L. II. 19 f. §. 68. Not. g. — Helsingb. Stadsr. p. 223: Swa ær thet oc um i by brydir nokær innan i garth ellir a gadu. hwar sum thet ær i byn tha böde företiwiggho marc ellir wæriæ sik mæth thre tyltir, um han worthær æy grepin withær. — Then man thiuf takær han skal lada thiwf til things leta oc hawa twiggæ manna witne til at han ær ful thiwf hans oc all. at the costæ han hawir a sin tak. tha skal han standa thingmanna dom, hwilken dom the williæ hanum gewe. — p. 228: Takir bonde annars dottir. ellir frenku. ok *worthir ther grepin withir*. tha hawir bonde wold til at sædie ho-

num i fiedir. oc holda honum til retter. oc lada comma til gotha men. oc sigha thöm aff thölike gierninge som ther ær giort. Wil han ther festa the kuna sik til hösfra tha ma han hawa frith oc gotha nada. en wil han ey festæ oc ingin hethir göra. tha hawir bondin wald til at göra honum lytir a hans limmir. *Warthir han ey grepin withir.* oc gangir tha withir. tha skal han böda henne til bot; dyl han werie sik meth (thre) tyltir eth. — Jus Slesv. antiqv. cap. 14: Si quis deprehenderit furem suum, manibus a tergo ligatis, adducat ad placitum, et suspendat eum . . . cap. 26: Item si ruricola ligaverit aliquem in civitate, absque *evidenti furto*, emendabit regi quadragintas marcas. Jvfr. J. L. II. 87, 88, III. 66, 67. Dreyers Abhandl. von dem Nutzen der trefflichen Gedichtes Reincke de Bos S. 37-41 og Wiardas Udg. af Afegabuch S. 20, 80 og 205. — Om Sagsøgeren behøvede at føre Vidner i dette Tilfælde. — Om Begrebet af furtum evidens (manifestum).

- b) Gf. L. VIII. 3: Band oc stok ma man ey föræ ofna annar man, æn thæn ær man takær med costæ sinum oc wil til things föræ oc med faræ sum thingmen dömæ til. VII. 4: Tac skal man fa föræ sich hwar sum han ma hældær hem til sins eghnis hus ællær til things. Ma han ey fa tak fore sik tha föræ bondæn han til hæræzthings med coste sinum abundin, oc tho i fiatre oc i jarne. Jvfr. Andr. Sunes. VII.

1: . . . Verum quando amisum a priore tempore bouem vel equum vel quamcumque rem aliam in possessione alterius recognoscit, non statim manus injiciat possessori, sed qui pro eo sufficienter caueat, ut vel in jure provinciali compareat, vel in domo sua iusticiam exhibendo, fidejussorem sibi postulet assignari, pro quo habendo eum ad villam proximam et de prima similiter ad secundam et deinde ad tertiam prosequatur. Et si nec sic haberi valeat fidejussor, tunc quem cepit cum rebus suis ad domum deferat vel invitum, ibique compedes tradat, quos suis pedibus superponat, aut nolentem sibi hoc facere comprehensum eisdem vinciat comprehensor, in juris executione nullam injuriam committendo. At sic capto, nec licet ei trunco pedes infigere, nec manus vinculis colligare. His peractis sic captum, non ligatum manus funibus, sed vinctum pedes compedibus, ad jus provinciale convenientibus repræsentet. —

Shermed er Gr. Sjell. L. II. 25 overeensstemmende, hvor dog følgende Udtryk ere at mærke: . . . utæn nokær man hittær thæn a wægh ællær i by thær han hauær foræ ugærningsman. ok hin wil tak hauæ foræ hanum. tha skal han haldæ hanum uppæ ok spyriæ at til hwat by innæn the bygd [han wil] at han ma fa tak foræ sik. . . . Æn gitær han æy fangæt tak foræ sik. tha skal han fylghæ hanum til thrithiæ by. far han thær tak foræ sik. tha hauæ han thær

witnæ til sum för. ok han wæræ lös. Æn far han æy thær tak foræ sik. tha ma han föræ hanum hem til sik innæn hæræthz ok læggæ for hanum mæth witnæ fiætær. ok biuthæ hanum siælf at læggæ laghæhaft oppæ sik &c.

- c) *St. L. VIII. 6*: Spör man hema at annærs manz at coste sinum thiufstolnum oc netær hin at ey ær hemæ at hans oc ransakær bondan sidin oc hittir thær cost sin, tha ær hin tökær sum annar thiuf ær thiufnadæn haur hyst, oc bondan takæ ut kost sin oc a twegildis at bo uskiftu. Sidæn bondan haur fangit thæt han skal, tha taki konung allæn hans howotlot oc ey meræ. wardær nokæt hitt undir andrum lase, ællær thridia i husfrö hæfdum, tha ær hun ok tök med allum sinum houothlot. börn skal man ey takæ oc ey therræ lot, utan at the æræ swa wexæn, at the mughu ok stiælæ. *Jvfr. St. L. VII. 5.* Dog seer man af *Andr. Sunes. VII. 3*, at mange fandt det uretfærdigt, at Husbonden skulde anses for Tyv, fordi der, med hans Bencægtelse, fandtes Tyvekoster i hans Huus. — *Jus Slesv. antiqv. c. 21*: . . Si autem furtum sub serata custodia invenerit, hospes pro fure reputabitur . . c. 22: Maritus vel uxor de furto accusati, si furtum extra domum repertum fuerit, uxor criminis nescia judicatur. Si vero infra domum repertum fuerit, mulier cum hospite rea criminis judicatur.

§. 79.

Dommes Execution var i denne Periode forbunden med mange Vanskeligheder. I de Sager, hvor Dommen tilkjendte Kongen Bøder, tilkom Executionen Kongens Ombudsmand, der da først skulde fyldestgjøre Sagsøgeren af den Domfældtes Gods. Ek. L. V. 25, Er. S. L. II. 32, III. 28, VI. 5, II, 12 a). Gjorde denne intet eller forsømte Ombudsmanden sin Pligt, maatte Sagsøgeren procedere mod den Domfældte til hans Freds Forbrydelse (sökæ hans manhælgh — hans frith) først paa Herredsting, hvor ikkun hans Fred i Herredet kunde fradømmes ham, og siden paa Landsting, Er. Sjell. L. III. 28 b).

Naar derimod allene Sagsøgeren var berettiget til at fordre noget efter Dommen, hvilken den Domfældte ikke vilde efterkomme, maatte han i Almindelighed selv søge sin Fyldestgjørelse ved Nam, men denne Executionsmaade var underkastet betydelige Indskrænkninger; han kunde derfor, om han vilde, forfølge Sagen til Fredsforbrydelse; hvilken Fremgangsmaade og maatte anvendes, dersom han ikke ved Nam kunde faae Fyldestgjørelse, Ek. L. XVI, 2. Er. S. L. III. 28, IV. 3, V. 22 c). I enkelte Tilfælde kunde han faae den Domfældte tilpligtet at udrede Bøder til Kongen for Rællösæ og saaledes erholdt han da Ombudsmandens Medvirkning

til Dommens Execution, Sk. L. I. 19, Gr. S. L. VI. 11 d).

De Domme, som gik ud paa Livs- og Legemsstraffe, synes snart at være blevne erequerede af Dombudsmanden, snart af Sagsøgeren selv, Sk. L. VIII. 20, 21. Gr. S. L. IV. 26, Jus Slesvic. antiqv. cap. 14 e).

- a) Gr. S. L. II. 32 f. §. 65 Not. f). — Gr. S. L. III. 28 p. 146: . . . Kombær han æy tha ok ær han usiuk. tha ganggæ dom ywær hanum. ok konung sin ræt. ok kombær han tha a thing thæt næstæ thing thær thær æftær ær. ok biuthær thær logh foræ. at æy war lagh dom oppæ han ganggæt. ok logh for houæthsakæ bondæn. tha se bondæn fæstning af hanum. bathæ for dom ok swa foræ houæthsakæn. tha næfnæ til af thinggæt gothæ mæn thær we-thær at wæræ. ok thæt höræ at han gör ræt for sik. at hin sæl logh bathæ for domæn ok for houæthsakæn. tha the thær til warthæ næfndæ a hæræthzthing. lyusæ hanum saklös a hæræthzthing. Æn far æy bondæn æntingh bötær ællær logh. ællær at han fæstær æy logh a fæmtæ thing. tha takæ konungs umbuthzman mæth thæn dom thær dömdær ær bondæn först ræt ok sithæn sik. (Dette Lovsted viser iøvrigt, at den Dom, der var affagt over den udeblevne Sagvolder, kunde underkjendes uden Appel, naar han mødte paa femte

Þing og førte sit Beviis. Derfor bestemmer VI. 25: tha a thot hwaræn umbutzman cy at næmæ för æn thæt fæmtæ thing ær gangit.) VI. 11: . . . Ok ma thæt swa kommæ a förstæ thing at konungs umbuthzman ma sökia bondæns thre mark of thet worthær swa at bondæ kallær annær til things (i min Översættelse er her urigtig tillagt Ordet: *forgjæves*) ok hin mötær thær stæfndær ær ok gar withær thingstæfning at hanum war thing stæfnd. ok wil hin æy ræt göræ thær hanum hauær til things kallæt. tha mughæ thingmæn wæl hanum hans ræt utdömæ. swa at han ma æy annæn sinnæ mæth logh dylia. ok konung mughæ the dömæ thre mark for the rætlösæ hangör. . . . thol han dom. tha aughæ thingmæn at næfnæ mæn mæth umbuthzman. ok mæth bondæn til fynt thær æftær. ok witæ um bondæn faar ræt ok swa umbuthzman. fa the ræt sum nu ær saugh. tha ær wæl. Æn fa the æy ræt. tha aghæ thingmæn at dömæ umbuthzman thre mark oppæ hinæ thre mark. ok umbuthzmannæ dom til at næmæ först bondænum til sin ræt ok thær næst til sin eghæn ræt. Jöfr. VI. 26.

- b) Gr. Sjell. L. III. 28 p. 148: . . Æn kombær thæt swa at thæn thær hans fæ ær afdömd. at æntæ han hauær æy fæ til. ællær at han boor undær thæn man thær umbæthzman wil æy göræ igen. ællær umbuthzman gör swa illæ at han takær wæghslæ foræ. ok standær forthy

dagh ok iæmloggæ at bondæn fangær æy sin
 ræt. oc bondæn hauær thæt förræ lyusd a
 thinggæ. at hwærkæn han görthæ hanum
 ænggæn ræt. ok æy umbæthzman. Ær thæt
 dagh ok iæmloggæ swa standit. ok wil han
 tha stæfnæ hanum til things . . . tha dömæ
 thre mæn hans manhælghæ af hanum. Kom-
 bær han næstæ thing thæræftær ok fæstær
 bathæ ræt foræ manhælghæt. bondæn thær
 hans manhælghæ war takæt. thre mark. ok
 konung thre mark foræ manhælgh. bondæn
 al sin ræt foræ alt thæt han hauær wither ha-
 num görth. tha takæ han the thingmannæ
 witnæ til. thær næfndæ waræ til ywær at wæ-
 ræ. swa bötær sum mælt ær um han ma fa.
 ok tha lyusæ the hanum saklös thær til waræ
 næfndæ a thæt næstæ thing. Æn warthær
 swa at han kombær æi a thæt næstæ thing æf-
 tær thæt hans manhælghæ war takæt ok fæ-
 stær bötær. ællær at thæt war lyusd at han
 mataæ æy bötær fa. tha takæ bondæn sik siælf
 til rættæ. thær sökt hauær. ær æy fæ til. tha
 gaar thæt a krop. thær æy ær ko til. wil han
 ok hans manhælghæ takæ ofnæ landzthing
 sum för ær mælt. tha göræ han swa. — p.
 142: Æn wil han æy fæstæ a förstæ thing
 bötær sum mælt ær. ællær at han bötær æy.
 ok warthær lyst ywær hanum atær a thing-
 gæ. tha hin thær hans manhælghæ söktæ ma
 wæl bæriæ ællær særæ hanum mæth the thær
 han wil. ok thot hwaræn swa at the dræpæ

hanum æy. ok wetæ hanum æy afhog. ok æy at han skal krykkyman warthæ a langframmæ . . . tha a hin tho the stund han hauær sit manhælg hæ mist. mæth ængæn man i logh at wæræ. ok ængæn sin kiæræ ma han a thinggæ hauæ; hwat sum wethær hanum warthær görth för æn han hauær hin ræt görth. forthy at thing a æy thæm at hiælpæ. thær æy wiliæ göræ ræt foræ thingsdom. — p. 144: Thæt skal man ok witæ. at thæs manhælg hæ thær takæt ær. tha ma han æy længgær hauæ tapæt æn innæn thæt samæ hæræth thær hans manhælg hæ warthær takæt. Æn wil hin thær sökt hauær hans manhælg hæ takæ a landzthing tha faræ han mæth hæræthz witnæ til landzthing. ok latæ kallæ hanum til landzthing. um han wil thær mötæ hanum &c. . . . Thæt skal man ok witæ. at thæn thær sit manhælg hæ hauær tapæt. at hin thær hans manhælg hæ hauær takæt. han ma hannm æy bæriæ ok æy særæ a thinggæ ok æy swa nær thing. at man ma af thinggæt se til. ok æy i kirky. ok æy i kirki garth. ok æy a torgh. ok æy he-mæ at hans eghæn. ællær sum hans hemæhus ær ok hær bæræ. ok æy um han ær i lethings færth. i thæssæ stath a han frith at hauæ. — Jvfr. Ef. 2. VII. 9 (matban i hæræthæ).

- c) Ef. 2. XVI. 2 f. §. 61. Not. b. Er. S. 2. III. 28 p. 142: . . . wil han ok hæidær hans fæ takæ. tha ma han wæl næmæ hanum til haluæ mæcræ æn han attæ hanum at bötæ. IV. 3;

Thæt skal man ok witæ at warthær thæn man thær hans fæ ær dömd foræ giald ok ær han swa usæl at han ma æy gialdæ. ællær for annær slikæ. ok wil thær foræ takæ hans manhælghæ. ok kombær han til things ok biuthær thær at göræ alt thæt thær han hauær æfnæ til. for slik sak skal man æy takæ hans manhælghæ. thagær han gör alt thæt han hauær æfnæ til. tha ma æy mærbethæs. — V. 22: Æn takær han man swa mæth dom. sum mælt ær. tha a han nam swa at takæ at hin secey a. ær thæt a. ok æy innæn hans garthz lith. ok kombær hin with thær æghændæ ær at. thæt han næmæ innæn bymarkkæ. ok takær i hændæ af thæt han hauær næmt. tha skal hin aflatæ thæt han hauær næmt Æn thæn thær næmt hauær. han skal æy nam utæn hæræthz föræ. ok thær skal hwærkæn kommæ hans silæ ællær hans sathæl a thær næmt hauær. ok han skal e thæn dagh thær æftær han war næmbdær. sighæ hanum af at han hauær thæt. ok kallæ grannæ wethær. ok göræ rethæ hwaræ thæt star. ok göræ hanum til stæfnæ at han lösær sit eghæt. Æn lösær han thæt æy tha skal han atær hanum til things stæfnæ ok lyusæ thæt thær forthingmæn at han hauær hanum næmt ok wil thæt æy lösæ. ok lösær han thæt æy tha. tha ma han wæl sithæn takæ ok nötæ til thæs han lösær. hwat han wil hældær innæn hæræth ællær utæn.

- d) *Sk. L. I. 19* see §. 51 *Not. g.* — *Gr. S. L. VI. II* see *Not. a.*
- e) *Sk. L. VII. 20 . . .* wil ey bondæn gen cumma oc lösæ sin thræl, tha haui hin ær han hauir takit twigia manna witni til thæs, at thæn thræl ær thiufar hans oc fa dom af thingmannum oc hængiæ up han. c. 21: Wil bryti æy skæræ band af them thiufi ey scal uphengæ, tha dömæ thingmæn band af hanum oc bonden ær han hawir takit skæræ siæluir band af hanum med thingmanna dome. — *Gr. S. L. IV. 26: . . .* rithær ok thræl a hanum (annærs hæst) . . . foræ konungs ræt gangæ hans huth i umbutzmanz wald. ællær bondæn lösæ hanum mæth half mark. — *Jus Slesv. antiqv. c. 14. f. §. 78 Not. a.*

1783

—1000

1000

1000

—1000

1000

1000

—1000

1000

